

Fallstudie över undervisningsmaterialbehovet i svenskundervisningen
vid ett vuxenutbildningscenter

Susanna Kiviniemi
Pro gradu-avhandling
i nordisk filologi
Humanistiska fakulteten
Uleåborgs universitet
September 2015

INNEHÅLL

FÖRTECKNING ÖVER TABELLER.....	4
1 INLEDNING.....	5
1.1 Syfte.....	6
1.2 Undersökningsmaterial.....	7
1.3 Insamlingsmetoder.....	10
2 SPRÅKINLÄRNINGEN HOS VUXNA.....	15
2.1 Tidigare forskning.....	15
2.2 Inläringsteorier.....	16
2.3 Androgogik som vetenskap.....	17
2.4 Den pragmatiska synvinkeln.....	18
2.5 Inlärningsstrategier och -stilar.....	18
2.6 Inlärningsprocessen hos vuxenstuderande.....	20
2.7 Fackspråkets betydelse.....	21
3 VUXENSTUDERANDES INTERAKTION I KLASSRUMMET.....	23
3.1 Läroplanen vid vuxenutbildningscentret.....	23
3.2 Lärarens roll i klassrummet.....	26
3.3 Motivationens betydelse för språkinläringen.....	27
3.4 Val av undervisningsmetod.....	30
3.5 Användning av olika undervisningsmedel.....	32
4 KLASSRUMSOBSERVATIONEN.....	35
4.1 Grupp A.....	37
4.2 Grupp B.....	39
4.3 Grupp C.....	40
4.4 Grupp D.....	41
4.5 Gruppernas språkanvändning.....	42
4.6 Klassrummet som plats för inläringen.....	43
5 MÅLGRUPPERNAS ÅSIKTER OCH UPPFATTNINGAR OM SVENSKUNDERVISNINGEN.....	47
5.1 Respondenternas kön, ålder, modersmål och examen.....	47
5.2 Respondenternas språkkunskaper.....	48
5.3 Svenskundervisningen.....	49
5.4 Självvärdering.....	56

6	INTERVJU MED LÄRAREN	64
	6.1 Språklärares arbete vid vuxenutbildningscentret.....	64
	6.2 De studerandes språkliga färdigheter och behov	66
7	SAMMANFATTANDE RESULTAT.....	69
8	DISKUSSION	74
9	SAMMANFATTNING	83
	LITTERATUR	85
	BILAGOR	

FÖRTECKNING ÖVER TABELLER

Tabell 1. Använda undersökningsmaterial och -metoder	8
Tabell 2. Observationsschemats huvudpunkter	36
Tabell 3. Respondenternas (n =122) önskemål angående studier och övningar i svenska	51

1 INLEDNING

I Finland har vi över 300 svenskspråkiga grundskolor och dessutom flera olika gymnasier, yrkesskolor, yrkeshögskolor, universitet och vuxenutbildningscenter som erbjuder undervisning på svenska. De som talar svenska som modersmål har bra studiemöjligheter i Finland. Det andra inhemska språket, det vill säga svenska är obligatoriskt skolämne i finskspråkiga grundskolor i Finland sedan 1970-talet. (Kantelinen & Kettunen 2004:19–20)

I min avhandling pro gradu har jag sammanställt riktlinjer för undervisningsmaterial i svenska för vuxenstuderande vid ett vuxenutbildningscenter. Jag har samlat mitt undersökningsmaterial med hjälp av klassrumsobservationer, enkätrespons, intervju med en språklärare och teori om vuxnas inläring. I teoridelen av detta arbete ville jag ta upp fakta och perspektiv som berättar om inläringen hos vuxna individer i allmänhet och om språkinläringen hos vuxna. Jag ville få fram en insikt om hur vuxna lär sig och vilka saker man borde beakta när man planerar svenskundervisningen och undervisar vuxna i språket. Min undersökning är en kvalitativ fallstudieundersökning. Jag har behandlat observation som metod och sökt information om hur denna metod lämpar sig till undersökningen. Under observationerna samlade jag in respons av deltagarna med hjälp av frågeformulär för att till exempel kunna se hurdan bakgrund de hade med det svenska språket, hur de tyckte att undervisningen hade skett, vad de tyckte om det använda materialet och vad de kunde ha gjort bättre för sin språkinläring. Motivationsfaktorn hänger starkt ihop med de vuxnas språkinläring och intresset för språket. Eftersom jag har tagit med motivationsfaktorn i teoridelen, ville jag i den empiriska delen även lyfta fram sådana faktorer som påverkar inlärningsmotivationen.

De studerande vid vuxenutbildningscentret är mycket olika gällande språklig bakgrund och -färdigheter. Jag ville med min undersökning lyfta fram sådana saker som har betydelse vid planering av språkundervisning och -material för vuxna. Teoridelen i denna avhandling är omfattande (kapitel 2 och 3), eftersom det är viktigt att förstå alla detaljer och faktorer som påverkar vuxenstuderandes behov med tanke på studerandegruppernas utgångspunkt och -bakgrund. I min forskning är tyngdpunkten på de studerandes behov. För att underlätta läsningen har jag indelat de tre olika undersökningsresultaten under tre olika kapitel. I kapitel 4 presenterar jag klassrumsobservationen, i kapitel 5 målgruppernas uppfattningar om svenskundervisningen och i kapitel 6 lärarens intervju.

1.1 Syfte

Undersökningens syfte är att sammanställa riktlinjer för undervisningsmaterial för svenskundervisningen vid ett vuxenutbildningscenter. Delsyftet är att förklara hur kommunikationen i klassrummen fungerar i svenskundervisningen vid vuxenutbildningscentret. Detta görs genom att studera språkinläringen, undervisningsmetoderna och växelverkan (interaktion) mellan studerande och mellan studerande och lärare i språkundervisningen (svenska) vid vuxenutbildningscentret. För att de studerande skulle få största möjliga nytta av svenskundervisningen ville jag göra en undersökning som kan hjälpa läraren att se och få bekräftelse till vilket slags undervisningsmaterial de studerande på vuxenutbildningscentret har behov av och vad man bör tänka på vid planeringen av materialet.

Denna undersökning påbörjades eftersom jag hade varit i kontakt med svenskläraren på vuxenutbildningscentret, som konstaterade att det finns behov av mångsidigare undervisningsmaterial i svenskundervisningen inom många branscher. Jag ville observera undervisningen, få fram de studerandes och lärarens åsikter för att se vilka saker man borde tänka på vid planering av materialet när det vid ett senare skede kommer att förnyas. Överlag finns det ganska lite språkundervisningsmaterial att utnyttja i vuxenutbildningen, vilket även Kantelinen (1998:109) har i sin undersökning kommit fram till. Läraren måste ofta själv göra material för sin undervisning eller anpassa annat språkundervisningsmaterial så att den kan tillämpas i vuxenutbildningen. Ofta används till exempel manualer och videoinstruktioner vid språkundervisningen på vuxenstadiet. Det finns läromedel i svenska för de populäraste branscherna som till exempel social- och hälsovårdsbranschen, men även de har ofta brister i innehållet. Läroböckerna i svenska som används, är liknande som används till exempel i yrkesskolor och institut; ofta är de föråldrade och fungerar kanske inte helhetsmässigt för de grupper där de används.

Forskningsproblem och forskningsfrågorna

Med denna undersökning ville jag, för att få en uppfattning om undervisningsmaterialbehovet få fram vilken slags språkbakgrund och vilka behov av svenskundervisning studerande vid vuxenutbildningscentret har. Den praktiska klassrumsundervisningen i andraspråket är en viktig synvinkel i denna avhandling. Jag ville få en helhetsbild av andraspråksinläringen i vuxenutbildningscentret för att få svar på mitt forskningsproblem med hjälp av forskningsfrågor.

Mitt forskningsproblem är

Vilket slags undervisningsmaterial i svenska behövs vid vuxenutbildningscentret?

Detta problem är inte så enkelt att besvara, eftersom de studerande som undervisas vid vuxenutbildningscentret kan ha mycket olika bakgrund. Målgrupperna (5 stycken studerandegrupper) valdes med lärarens hjälp. I teoridelen och i genomgången och analyseringen av undersökningsmaterialet fäste jag speciell uppmärksamhet på följande forskningsfrågor:

Vad gör vuxnas språkinläring specifik?

Vilka saker påverkar svenskundervisningen i klassen?

Vilken typ av material och vilka undervisningsmetoder fungerar i språkundervisningen i vuxenutbildningen med tanke på de studerandes ålder och bakgrund?

Vilka faktorer påverkar målgruppernas motivation för svenskan och vad kan läraren göra för att öka på intresset för språket?

Min undersökning har anknytning till språkvetenskap och pedagogik. Jag ville göra en kvalitativ undersökning med nära anknytning till de studerandes och lärarens behov. På grund av att undervisningsmaterialet har anknytning till undervisningsmetoderna och eftersom de vuxna har specifika behov av ändamålsenlig språkundervisning som har anknytning till arbetslivet, ville jag även ta fram undervisningsmetodernas betydelse.

1.2 Undersökningsmaterial

För att ge helhetsperspektiv över de kvalitativa undersökningsmaterialen och -metoderna som användes presenteras dessa i tabell 1.

Tabell 1. Använda undersökningsmaterial och -metoder

Insamlingsmetod	Material	Forskningsmetod
Systematisk, icke-deltagande beteendeobservation	Iakttagelser och fältanteckningar över svenskundervisningen och de studerandes output Lärarens undervisningsmaterial som jämförelsematerial	Kvalitativ interaktionsforskning med hjälp av observationsscheman (induktiv angreppssätt med abduktiva drag)
Skriftliga frågeformulär (enkät) som fylldes i av de studerande efter observationen (bilaga 1)	Respondenternas (54 st.) svar på enkätfrågorna, samlade från 5 olika grupper inom social- och hälsovård, restaurang, utrikeshandel & försäljning (bilaga 1)	Kritisk tolkning och sammanställning av svaren kvalitativ innehållsanalys
Semistrukturerad intervju med svenskläraren vid vuxenutbildningscentret (bilaga 2)	Lärarens skriftliga svar på frågorna som ställdes	Kvalitativ tolkning av intervju svaren med innehållsanalys (induktiv angreppssätt)

I undersökningen använde jag tre olika metoder (observationsanteckningar, intervjuundersökning med fem olika studerandegrupper och intervju med språkläraren) med kvalitativ undersökningssynvinkel och -analys av svaren. Denna kombination av kvalitativa metoder ger ett vitt perspektiv på ämnet från både forskarens, lärarens och de studerandes synvinkel. Kombinationen av metoder kallas *metodtrianglering*, vilket oftast betyder att man kombinerar kvalitativa och kvantitativa metoder i en undersökning. Denna studie är främst kvalitativ, trots att en del svar i enkätundersökningen kvantifierades. Enligt Alasuutari (1999:71) kan triangulering vara ett tidskrävande sätt att forska, men metodtriangleringen är ett givande sätt att göra undersökning.

I kvalitativa undersökningar samlas materialet oftast under många faser och med hjälp av olika metoder; analysen görs inte i en ända fas, utan under hela processen. Materialet samlas och analyseras samtidigt (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010: 223). Forskningsresultaten i en kvalitativ undersökning går ofta inte att sammanfatta under ett kapitel, utan den kvalitativa rapporten är ofta berättelseformad. Det finns inte endast ett rätt sätt att rapportera i kvalitativa undersökningar (Alasuutari 1999:244).

För att få fram de studerandes språkkunskaper ville jag undersöka interaktionen i klassrummen. Jag ville även få en bild av svenskundervisningen för att se hur en kort kurs (1 studievecka) förverkligas

i grupper där de flesta studerande inte har använt svenska på en lång tid. En del av undersökningen skedde således med hjälp av observation i klassrummet, vilket gav mig information om målgruppen och om svenskundervisningen bland målgrupperna. Teorin och observationerna som jag gjorde i klassrummen var en viktig del i min forskning. I de kurser som jag observerade, är det nämnt om kunskaperna i det andra inhemska språket i undervisningsgrunderna som Utbildningsstyrelsen fastställt ungefär på samma sätt. Studerande bör kunna använda det andra inhemska språket i situationer där det fordras i det blivande yrket. När det gäller yrkesstudier i vuxenutbildning är det ofta frågan om kundbetjäningssituationer. De studerande bör även kunna visa sina språkkunskaper under examenstillfällena, som ordnas när examen avläggs.

Målgruppen i min undersökning är studerande som avlägger grund-, yrkes- eller specialyrkesexamen vid vuxenutbildningscentret på finska, där det andra inhemska språket, det vill säga svenskan, hör till grunderna i dessa examina. Målgruppen (respondenterna) i enkätundersökningen bestod av 5 olika grupper som fick svenskundervisning i vuxenutbildningscentret inom social- och hälsovårdsbranschen, restaurangbranschen, utrikeshandel samt försäljningsbranschen. Dessa branscher valdes eftersom de representerar de branscher där kursen i svenska ingår som en del av utbildningsprogrammet, det vill säga där en studieveckla i svenska alltid brukar ingå i studierna.

Jag observerade 4 grupper under sammanlagt 9 dagar. Observationerna gjordes med tanke på tidtabellen och syftet med observationen. Jag observerade grupperna under den första och sista kursdagen som de hade svenska. Detta gjorde jag eftersom observationen anknöt sig till en annan del av den empiriska undersökningen, dvs. enkätundersökningen, där jag hade som avsikt att dela ut frågeformulären under sista lektionen. Jag ville även träffa de studerande den första dagen de hade svenskundervisning för att få en bra uppfattning över den autentiska gruppdynamiken och motivationen samt kunskaperna i svenska språket. Respondenterna i enkätundersökningen var en grupp fler än de som observerades, eftersom två av grupperna var ungefär likadana grupper inom social- och hälsovård (närvårdare), och de använde samma undervisningsmaterial.

En annan aspekt som jag ville ha med var lärarens åsikter. Jag intervjuade svenskläraren på vuxenutbildningscentret för att jag även skulle få synvinkeln varifrån och hur undervisningen planeras och vad som påverkar mest innehållet i svenskundervisningen. Jag ville få vilka saker läraren måste beakta inför planeringen av undervisningsmaterialet och lektionerna

1.3 Insamlingsmetoder

Som materialinsamlingsmetod i denna fallstudieundersökning användes observation, enkätundersökning och semistrukturerad intervju med *kvalitativ* angreppssätt och analys. Det specifika med kvalitativ undersökning är att ge en rik, detaljerad och komplex beskrivning av materialet. Det kvalitativa materialet är mångsidigt och samtidigt ett exemplar av språket eller kulturen i forskningsobjektet. Materialet ger en viss, specifik synvinkel av forskningsobjektet eller fenomenet. I den semistrukturerade intervjun används inte färdiga svarsalternativ. Den intervjuade får besvara frågorna med egna ord. (Alasuutari 1999:87–88)

Syftet med kvalitativa undersökningar är att ge en bild av det verkliga livet. Den kvalitativa undersökningen har som mål att undersöka objektet som en helhet. (Hirsjärvi m.fl.2010:152) Denna forskning är en fallstudieundersökning som utfördes med kvalitativ interaktionsforskning med didaktiskt och språkvetenskapligt perspektiv. En *fallstudie* är en undersökning som undersöker ett fenomen i det verkliga livet där avgränsningen mellan fenomen och kontext inte är helt tydlig och där många slags källor används. I denna fallstudie har jag samlat in olika typer av data (temaintervju, enkätundersökning samt observation) med kvalitativ metod för att få en djupare förståelse av målgruppen. I fallstudier är objektiviteten viktig med tanke på undersökningens reliabilitet. (Aaltio-Marjosola 1999 [www], Strangert 2006 [www])

Klassrumsobservation

Det är viktigt att se på vilken nivå språkinlärarna är för att förstå gruppernas behov av undervisning. Jag hade som avsikt att observera vilka feltyper som framkom i det talade språket hos målgruppen. Tanken var att observera de typer av fel som förekom ofta och gruppera sådana fenomen som förekom i deltagarnas språkanvändning.

Observationsmetoden är ostrukturerad, det vill säga naturalistisk. Vid användning av systematisk observationsmetod är nyttan den att forskaren kan förbereda sig väl och observera de fenomen hen vill fästa uppmärksamheten vid (Routio 2005 [www]). Med klassrumsobservationerna fick jag fram relevant information om de studerandes språkliga beteende under lektionerna, så som de studerandes output. Andra saker som jag med observationen ville söka svar på är vad de studerande gör med hjälp av språket, greppet över övningsuppgifterna, användningen av fackspråk, språkets roll, hjälpen av klasskompisarna, användningen av undervisningsmaterialet, kodväxlingen, kommunikationen i klassrummet, språkstrategierna och klassrumsmiljön.

Vid observation är det viktigt att observera hur klassrumsinteraktionen bildas, och med hjälp av hurdana samtalsperioder det sker. Observation är viktigt eftersom den avspeglar olika institutionella normer i interaktionen, där studerande och lärare använder språket och bildar inlärningsprocessen. (Nikula & Käätä 2011:55) Oavsett om observationen är strukturerad eller ostrukturerad eller om man är med som objektiv eller deltagande observatör, bör man göra sina observationer på ett objektivt sätt och sedan tolka dem på ett korrekt och objektivt sätt. Olika observatörer gör sina observationer på olika sätt, vilket vållar problem i forskningar. Syftet med att använda observationsscheman är att ge en ram för observationerna. (Bell 2007:191)

Observationsscheman kan göras i form av en checklista, dagbok eller tabell där man antecknar händelser. Alla observationsuppgifter är olika och därför måste man välja ett nytt schema och testa den som en pilotundersökning. När man observerar endast en vald grupp borde man vara säker på att den valda tekniken fungerar. Det är bra att ha ett eget förkortningssystem som man kan utantill, och det är även bra att bestämma i förväg hur ofta man registrerar det som sker och vad som observeras. I klassrummet kan det vara bäst att sitta på en plats där deltagarna ser en själv. När man bestämt sig vad man vill observera kan man bestämma vilka registreringsmetoder är de som passar bäst. (Bell 2007:191–192). Jag gjorde observationsschemat i tabellform för att försäkra att det väsentliga uppmärksammades.

Med observation kan man få reda på om människor verkligen agerar som de påstår sig göra. Fördelen med observation är att man med hjälp av den kan få direkt information om individers, grupper eller organisationers verksamhet och beteende. Man kan säga att observation är undersökning av det verkliga livet. På så vis passar den bra som kvalitativ forskningsmetod. Observation passar bra som undersökningsmetod för undersökning av växelverkan och för situationer som är svåra att förutspå, när de som observeras har lingvistiska svårigheter, eller när de som observeras inte vill diskutera personligen med intervjuaren. (Hirsjärvi m.fl. 2010:199–200)

Observationsmetoden har kritiserats eftersom den kan störa situationer eller till och med förändra händelsernas gång. Eftersom observatören alltid måste förhålla sig så objektiv som möjligt måste även analysen göras deskriptivt. I klassrumsundersökningar har man märkt att studerandes och lärares beteende har förändrats när en observatör kommit in i klassen. Undersökningen kan även störas av om observatören förhåller sig emotionellt till gruppen eller situationen, och låter på så sätt objektiviteten ta skador i undersökningen. Det är långsamt att göra

observationer, och den kan föra med sig etiska problem, men observation är oftast en metod som ger intressant och mångsidig information. (Hirsjärvi m.fl. 2010:200–201)

Frågeformulär

Som en annan insamlingsmetod använde jag frågeformulär (bilaga 1). Jag ville få ut mer om de studerandes bakgrund; deras egen uppskattning om sina kunskaper i svenska och till exempel vilka undervisningsmetoder de tyckte var bäst, vad de tyckte om kursen och hur de själva ansåg att de hade klarat av kursen. Jag beslöt att göra ett frågeformulär med både öppna frågor och frågor med färdiga svarsalternativ. För att få så många svar som möjligt beslöt jag att dela ut enkäten under kursens sista lektion. Genom enkät och intervju kan man få reda på vad människor tänker, känner och tror. De berättar hur respondenterna observerar vad som händer runt omkring dem.. (Hirsjärvi m.fl. 2010:199–200)

Med hjälp av enkäten samlade jag in information som gav mig både en inblick i de studerandes bakgrund och över intresset för inläringen av det svenska språket. I en grupp där målspråkets språknivå inte är speciellt hög, är det ur språkpedagogisk synvinkel rätt opraktiskt att forska med enbart observation som metod. För att få djupare information om gruppernas svenskkunskaper och behov av undervisningsmaterial, utredde jag behoven genom att observera flera olika gruppers interaktion med svenskundervisning vid vuxenutbildningscentret.

Intervju

Intervjun genomfördes skriftligt med hjälp av ett semistrukturerat intervjuformulär (bilaga 2), eftersom jag ville få detaljerade svar samt ge tid för språkläraren att fundera på svaren. På grund av att observationen gjordes innan intervjun, hade jag klara mål med min intervju. Jag ville fram lärarens tankar över undervisningsmaterialbehovet och vad som är viktigt att tänka på när det gäller vuxnas språkundervisning från hens synvinkel. Svaren sammanställdes kvalitativt, så att jag förklarade respondentens svar ur tredjepersonssynvinkel. Frågorna var öppna frågor, men styrda och förklarade så att de skulle vara lätta att förstå och vara lätta att komplettera vid behov. Frågorna formulerades på basen av de resultat som jag fått fram under observationen och av behovet att få fram aspekter som jag inte ännu hade fått svar på, och som skulle komplettera undersökningens resultat. Huvudsyftet i intervjun låg på att få svar på temana: lärarens önskemål

över undervisningsmaterialet, den språkliga nivån hos de studerande, testandet av språkkunskaper, motiveringen av de studerande samt på fackspråkets betydelse och på samarbete mellan andra läroverk. Ifall något blev oklart, eller behövde kompletteras frågade jag respondenten i efterhand vad hen hade menat med sitt svar eller om hen kunde komplettera svaret.

Enligt Alasuutari (1999:144) beror värdet av intervjumaterialet på problemställningstagandet. Ur interaktionsperspektivet är vilka som helst dokumenterade drag av intervjun värdefulla. Man kan göra förklaringar till hur interaktionsparterna har tolkat situationen eller frågorna. Forskarens tolkning är valid då när hen gör materialet förståeligt; när hen ger en logisk förklaring till varför respondenterna diskuterar på ett visst sätt i materialet. (Alasuutari 1999:150–153)

Forskningsmetoder

I denna undersökning har jag använt innehållsanalys som analysmetod när jag analyserat svaren till enkäten och intervjun. Syftet med kvalitativ innehållsanalys är att få en systematisk och täckande helhetsbild av det som forskas. Det svåra med en kvalitativ innehållsanalys är att analysera själva materialet. Den kvalitativa analysen brukar vara deskriptiv och diskursivt tematiserad. Det finns inte bara ett rätt sätt att analysera med kvalitativ innehållsanalys (Alasuutari 1999:138-140, 244, Seitamaa-Hakkarainen 1999 [www])

Huvudvikten i en kvalitativ undersökning är i materialet, vilket betyder att teorin byggs upp med hjälp av undersökningsmaterialet. Då kan man tala om *induktivitet* som betyder att enskilda observationer omformas till allmännare påståenden. Rena induktiva antaganden är inte möjliga eftersom de baserar sig på att spegla observationen utan några som helst föreställningar om fenomenet som undersöks. Den som undersöker har alltid någon slags förhandsinställning eller antaganden om fenomenet. (Sarajärvi & Tuomi 2009: 97) Enligt Jakobsson (2010:14 [www]) används redan existerande kunskap och referensramar i en *abduktiv* ansats, vilket hjälper forskaren att finna teoretiska mönster eller djupstrukturer, vara neutral från förhandsföreställningar och kunna använda sina egna erfarenheter. Det vill säga att man tar med teorier och blandar dem med observationer. Mitt metodiska angreppssätt till denna fallstudie är främst *induktivt*. Med hjälp av för mig nya och olika metoder har skapat mig ett helhetsperspektiv. Jag hade inte hypoteser eller antagelser över resultaten i förväg, förutom att jag hade en uppfattning om att de studerande i vuxenutbildningen är rätt så omotiverade att studera svenska.

Jag försökte förhålla mig öppet till ämnet, men eftersom jag observerade fyra grupper med svenskundervisning efter varandra och dessutom kände redan till vuxenutbildningens verksamhet överlag, har forskningen även *abduktiva* drag. Med hjälp av mina forskningsmetoder hade jag som avsikt att få fram pragmatiska slutledningar. Den teoretiska ramen är den bakgrundsundersökning som samlats för att få kunskap och förståelse över språkundervisningen och klassrumsinteraktionen. Vid tolkning av enkätsvaren använde jag mig av kritisk tolkning för att förklara de sammanställda svaren. Den kritiska teorin bör uppfylla tre kriterier; den skall vara förklarande, praktisk och normativ, det vill säga att det måste förklara vad som är fel med nuläget, finna aktörerna som kan omändringar i det samt skapa klara normer för kritik och praktiska mål för social förändring. (Bohman 2005 [www])

Klassrummen utgör en viktig kontext i främmandespråksinläringen, och används således ofta som mål för främmandespråksinläringens forskning (Second Language Acquisition, SLA). Då har man oftast haft en psykologisk-kognitiv synvinkel till språket, där språkkunskap och inläring ses som en individuell egenskap, och språkinläringen antas vara en process som sker i huvudet på en enskild individ. Det inlärd språket ses som ett system som består av olika kunskaper i skicklighet och delområden, såsom grammatik, ordförråd och uttal. När man har forskat klassrummen från språkinläringsspektivet har man ofta haft perspektivet på hur lärarens språkliga verksamhet (*input*) stöder de studerandes språkproducing (*output*) och således inläringen. Intresset har varit på initiativ-respons-feedback (IRF), vilket är typiskt för klassrumsundersökningar. Lärarens feedback anses inverka i hur de studerandes språkproduktion formas och till hurdant språkbruk studerande socialiseras i klassrummen. (Nikula & Käätä 2011:50) Som en utomstående observatör studerade jag de studerandes output för att se om, och på vilket sätt språkproducingen fungerar i klassen.

Vid observation söker man efter likadana detaljer som hjälper att förknippa observationerna med varandra till en helhet. Till detta skede kommer man genom att söka de gemensamma nämnarna eller genom att forma en regel som gäller för hela materialet. När man i en kvalitativ analys strävar efter att forma regler som gäller för hela materialet, syftar man i traditionell antropologisk undersökning med en sådan formulering som förknippar individer till en helhet med varandra. Olikheter som avviker från massan jämförs med det verkliga undersökningsmålet. (Alasuutari 1999: 40–41)

2 SPRÅKINLÄRNINGEN HOS VUXNA

I detta kapitel behandlar jag olika inläringsteorier, stilar och -strategier för att ge en bild av vad som påverkar språkinläringen hos de studerande. Jag tar fram sådana fakta och begrepp som påverkar språkinlärningsprocessen och som man behöver veta för att förstå språkinläringen i vuxenutbildningen. *Androgogik* och *pragmatik* behandlas eftersom det är viktigt att förstå språkets funktioner från interaktionens synvinkel samt att känna till vetenskap som undersöker vuxenpedagogik och förklarar vuxnas språkinläring. Begreppet *fackspråk* är även ett viktigt element i språkinläringen i vuxenutbildningen. Terminologin och fackspråket inom de yrken som undervisas är specifika och har en stor roll i språkundervisningen vid vuxenutbildningscentret.

2.1 Tidigare forskning

Jag har inte påträffat tidigare likadan forskning som skulle ha gjorts som fallstudieundersökning över svenskundervisningen i vuxenutbildning i Finland, men jag har bekantat mig med till exempel Huhtas (2010 [www]) avhandling pro gradu *Lärobok i svenska för ingenjörer, analys av texter och övningar i flexteknik – svenska för högskolor* där skribenten har redogjort för de krav som ställts av arbetslivet och den pragmatiska aspekten i yrkeshögskoleundervisningen. Härmäläs doktorsavhandling (2008 [www]) däremot handlar om bedömning av vuxnas språkkunskaper vid fristående examen mycket mångsidigt. Vanninen (2010 [www]) har skrivit sin avhandling pro gradu om beaktandet av inlärningsstilar i språkundervisning och Hilli (2013 [www]) har i sin avhandling pro gradu behandlat yrkesstuderandes attityder till och motivation för svenska språket. Mäkitalo (2014 [www]) i sin tur har behandlat språklärarnas uppfattningar om yrkesinriktad språkundervisning i merkonom- och närvårdarutbildningar i sin avhandling pro gradu.

År 1996 - 2000 framställdes KIMMOKE -projektet av Utbildningsstyrelsen, där syftet var att ge linjer och målsättningar för svenskundervisningen i grundskolor, gymnasier och vuxenutbildningen (Opetushallitus 1999 [www]). Projektets slutrapport visar bland annat att de som studerar språk aktivt som vuxna hade fått en bra grund för sina språkkunskaper i grundskolan och i utbildningen efter grundskolan. Vuxnas språkutbildning är ofta icke-målinriktat och nivån på språkutbildningen är varierande. (Opetushallitus 2001:4 [www])

Det yrkesinriktade TOKI-projektet genomfördes åren 2008-2011. I projektet deltog 7 olika läroanstalter i olika delar av Finland. Projektets mål i yrkesundervisningen var att hitta metoder för att öka intresset för det andra inhemska språket. Detta gjordes med sikte på att öka kontakter mellan

företag och läroverk, att öka mängden frivilliga studier i svenska, att integrera svenskundervisning vid yrkesutbildningen och att göra undervisningen mångsidigare med utveckling av metoder och innehåll som motiverar och ökar intresset för studierna. (Opetushallitus 2007 [www]).

2.2 Inläringsteorier

Förklaringar till inlärningsmoment kallas för inläringsteorier. Inläringsteorierna ger oss en begreppslig referensram som hjälper oss tolka våra egna inlärningsobservationer (social, kognitiv, humanistisk, behavioristisk och konstruktivistisk metod). (Ruohotie 2000:107–123) *Inläring* är förändring som återspeglas i människans verksamhet. Effektiv inläring förutsätter aktivitet hos individen. Den *konstruktivistiska* inläringssynen handlar om tanken att information inte överflyttas, utan att den studerande själv bygger upp, det vill säga konstruerar den själv på nytt. Tidigare information och erfarenhet hos individen styr långt det hur hen tolkar eller ser på olika saker. Inläring borde kännas bekvämt för individen själv. Den borde likna de egna livsvärdena och de målsättningar som individen själv satt för sig själv i livet. (Kupias 2002:8)

Problemcentrerad inläring (problem based learning) baserar sig på tanken att inläring sker effektivare om den sker i autentiska situationer där man inte enbart studerar teori och utnyttjar böcker. Man kan använda sig av problemcentrerad inläring på flera olika sätt. I läroanstalter betyder det ibland att man slopar den traditionella timindelningen och förändrar läroplanen konkret. I den problemcentrerade inläringen är inläringen genom problemet det centrala; inte själva problemlösningen. (Kupias 2002:120)

Enligt Kolbs *erfarenhetsbaserade* inläringsteori är inläring en förändring av erfarenheter (Kolb 1984:38). Inläring förklaras som en cyklisk process, som är formad av den personliga erfarenheten, reflektionen av undervisningen och av begreppsformning eller verifiering med hjälp av teorier. Enligt den erfarenhetsbaserade inläringsteorin har producentering av och diskussion om erfarenheter en central roll. Läraren kan berätta om sina egna erfarenheter och uppfattningar och deltagarna att berätta om sina erfarenheter av språket. (Kolb 1984: 25-27, Kupias 2002:16, 19) Erfarenhetsbaserad inläring kan alltså inte endast vara enkelriktad föreläsning och distribution av information. Föreläsningen kan göras aktiverande, och i vissa fall kan även enkelriktad föreläsning fungera, men överlag kräver undervisningen aktivt deltagande av deltagarna. Den *reflektiva* fasen är en central del av den erfarenhetsbaserade inläringen. Reflektion sker hela tiden i vardagen, inte bara under lektionerna. Reflektion hjälper att ifrågasätta antaganden och att använda alternativa synsätt och att omformulera problem. Reflektion kan riktas till det man själv gör och i bästa fall

även till det vad andra gör. (Kupias 2002:21) Vuxna individer kan själva reflektera sina beslut. (Ruohotie 2000: 80–81)

Den så kallade *flipped classroom* inlärningsteorin är en modern syn på hur undervisning kan ske så att lektionerna inspelas på video och de studerande kan se på dem i förhand på Internet. Denna motsatta syn till traditionell klassrumsundervisning i föreläsningsform kan även användas i språkundervisningen och förutsätter aktivitet av de studerande. (Muldrow 2013 [www])

2.3 Androgogik som vetenskap

Androgogik är vetenskap som undersöker vuxenpedagogik. Androgogik baserar sig på fem antaganden som man har om vuxna studerande: 1) Studentens jaguppfattning utvecklas från beroende till självmotiverande; erfarenheten växer till en allt större del av inlärningskällan, 2) Inlärningsfärdigheten riktar sig allt mer till utvecklingsuppgifter som har större social roll, 3) Tidsperspektivet förändras från att förbereda för framtida informationsanvändning till dess omedelbara tillämpning, 4) Den vuxna individen är mer problem än – ämnesorienterad, 5) Vuxna är mer motiverade av inre än yttre faktorer. Androgogiken antar att en individ blir vuxen när hen blir självstyrd och självmedveten. (Ruohotie 2000:125–126)

För att inläringen skall ge goda färdigheter för vuxna att lära sig, borde det finnas en god sammanhållning mellan lärare och vuxenstuderande; eftersom vuxna människor är självstyrda och borde de få möjlighet att planera sina inläringserfarenheter och själva genomförandet av undervisningen. Undervisningen borde alltså basera sig på studerandecentrerad planering och demokratisk växelverkan. (Ruohotie 2000:126) Studerande som själv kan styra sin egen inläring kan bättre använda djuptänkande och förstår helheterna, de kan även se sambandet mellan olika delar samt diskutera och förstå läroämnet bättre. Man talar då om *självstyrd inläring* (Ruohotie 2000:160, 167)

Enlig Knowles (1980:18-19) som uppfann teorin om androgogik, blir människan vuxen när hon blir självstyrd och självmedveten. Undervisningens syfte borde vara att producera sakkunniga människor som kan använda sina kunskaper under ständigt ändrande förhållanden. En annan aspekt är att fokuset förflyttas från undervisning till inläring. I vuxenutbildningen borde man i första hand ge resurser och stöd till självstyrd inläring. Det motstridiga med självstyrdhet är att även barn kan vara självstyrda, så som vuxna och man bör inte underskatta inläringen hos barn. Många vuxenutbildare anser ändå att Malcolm Knowles praktiska råd och tankar är användbara inom vuxenpedagogik.

(Knowles 1980: 18-19, Ruohotie 2000:130) Androgogiken är alltså en mycket omtvistad och kritiserad vetenskap, och många anser att den inte kan anses vara en självständig vetenskapsgren. Om pedagogiken och androgogiken antas skilja sig från varandra, kan det anses bero på att de båda representerar samma grundprocess (inläring), som förverkligas under olika livsskeden. (Ruohotie 2000:127–128)

2.4 Den pragmatiska synvinkeln

Den *pragmatiska* språkforskningen är ett forskningsområde som härstammar från språkfilosofin. Dess syfte är att förstå språkets funktioner, och dess centrala fråga är vad människorna avser med sitt språkbruk. I pragmatiken koncentrerar man sig alltså på vad som görs med hjälp av språket. Pragmatiken fokuserar på språkets sociala roll från språklig hövlighetssynpunkt. Talaren säger till exempel inte rakt vad han avser utan ställer önskemålet som en fråga ("Kan du stänga dörren?"). De sociala kunskaperna har alltså en viktig roll i språkfrågor från pragmatikens synvinkel. Med pragmatisk språkkunskap och -kompetens avser man kunskapen att använda och omforma språket enligt vad situationen kräver, samt att tolka språket i olika kontexter. (Nikula & Käätä 2011:51–52, Muikku–Werner & Savolainen 1999 [www]) Om det uppstår skillnader mellan utländska och finländska studerande i tillvägagångssätten vid förverkligande av uppgifterna måste man fundera vad som kan göras för att öka den pragmatiska kompetensen i språkundervisningen (Muikku –Werner & Savolainen 1999 [www]).

Inläring av pragmatiska språkkunskaper har sällan närmats från klassrumsväxelverkans synvinkel. Klassrummen är alltid naturliga som språkanvändningsmiljöer, där man upprätthåller sociala roller och bygger relationer mellan de som talar. Från pragmatikens synvinkel kan man alltså fråga sig till hurdant språkbruk klassrummen socialiserar och hur till exempel lärarens och de studerandes institutionella roller speglas i språkanvändningen eller hur de bildas med hjälp av språkbruket. (Nikula & Käätä 2011:52)

2.5 Inlärningsstrategier och -stilar

Inlärningsstrategier är medel som används för språkinläring. En strategi kan vara bra för en språkstudering och en annan kan lämpa sig bättre till en annan studerande. *Metakognitiva strategier* har att göra med planering av inläring, inlärningsprocessen och utvärderingen av den egna inlärningsförmågan. Den studerande kan till exempel välja att sätta sig i första raden eller

koncentrera sig på att lyssna, innan hen vågar säga något. *Kognitiva strategier* riktar sig direkt till inlärningsituationen eller -materialet. De vill säga till exempel gruppering av ord, repetition, översättning, användning av ordböcker, anteckningar och understreckning. *Socioaffektiva strategier* betyder till exempel samarbete eller att ta emot råd av andra människor. (Pietilä 2014:65)

Den kognitiva verksamheten i klassrummet syns i inläringen. De kvalitativa egenskaperna inverkar på hur mycket som lärs in och vad som inlärs när man använder en viss inlärningsstrategi. Även vana studerande kan behöva ledning med sina inlärningsstrategier. Enligt en del forskningsresultat lär sig de studerande, som koncentrerar sig på att lära sig enstaka saker, mindre, än de som fokuserar sig på att förstå vad de lärt sig. Även de enskilda sakerna lärs in bättre, när de förenas med en helhet som man förstår. I vuxenutbildningen borde de metakognitiva kunskaperna utvecklas för att de studerande kunde använda dem som arbetsredskap i inläringen. Vid mätning av inlärningsresultat är det ofta viktigare att förklara hurdana tolkningar man haft, det vill säga hur saken har förståtts, än hur mycket som lärts in. Att kunna använda sig av information baserar sig på konstruktivistisk inläring; det vill säga att kunna binda informationsmönster vid redan inlärd informationsstrategier. (Kupias 2002:9-10)

Deduktiv inlärningsstil är ofta kännetecknande hos vuxnas språkinläring. Deduktiv betyder att man i inläringen utgår från regler, som sedan leder till exempel. Deduktiv inläring fordrar även kognitiv utveckling. Det talas även ofta om att inläringstyperna delas in i olika slags kognitiva stilar; *visuell*, *auditiv*, *kinestetisk* och *taktil* inlärningsstil. En visuell studerande lär sig genom bilder, kartor och textläsning; en studerande som har auditiv inlärningsstil däremot tycker mer om föreläsningar och konversationer. Den kinestetiska studeranden behöver rörelse och fysisk verksamhet för att inläringen skall ske bäst och den taktila studeranden lär sig genom att använda sina händer. (Pietilä 2014:61–62)

Även den studerandens temperament har betydelse i hans inlärningsstrategier. Det viktiga för en lärare är ändå att kunna förstå meningen med den individuella inläringen och stöda studerande till att hitta sin personliga inlärningsstil och försöka meddela att hen vill förstå den studerande och utveckla sin förmåga att arbeta bland olika slags inlärningsstilar. (Moilanen 2008:51) Vanninen (2010:72) konstaterar i sin forskning att språkinlärare måste vara på en viss mognadsnivå för att kunna dra nytta av sin egen inläring.

2.6 Inlärningsprocessen hos vuxenstuderande

Med *inlärnin*g menas i kulturell, politisk och sociologisk kontext att det är resultaten av en process som har lärts in eller kommer att läras in (Tuomisto 1999:14). Inlärnin

g förstås som en förändring eller som en möjlighet till förändring. Ofta hänvisar man även till erfarenhetens betydelse. (Ruohotie 2000:107–123) Språkinlärnin

g är samtidigt både kognitiv och social verksamhet (Kalaja, Alanen & Dufva 2011: 24–25). En stor del av inlärnin

gen hos vuxna sker med hjälp av den egna erfarenheten, trots att endast erfarenhet inte garanterar inlärnin

g. En atmosfär som stöder inlärnin

gen, där man använder ändamålsenligt undervisningsmaterial och där man respekterar de studerandes arbetshistoria och framtid, hjälper vuxna individer att använda sig av erfarenhetsbaserad inlärnin

g. Man talar om reflekterande tankeprocess och -verksamhet. (Ruohotie 2000:137–138).

I studier som gjordes 1987 och 1988 för att identifiera vanliga studerandes behov i främmandespråksundervisning, visade resultaten att de studerandes medvetenhet om språkinlärnin

gssvårigheter är proportionellt till språkkompetensen och frekvensen av språkets användning. Ju mer de studerandes kompetens i det främmande språket utvecklas, desto mer medvetna blir de av svårigheterna i muntlig kommunikation och desto bättre kan de förklara dessa språkliga svårigheter. Hypotesen i denna undersökning var att språkinlärnin

gare har identifierbara behov (oberoende av språket som studeras); den ena studien gjordes bland engelska studerande som studerade franska och den andra studien bland grekiska studerande som läste engelska. (Chryshokoos 2003:148, 154) Det är alltså även viktigt att förstå sin egen inlärnin

gsförmåga och språkliga kompetens i inlärnin

gen (metakognitiv strategi).

När det gäller språkinlärnin

g spelar motivationen och viljan hos vuxna en viktig roll. Fri vilja, att själv kunna tänka och medvetet styra sina val är viktiga egenskaper som styr vuxenstuderande. Självkontroll hänvisar till kontroll av själva verksamheten. Med hjälp av viljan kan den vuxna individen djupbearbeta sina tankar och motivera sig själv samt kontrollera tankar som stör verksamheten eller också styra negativa känslor så som ineffektivitet eller hjälplöshet. (Ruohotie 2000:80–81)

Livslångt lärande fokuserar på information, kunskaper och attityder som uppstår med utvecklingen av personligheten som helhet hos en människa. En vuxen individ är ofta redan mästare i att lära sig nya saker. Det finns en slags växelverkan mellan inlärnin

g i olika livsområden, till exempel i sådana kunskaper som utvecklats i samband med familj och hobbyer. (Suoranta 2012:101). Enligt Knowles (1980:19) bör inlärnin

g vara en livslång process i en värld som förändras hela tiden. Enligt

Hervonen (1999:204) har bibehållandet av motivationen större betydelse hos äldre människor än hos yngre. Befrämjandet av det allmänna välmåendet är en grundförutsättning för livslångt lärande. Man bör även skilja mellan formellt och informellt lärande. Enligt Ellström (1996:2) sker det formella lärandet inom ramen för utbildning, i olika institutioner. Det informella lärandet sker hela tiden överallt, och kan vara medvetet eller omedvetet. Färdigheter i växelverkan undervisas ofta genom att de studerande gör kommunikativa uppgifter. Genom mekaniska övningsuppgifter, dvs. luckor eller flervalsuppgifter kan färdigheter i växelverkan förhindras enligt Huhta (2001:72[www]) För att uppnå högre nivå i inläringen borde man i stället använda diskussionsuppgifter och meningsutbyten. Språkundervisningen i yrkesläroanstalter har ofta det problemet att syftet med undervisningen är oklart för de studerande eller att det saknas ändamålsenligt undervisningsmaterial. Då kan kursen bli bara en plats med obligatorisk närvaro. (Huhta 2001: 71 [www])

2.7 Fackspråkets betydelse

I tidskriften *Språkbruk* 2/2004 definierar Landqvist fackspråk som ”Former av ett språk som används av olika slags specialister. Olika fackspråk lär man sig genom formella studier eller praktisk erfarenhet, till exempel medicin och juridik gentemot fotboll och matlagning”. (Landqvist 2004 [www])

I vuxnas språkundervisning används fackspråk speciellt mycket i yrkesutbildningar. Fackspråket utgör en stor del av kursernas innehåll och det använda språket i vuxenutbildningarna vid vuxenutbildningscentret. Fackspråket är nödvändigt inom de branscher som undervisas och en mycket viktig del av de studerandes utbildning på modersmålet, men även i andraspråket är det mycket sannolikt att de studerande stöter på tillfällen där de måste använda fackspråket i sitt yrke på ett annat språk än modersmålet.

Det viktiga i fackspråket är kommunikationsaspekten, eftersom den är av centralt intresse när man skall klassificera om en kommunikationssituation är fackspråklig eller inte. När sändaren och mottagaren är experter på det diskuterade området, använder de sitt fackspråk. (Laurén 1993:14) *Terminologi* är ett ord med flera olika betydelser. Fackmän har eget ordförråd som även kan kallas för terminologi (Laurén & Nordman 1987: 79) I en lärobok används ofta fackspråkligt stilmönster. Enligt Laurén och Nordman (1987) kan samma facktexttyp lingvistiskt beskrivet se mycket lika eller olika ut inom olika *teknolekter* (fackspråk som är bundet till ett visst ämnesområde), men ju mer krävande en facktext typ är innehållsligt, desto fler lingvistiska kännetecken finner man för

områdets fackspråk. De fackspråkliga texttyperna anses intressanta i språkundervisningen, eftersom man kan lära ut kännedom om deras språkdrag. (Laurén 1993:15)

I Sverige har man varit orolig över det svenska fackspråkets framtid (Sverigesradio 2015 [www], Spetz 2014 [www]). I texter som berör icke-specialister skall man som specialist veta om termerna borde illustreras eller förklaras på något annat sätt. Även i språkundervisningen bör man tänka på att när det är fråga om obekanta ord och termer är det viktigt att förklara dessa med bilder, synonymer eller förklaringar. (Ohlson & Lenngren. 2002 [www]) Enligt Björkman (2015 [www]) är det väsentligt att diskutera språket i läroböckerna och skillnaderna vardags- och ämnesspråk emellan. Man borde även ge de studerande möjlighet att använda ämnesspråket i samtal och diskussioner.

Kunskapen kring själva begreppet är viktigt, med hjälp av kunskapen kan man förklara hur en apparat eller ett verktyg används med lånord eller adjektiv. Man kan låna ord från andra språk men inlånade termer kan ofta bli oklara. Trots att man inte kan förneka engelskans roll i språkanvändningen idag – när en stor del av lånorden kommer från engelskan, borde man komma ihåg att dessa lånord även kan krångla till språket. (Ohlson & Lenngren. 2002 [www]) När man vill visa expertis inom området är det just begreppen på målspråket som ofta visar sakkunnigheten.

3 VUXENSTUDERANDES INTERAKTION I KLASSRUMMET

Mångsidiga språkkunskaper hör till de viktigaste kunskaperna i arbetslivet idag. Det är inte i många tjänster man klarar sig med enbart modersmålet. Rörligheten i världen har ökat, och människorna reser utomlands efter arbete, studier och rekreation. I framtidens arbetsliv kommer andra språk än engelska att ha stor vikt, eftersom kunskaper i engelska anses vara en självklarhet, liksom kunskaper inom datateknik eller matematik. (Pietilä & Lintunen 2014:11) Trots att det finns folk som anser att svenskan inte borde vara obligatoriskt utan valbart språk i finska skolor, är det svårt att förneka behovet av undervisning i svenska, eftersom Finland är granne till Sverige och det finns ca 300 000 finlandssvenska invånare i Finland.

I detta kapitel behandlar jag svenskundervisningens innehåll till de delar som är fastställda i läroplanen. Jag behandlar även lärarens, interaktionens och motivationens roll samt undervisningsmetoderna, eftersom dessa hör ihop med vad som sker i klassrummen och påverkar inläringen.

3.1 Läroplanen vid vuxenutbildningscentret

Läroplanerna i vuxenutbildningscentret styrs av examensgrunderna som fastställs av Utbildningsstyrelsen. För varje yrkesinriktad grundexamen, yrkesexamen eller specialyrkesexamen finns det examensgrunder, i vilka man fastställt kraven på yrkesskicklighet för de olika examensdelarna, föremålen för bedömningen och bedömningskriterierna, samt sätten att påvisa yrkesskicklighet. Kraven för språkundervisningen är dock ganska allmänbeskrivande, och ger inte mycket detaljerade riktlinjer vad som bör undervisas i språket. Den *dolda läroplanen* fungerar i bakgrunden av läroplanen. Den styrs allra mest av lärarens omedvetna kommunikation.

Timantalet i språkundervisningen i vuxenutbildningen är mycket begränsat, och därför koncentreras undervisningen på att ge studerande kunskaper i ordförråd och fraser som används inom branschen i fråga på andra- och tredjespråket (engelska och svenska). När språkkunskaperna värderas vid fristående examina samlas kvantitativ och/eller kvalitativ information över vad den studerande kan eller inte kan göra med hjälp av språket (Härmälä 2008: 16). Dessa kriterier styrs även av Utbildningsstyrelsen.

Yrkesutbildning för vuxna

Vuxna kan uppnå samma yrkesinriktade grundexamina som de unga på yrkesutbildningscentren för vuxna. Dessa är läroanstalter som specialiserat sig på vuxenutbildning. Inom tillståndet att ordna utbildning har undervisningsministeriet angett utbildningsområdena. Inom all vuxenutbildning poängteras att man för de studerande skall göra upp individuella planer. I planen beaktas även de studerandes tidigare kunnande. (Undervisnings- och kulturministeriet 2015 [www])

Med fristående prov (fristående examina) kan man avlägga yrkesinriktade examina. För fristående examina har man utformat examensgrunder där det definierade yrkeskunnandet är likadant som inom den läroplansbaserade utbildningen. Examenskommissionerna arbetar på s.k. trepartsbasis där deltagarna är sakkunniga inom branschen och de företräder även arbetsgivare, arbetstagare och självständiga yrkesutövare och myndigheter. Kommissionerna styr fristående examina, examensprestationerna och betygen. Trots att deltagandet i fristående examina inte är beroende av hur yrkesskickligheten har förvärvats, deltar de flesta av de studerande i utbildning som förbereder för fristående examina. Yrkes- och specialyrkesexamina är ett viktigt led i den yrkesinriktade tilläggsutbildningen. De har utvecklats för vuxna och är examina som fordrar större yrkesskicklighet. Likadant som för grundexamina fastställer Utbildningsstyrelsen examensgrunderna för yrkesexamina och specialyrkesexamina. Även tilläggsutbildning ordnas mest av yrkesutbildningscentren för vuxna, som även säljer en stor mängd utbildning till arbetsförvaltningen som arbetskraftspolitisk vuxenutbildning. (Undervisnings- och kulturministeriet 2015 [www])

Svenskans andel av undervisningen

Kurserna som hör till examen som undervisas vid vuxenutbildningscentret och innehåller svenskundervisning som en del av läroplanen innefattar 1 studievecka (35 arbetstimmar). I examensgrunderna har Utbildningsstyrelsen fastställt grunderna för andraspråksinläringen i ämnet i fråga. I grunderna för social- och hälsovårdsbranschen står det att studeranden bör klara av arbets- och vardagliga situationer med det andra inhemska språket i sina arbetsuppgifter samt förstå båda nationalspråkens och kulturens betydelse i det mångkulturella Finland. (Opetushallitus 2010:216 [www])

I grunderna för yrkesexamen för servitör är det skrivet att den som avlägger examen bör klara av att betjäna kunder på finska eller svenska samt på ett främmande språk och kan uttrycka sig med fraser som hör till branschen (Opetushallitus 2004:8, 13, 17, 20, 23 [www]). I denna yrkesexamen ingår svenskundervisningen (1 studievecka) enligt läroplanen vid vuxenutbildningscentret i helheten *kundbetjäning och försäljning* (8 studieveckor).

I grunderna för specialyrkesexamen inom utrikeshandel är det fastställt att studeranden bör kunna förhandla och arbeta förutom på finska och svenska på två andra språk som är viktiga för organisationen där man arbetar (Opetushallitus 2005: 22 [www]). I grunderna för yrkesexamen i försäljning står det att den som avlägger examen bör skriftligt kunna sköta arbetsuppgifterna på finska eller svenska eller på det språk som används på arbetsplatsen (Opetushallitus 2012: 17 [www]). I branscher där svenska hör som en del till examensgrunderna, får de studerande vitsord (skala 1–3) för språkkunskaperna.

En del studerande behöver inte delta i kursen i svenska, om de med intyg kan bevisa att de har tillräckliga kunskaper i språket. Läraren kan kräva att studeranden gör distansuppgifter som inlämnas för utvärdering, om hen inte är säker på att studerandens kunskaper i språket räcker. De godkända distansuppgifterna kan sammanfogas till fristående examina, där examinanden bevisar sina språkkunskaper. I fristående examina ingår inte skilda examensdelar i svenska, men yrkesskicklighetskraven täcker även språkkunskaper och sociala färdigheter som behövs i arbetslivet. Det finns små skillnader i examenskraven men grundkunskaper i svenska är fortfarande en obligatorisk del i de examen där språket anses behövas inom branschen.

Målen för undervisning i svenska kan ibland vara orealistiska med tanke på resurserna. Således kan förverkligandet av kurserna vara svårt: antalet undervisningstimmar, brist på material eller ett främmande yrkesområde för läraren kan försvåra undervisningen. Läroplanen anger målet för svenskundervisningen på en mycket allmän nivå, och många branscher saknar ändamålsenligt undervisningsmaterial. Således kan omständigheterna för svenskläraren vara dåliga. Ju bättre språkläraren känner till de yrken som studeranden placerar sig i, desto bättre kan hen motivera studerande att studera språket och integrera språkundervisningen i yrkesområdets helhet. En orsak till dålig kännedom om olika yrkesbranscher är att ämneslärarutbildningen utbildar endast språklärare inom närmast grundskolan och gymnasiet. (Kantelin 1995: 26-27)

3.2 Lärarens roll i klassrummet

Lärare har olika slags personlighet, så som människor i allmänhet. Till skillnad från föräldrar har läraren oftast själv valt sitt yrke och är medveten om uppfostringssyftet. Alla lärare har inte identiska roller med varandra. Läraren i vuxenutbildning har inte uppfostringssyfte som en lärare i grundskolan har. Rollen kan vara mellan lärare och studerande eller mellan läraren och en hel grupp. Läraren fungerar som ledare i klassrummet, oftast leds diskussionen eller arbetet som sker i klassen av läraren. Läraren kan motivera och styra sin grupp rätt så långt, om hen har goda pedagogiska kunskaper. I dagens snabba utveckling räcker det inte mer att läraren överför information, utan hen bör också vara en specialist och sakkunnig inom sitt område. Lärarens roll har förändrats under slutet av 1900-talet till att skapa förutsättningar för studentens egen inläring. (Stockfors 2011:7 [www]) Det kan hända att studerande vet till exempel mer om virtuella e-läromedel än läraren själv, vilket ger ett helt omsvängt perspektiv på den lärarstyrda klassrumsidén.

Läraren och de studerande möter varandra genom den tro som de fått genom sin kulturidentitet, världsbild och jagbild. Man kan säga att läraren medvetet lär vad hen vet, men omedvetet lär han om den hen är. (Talib 2008:154) Lärarens arbete, som styrs av läroplanen, bildas av det praktiska arbetet, kunskap och ideal. Lärarens egna uppfattningar och teorier har formats redan tidigt, ofta redan före lärarutbildningen. Läraren formar och anpassar dessa till sitt arbete. Ibland är det svårt att urskilja egna föreställningar från kunskap. Läraren använder ofta sin egen erfarenhet när hen snabbt måste tolka nya sociala situationer. Då är de egna föreställningarna användbara, eftersom de underlättar begränsandet av de kognitiva verksamhetsmodellerna. Kunskap som knyts till de sociala situationerna blir till en kognitiv komposition med föreställningar och omedveten kunskap. Även kulturella kodsystém möjliggör ett automatiskt tanke- och beteendemönster. (Talib 2008:151–152)

Den tysta kunskapen syns i lärarens handlingar i den pedagogiska, didaktiska och innehållsmässiga relationen i inläringens uppehåll. Den pedagogiska relationen och relationen mellan lärare och studerande bibehålls på flera olika sätt. (Toom 2008:164) En språklärare i yrkesinriktad utbildning är ofta mycket ensam med sitt arbete. Samarbete med andra skolor och institut kan ha en stor inverkan i lärarens egen motivation och arbete. Kantelinen anser att läraren borde försöka utveckla de studerandes språkjäg positivare och överföra realistisk information angående språkbehoven i det framtida yrket. (Kantelinen 1995:182)

Enligt Kantelinen har språkjäget, det upplevda språkbehovet i svenskan och olika faktorer som hör till svenskläraren och hans undervisningsstil mest inverkan på motivationen hos vuxenstuderande i yrkesskolan. Motivationen påverkar inlärningsresultaten i svenska. Läraren kan påverka mycket i studentens motivation med sin personlighet och undervisning. För att lyckas med sitt arbete behöver läraren stöd i form av till exempel skolning och mångsidigt samarbete. Läraren borde även erbjudas realistiska möjligheter att bekanta sig med faktorer som påverkar inlärningsmotivationen. Samarbetet mellan språklärare, studerande och forskare skulle ha mycket att ge till alla parter när det gäller utvecklandet av språkundervisning och -studier. (Kantelinen 1995: 185) Även Härmäläs (2008:128) undersökning visar att det inte finns mycket samarbete mellan lärare i vuxenutbildningscentren. Mer samarbete vore önskvärt, men att finna tid till det ansågs vara svårt.

Läraren har en stor roll i den interaktiva processen som sker i klassrummet. Genom sin roll kan läraren styra och motivera studerande till en viss grad till en stor del av det interaktiva som sker i klassen. Lärarens arbete försvåras av heterogeniteten (mångfalden) bland de studerande när det gäller bland annat ålder, tidigare utbildning, språkkunskap, yrkeskunnighet i branschen samt yrkes- och fortbildningsplaner. I praktiken är det omöjligt att erbjuda uppgifter och övningar som motsvarar varje studentens kunskaper och förutsättningar. (Kantelinen 1995: 148–151) I många läroanstalter placeras språkundervisningen i läsordningen på basen av yrkesämnetts villkor, vilket kan betyda dåliga undervisningstider och -perioder (Kantelinen 1995: 109).

3.3 Motivationens betydelse för språkinläringen

En av de svåraste uppgifterna för en språklärare är att motivera studerande, speciellt när det gäller svenskundervisningen. Lärarens kunskaper i att motivera och hans attityd till språket och de studerande har således stor betydelse i svenskundervisningen. När det gäller studerande som inte har läst ämnet på en mycket lång tid, är det inte nödvändigtvis lätt att komma igång med språket igen. De studerande måste även själv förstå vikten av språkkunskaperna och vara beredda att satsa tid och energi på att lära sig.

Språkundervisningen inom specialområden är inte endast undervisning av språket, utan även en del av yrkeskunnigheten; således kan man säga att språkläraren skolar även till yrket i vuxenutbildningscentret. Studerandens och lärarens åsikt om studentens språkliga behov av språkkunskaper inom specialområdet kan variera avsevärt. Om studenten anser att hen inte behöver svenska i sitt framtida yrke eller på sin fritid, kan det vara svårt för hen att bli motiverad att

göra uppgifterna i svenska mer än vad som krävs för att få kursen avklarad. (Kantelin 1995:31–33) Enligt Södergård (1999:246-250) som undersökt varför svenskan inte är motiverande bland finskspråkiga högskoleelever är grammatikdelarna i läroböckerna för spjälkade och eleverna ges inte tillräckligt med utrymme för kreativitet och logiskt tänkande i läromedlen.

Enligt undersökningar som gjorts i Finland är studiemotivationen för finskspråkiga i svenska svag. Den största delen av de studerande har yttre behov (bra skolvitsord) för motivationen. Bara en liten del av de studerande har inre behov, det vill säga att utvecklas som språkanvändare i svenska. (Kantelin 1995: 27) I Kantelinens undersökning gällande svenskstuderande i huslig ekonomi visade resultaten att motivationen för studier i svenska inte var så lågt som förväntat. Hälften av de 125 studerande som deltog i undersökningen var klart motiverade till studierna i svenska. Resten av respondenterna var motiverade till att studera svenska på grund av orsaker som berörde det blivande yrket. De ansåg att de hade bättre karriärmöjligheter och att de skulle klara sig bättre i sina blivande arbeten med hjälp av svenskstudierna. (Kantelin 1995: 108–112).

I undersökningen kom det även fram att de viktigaste faktorerna som påverkade motivationen, var följande

- Läraren och hans sätt att undervisa
- De studerandes upplevelse över att kraven motsvarade deras kunskaper
- De faktorer som gjorde att det som undervisades var ändamålsenligt med kommande språkanvändningssituationer i studiebranschen
- Upplevelsen av det svenska språkets nödvändighet och hur det anknöts till det praktiska livet

Andra faktorer som påverkade motivationen var även dåliga vitsord från gymnasiet, osäkerheten över de egna språkkunskaperna med mera. (Kantelin 1995: 152–164)

Motivationen anses vara den viktigaste faktorn som påverkar individuella inlärningsskillnader. Det är lätt att tänka att en individ som är intresserad av ett främmande språk och vill lära sig språket, lär sig lättare än en som inte vill lära sig. Så enkelt är det ändå inte. Det är svårt att mäta motivation på grund av att det är svårt att värdera och motivationen har en delad karaktär; motivationen hjälper oss att lära oss men framgång ökar motivationen. Motivationen är även dynamisk och den kan förändras. (Pietilä 2014: 49)

Gardner, som genomfört forskning kring motivation i främmande språk presenterar i den *socio-uppfostrande andraspråksinlärningsmodellen* (Socio-Educational Model of SLA) den *integrativa* motivationens betydelse. Med integrativ motivation menas studerandens intresse för målspråket och dess kultur samt vilja att identifiera sig med målspråkets talare. Med den *instrumentella* motivationen menas viljan att lära sig språket för att nå ett visst mål, så som att klara av ett språkprov. Trots att Gardner ansåg den integrativa motivationen ha en större roll har man senare märkt att även den instrumentella motivationen kan ha stor betydelse speciellt i en inlärningsatmosfär där det inte finns användare av målspråket. Enligt Gardner består motivationen av tre faktorer: motivationens intensitet, det vill säga hur mycket individen sätter energi på inläringen (effort), attityderna till inläringen (enjoyment) och viljan att lära sig (personal investment). (Pietilä 2014:50–51)

För att förstå hur och varifrån inlärningsmotivationen och -viljan uppstår bör man förstå de psykologiska och sociala faktorerna som påverkar motivationen och viljan. Människor som värderar livslång inläring är ständigt öppna för ny information och försöker hela tiden undvika och förutse kunskapsluckor. Man bör även förstå att det i klassrummet kan finnas lika många slags inlärningsätt som det finns studerande, och när det är fråga om vuxna individer bör man även inse att det kan finnas olika bakgrundsfaktorer som lett till att individerna i klassen börjat studera. (Ruohotie 2000:9)

Motivationen kan bero på sådana saker som studeranden inte själv kan påverka, som till exempel inlärningssvårigheter. Det kan finnas speciella diagnostiserbara inlärningssvårigheter bakom språkinlärningssvårigheterna, men även en tunn bild av språket. Orsakerna till språksvårigheter på den ”djupare nivån” bör korrigeras innan man kan göra korrigeringar på den yttre nivån. Korrigerandet bör vara systematiskt och strukturerat oberoende om det beror på inlärningssvårigheter eller om studeranden helt enkelt inte hängt med. De studerandes styrkor borde även kartläggas och integreras för stöd till studerande. (Moilanen 2008:57–58) När språkundervisningens mål leds med hjälp av det blivande yrkesområdets krav, förbättras även motivationen för studierna. Tankarna om att det är en omöjlig strategi på grund av t.ex. bristfälliga grammatiska kunskaper hos de studerande borde avskaffas. I stället borde man sikta mot en helhetsmässig planering och prestation med hjälp av ett logiskt kursprogram. (Huhta 2001:71)

3.4 Val av undervisningsmetod

Inga undervisningsmetoder är dåliga eller bra i sig själva. En del passar bra och en del mindre bra för att nå olika ändamål. I valet av undervisningsmetod borde man uppmärksamma de studerandes uppfattningar om god inläring, ämnet, omgivningen och läraren. Det viktigaste är ändå att beakta vart man vill nå med undervisningen. (Kupias 2002:11–12, 27)

Ju bättre läraren känner till de studerandes bakgrund, desto bättre kan han tala deras språk, förstå deras värld och informationsbehandlingssystem. Undervisningsmaterialet borde alltid presenteras på ett sådant sätt som motsvarar de studerandes sätt att granska verkligheten. Läroplanen borde vara flexibla och beakta de studerandes färdigheter och informationens relativitet. Inlärningsatmosfären har en central roll. Atmosfären borde vara sådan, att deltagarna vågar föra fram sina åsikter och uppfattningar, utan att känna sig hotade. Läraren kan, med hjälp av inlärningsdagböcker leda studerande att utvärdera sin egen inläring. Det ger även läraren en bild av hur inläringen har skett. (Kupias 2002:11–12)

I språkinlärarens verksamhet påverkar hans syn till sin egen roll i inlärningsprocessen, det vill säga om en studerande själv ser sig vara ansvarig för sin inläring eller om hen väntar att bli ledd av en lärare. Språkinlärarens sätt att se sin roll beror på hans självförtroende, som styr hans djärvhet att våga ta tag i nya uppgifter och tro på att lära sig nya saker. Om läraren inte beaktar de studerandes kunskaper och tankar kan en bra metod nödvändigtvis inte fungera trots att den annars skulle vara fungerande. En kompetent lärare kan nå goda resultat även med traditionella undervisningsmetoder, om hen kan aktivera gruppen och beakta deltagarna väl. (Kupias 2002:9, 27)

Bland språkinlärare finns det ofta studerande som anser att en fras helt enkelt ”låter bra”, och de som behöver en regel eller motivering för att förstå fraserna. Samtidigt finns det de som behöver självständig insamling och observation av regler, när andra kan adaptera en färdig regel i sina övningsuppgifter. De studerandes egna problemlösningskunskaper blir utmanade när de samlar ihop regler, vilket även påverkar motivationen. (Moilanen 2008:40)

En del språkinlärare har behovet att uppleva språket själv. Att få fysisk ”närbkontakt” med språket och att leva sig in i språkanvändningssituationerna är viktigt. De vill ordna ord med till exempel papperslappar, prata språket högt och vid behov kanske stiga upp och tala. Andra kan däremot externalisera språket. Sådana studerande kan gestalta ord och byggnader utan att ha behovet att genast testa dem i praktiken. Man kan tala om konkret och abstrakt inläring. (Moilanen 2008: 40) Ett stort antal klassrumsstudier visar att korrigerande feedback kan positivt påverka

språkinläringen, och att positiv feedback kan hjälpa språkinlärare. Observationsstudier har dock visat att språklärare tenderar att korrigera sina studerande, men de verkar göra överdriven användning av en teknik; omarbetning, som är det effektivaste sättet att korrigera, speciellt när det gäller grammatiska fel. (Roothoof 2014 [www])

I språkundervisning inverkar det i målsättningarna naturligtvis hur mycket språket undervisas och på vilket sätt. De grammatiska former som är nödvändiga för att kommunikation kan ske borde undervisas i språket. Vissa språkliga fenomen är så enkla att de inte behöver undervisas, medan vissa är så svåra att de inte kan undervisas. När man till exempel använder artiklar i svenskan kan man inte tala om en bil, om bilen redan nämnts. Däremot har kongruensfenomen inte stor betydelse i frasens betydelse, således har det inte stor betydelse om man säger *min hundar* eller *mina hundar*. Användning av felaktiga uttryck kan ändå försvåra kommunikationen; inte bara semantiskt utan även så att talaren förlorar trovärdhet. (Sundman 2014:134–135).

Tal- och diskussionsövningar i klassen

Tal är dynamisk verksamhet. Tal och diskussion sker i realtid; tiden mellan planering och produktion av tal sker snabbt. Talaren måste hela tiden styra, korrigera och kontrollera sitt tal. Korrigeringarna kan inte suddas bort som i skriven text. Till exempel pauser eller andra störningar sker på grund av produktionsprocessens karaktär. Talet sker snabbt även på så vis, att det som uttalas stannar i lyssnarens korttidsminne bara en liten stund. Talaren kan således inte gå långt tillbaka i sitt tal och korrigera det som hen sagt fel. Eftersom skrivna texter är statiska objekt, kan man läsa en text flera gånger. Planeringen av den skrivna texten kan vara lång och texten kan korrigeras flera gånger. De prosodiska dragen i språket uppmärksammas sällan i språkundervisningen. Med till exempel betoning kan man visa vad som är viktigt. Att undervisa de prosodiska och paralingvistiska dragen är viktiga med tanke på inlärarna, eftersom de måste förstå språket. Även intonationen har en viktig funktion (man kan med intonation till exempel skilja en fråga från en vanlig påståendesats). Med intonation kan man utmärka till exempel hövlighet, eller talarens relation till det som sägs. (Tiittula 1993: 68–69)

3.5 Användning av olika undervisningsmedel

Den traditionella läroboken

Enligt undersökningar tar en stor del av lärarna i Finland stöd mestadels från läroböckerna. Till många läroboksserier hör till exempel bandade program, lärarguides och material på nätet som man kan använda. (Salo 2011:58–59) De studerande borde känna till studietekniken; läroböckerna borde inspekteras från den synpunkten hur man med hjälp av dem kan lära sig olika studietekniker (Moilanen 2008: 57–58).

Problemet med traditionella läroböcker kan ibland vara att det som man vill lära in drunknar i texten. Trots att läroboken ger modeller och redskap till språket, lär den inte språket av sig själv. De färdiga feltyperna kan passivera studerande och göra att intresset för språkstudier minskar. Man borde istället koncentrera sig på sådana uppgifter som aktiverar studerande. Det naturliga språket varierar och blommar. Språket bör bli bekant; man måste komma in i det för att lära sig det. Genom att utsätta sig för språket lär man sig mycket nytt, utan att själva uppmärksamma det. Arbetsmetoderna bör väljas enligt om man behandlar en text intensivt, med tanke på språkinnehållet, eller extensivt. (Moilanen 2008:155–156)

Det skrivna språket har redan länge varit på första plats när det gäller språkforskning och -undervisning. Språket undersöks ofta som en statisk produkt där språkets specialdrag är bortslopade. I språkundervisningen som idag är mer kommunikativ (speciellt i vuxenutbildningen) måste det talade språket undervisas med hjälp av böcker. Således är det viktigt att läraren förstår skillnaderna på dessa två språkliga fenomen. (Tiittula 1993: 63)

E-läromedel och andra läromedel

Trots att olika typer av e-läromedel har producerats redan länge på kommersiell basis och amatörbasis är bristen på e-läromedel fortfarande ett problem i användningen av informationsteknik i undervisningen. Att hitta användbart material på nätet är ett stort problem så som bristen på läromedel. (Ilomäki 2013:7) Läroböckerna särskilt i den grundläggande utbildningen har varit de främsta styrmedlen. Därför har man även i flerformsundervisningen eller den blandade undervisningen börjat producera digitala läromedel som genomförs med hjälp av Internet. (Toikkanen 2013:29).

Det finns ett mångsidigt utbud av nätbaserade läromedel. Utbildningsstyrelsen har fastställt kvalitetskriterierna för nätbaserade läromedel. Kvaliteten på nätbaserade läromedel påverkas av samma faktorer som kvaliteten på övriga läromedel, till exempel ett ändamålsenligt avgränsat innehåll, kännedom om målgruppen, innehållsproducenternas sakkunskap, ett didaktiskt angreppssätt, inlärningssynen och behärskande av kommunikation. Nätbaserade läromedel är också förenade med faktorer som bestämmer materialets kvalitet samt dess användbarhet som stöd för undervisningen och studierna. Nätet möjliggör distansundervisning, där inte enbart läromedel som används inom närundervisningen överförs till nätet, utan också undervisningen och handledningen av studieprocessen. (Utbildningsstyrelsen 2005 [www])

Det finns fyra huvudkriterier för nätbaserade läromedel: pedagogisk kvalitet, användbarhet, tillgänglighet och produktionskvalitet. Med nätbaserade läromedels pedagogiska kvalitet avses att läromedlen på ett naturligt sätt lämpar sig för användning inom undervisning och studier, stödjer undervisningen och inläringen och ger pedagogiskt mervärde. Med användbarhet avses att läromedlet kan användas smidigt och lätt, vilket är ett resultat av dess struktur, det tekniska genomförandet och planeringen av användargränssnittet. Användbarheten är en upplevelse hos användaren. Användbarheten är dålig, om användaren blir frustrerad över att söka material och över felmeddelanden, döda länkar, oklara uttryck eller avsaknad av anvisningar. Med tillgänglighet avses att läromedlet står till förfogande för olika människor oavsett deras fysiska och psykiska egenskaper, handikapp och hälsotillstånd. Kriterierna för tillgänglighet motsvarar även kriterierna för användbarhet. Med produktionskvalitet menar man en kontrollerad produktionsprocess som styrs av kunskapsmål, färdighetsmål och sådana mål som styr lärandet och där resultatet av arbetet även är yrkesmässigt. (Utbildningsstyrelsen 2006 [www])

Enligt den *socio-konstruktivistiska* synen på lärande sker meningsfullt lärande i socialt samspel. Distansstudier möjliggör social interaktion i viss mån, men som interaktionskanal är de inte lika rika och omfattande som möten ansikte mot ansikte. Flerformsstudier, eller blandat lärande är en kombination av olika former av lärande på ett sätt som stöder lärandet. För effektiv inläring borde man skapa en fungerande kombination av olika undervisningsformer och undervisningsmiljöer. När det gäller undervisning är de sociala medierna ett bra sätt att få tillgång till undervisningsmaterial, forskning, diskussioner, och nyheter samt bättre möjligheter att få kontakt med andra studerande och grupper. Sociala medier stöder självständiga studier, men även ömsesidigt lärande, där alla studerande lär varandra. Lärarens arbete går ut på att sammanställa, samla in, klassificera och bearbeta material på nätet, vilket utvecklar bland annat mediekompetensen, förmågan att söka information, det kritiska tänkandet och tidshanteringen.

Pedagogiskt sett kunde det vara motiverat att även ge studerande möjlighet att utveckla dessa färdigheter. Det kräver ofta mycket tid att sammanställa material på nätet. (Toikkanen 2013:25–26, 29)

Vuxenstuderande har ofta tidigare arbetserfarenhet och annan livserfarenhet och således kan man anpassa lektionerna till vardagliga situationer. Läraren kan till exempel be servitörstuderande att skriva inköpslistan till matbutiken på svenska under språklektionen. Detta sätt att undervisa passar vuxna studerande som är självstyrda och anpassar de studerande till det konkreta snarare än att de skulle lösa påhittade problem som finns i läroboken (Sandström 2014 [www]).

4 KLASSRUMSOBSERVATIONEN

Jag observerade grupper med studerande inom de vanligaste utbildningarna vid vuxenutbildningscentret, som får undervisning i svenska, det vill säga social- och hälsovårdsbranschen, restaurangbranschen, utrikeshandeln och försäljningsbranschen. Med hjälp av klassrumsobservationerna skapade jag mig en helhetsbild över de studerande i vuxenutbildningen som målgrupp och hurdan behov av undervisningsmaterial de har. I kapitlet presenteras gruppernas observation så att varje grupp presenteras skilt för att ge en uppfattning om undervisningen i helhet.

Svenskundervisningen i klassen

Språkundervisningen i de olika utbildningarna vid vuxenutbildningscentret har en biroll i undervisad examen, och lektionerna där närvaro krävs i en kurs, är rätt så få. Undervisningens innehåll borde vara i ett kompakt och koncentrerat paket som ger en helhetsmässig uppfattning av den svenska som kan behövas i motsvarande yrken som utbildningen ger förutsättning till. En kurs i svenska vid vuxenutbildningscentret är till innehållet/längden en studievecka, det vill säga 35 timmar, av vilket 14-28 timmar är närundervisning. Innehållsmässigt är det ett ganska litet antal timmar, vilket fordrar mycket bra planering av undervisningen av en språklärare. Kreativitet, bra anpassningsförmåga och förmåga att vara flexibel krävs också, eftersom gruppen och undervisningsförhållandena kanske inte är just sådana som läraren förväntat sig. De flesta av de studerande vid vuxenutbildningscentret är redan i arbetslivet eller arbetssökande som har lång arbetserfarenhet eller kommer att få erfarenhet av en ny bransch. Dessutom innehåller dessa examina, där språk är en liten inbakad del av innehållet, alltid en praktikperiod där studerande får bekanta sig med sin studiebransch och det praktiska arbetet som de möjligtvis kommer att arbeta med.

Förberedelserna som jag gjorde före observationen var att jag läste om själva undersökningsmetoden för att få en uppfattning om hur jag kunde göra observationen effektivt, eftersom det skulle bli en helt ny situation för mig. En undervisningssituation är alltid unik, och eftersom jag inte tidigare har gjort observation medvetet, tänkte jag att det är bäst att göra pilotundersökningen med en öppen attityd utan mycket föreställningar om det. Jag framställde observationsschemat före själva observationen. När jag gick in i klassen, presenterade jag mig, och berättade om min undersökning. Sedan satte jag mig i ett hörn i klassrummet, där alla kunde se mig, men där jag inte skulle störa lektionen. Jag observerade grupperna under den första dagen då de hade undervisning i svenska och under den fjärde dagen, då kursen i svenska avslutades. Under de två dagarna som var emellan dessa, gjorde jag ingen observation. Jag kom till den slutsatsen att det räcker om

observationen görs under den första och sista dagen under kursen. På så sätt såg jag om det har skett några förändringar i gruppen och om själva undervisningen skedde med samma modell som under första dagen. Jag hade tillgång till materialen som användes och dessutom berättade läraren varifrån undervisningsmaterialet hade skaffats och vilka medel hen hade själv önskat använda. Jag hade som avsikt att observera de studerandes output för att se om, och på vilket sätt språkproducingen fungerade i klassen. I tabell 2 presenteras även de övriga sakerna som jag observerade: vad de studerande gjorde med hjälp av språket, greppet över övningsuppgifterna, fackspråket, språkets roll, hjälpen av klasskompisarna, användningen av undervisningsmaterialet, kodväxlingen, kommunikationen i klassrummet, språkstrategierna och klassrumsmiljön.

Tabell 2. Observationsschemats huvudpunkter

Vad som observerades	Fokus på följande synpunkter
De studerandes output	Mängden och kvaliteten av den språkliga produktionen som skedde under undervisningen
Vad de studerande gjorde med hjälp av språket	Allmän diskussion eller uppgiftslösning?
Greppet över övningsuppgifterna	Hur grupparbetena fungerade, vilka problem uppkom under uppgifterna osv.
Inläringen av fackspråket	Hur svårt/lätt var det att hitta rätt ord vid rätt tillfälle under övningsuppgifterna?
Språkets roll	Social eller sällskapande roll i språkanvändningen?
Hjälp av klasskompisarna	Hur mycket hjälp de studerande behövde av klasskompisarna
Användningen av undervisningsmaterialet	Behövde de studerande stöd av läraren eller hittade de hjälp från de ordlistor som fanns i materialkompendierna?
Kodväxlingen	Hur mycket kodväxling användes i kommunikationen och på vilket sätt?
Kommunikationen i klassrummet	Kommunikationen mellan studerande-studerande och studerande-lärare, vad de studerande kommenterade över undervisningen
Språkstrategierna	Användning av ordböcker eller Internet, val av metoder i uppgiftslösningen
Klassrumsmiljön	Sittplatsernas betydelse, bordens placering, belysning osv.

Respondenterna

I avsnitten 4.1–4.4 presenterar jag de grupper och branscher som jag observerat och som fungerade som mina respondenter i enkätundersökningen. I social- och hälsovårdsbranschen fick jag enkätsvar från två olika grupper. Den ena gruppen observerade jag, och den andra gruppen var en motsvarande grupp som svarade på enkätfrågorna så att jag skulle få en större grupp respondenter. Således observerade jag fyra olika grupper men enkätundervisningen förverkligades med fem grupper. Undervisningen där var ungefär likadan som för den första gruppen så jag beslöt att inte observera den andra gruppen med social- och hälsovård som inriktningsalternativ.

I beskrivningen av klassrumsobservationen har jag förkortat de olika gruppernas/utbildningarnas namn med initialer för att underlätta skrivprocessen. Grupp A bestod av studerande som studerade specialyrkesexamen inom utrikeshandel. Grupp B bestod av studerande som studerade grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen (närvårdare). Grupp C studerade yrkesexamen för servitör och restaurangkok och grupp D studerade yrkesexamen inom försäljningsbranschen.

4.1 Grupp A

Grupp A studerade specialyrkesexamen inom utrikeshandel med inriktning på internationell marknadsföring (arbetskraftspolitisk utbildning). Själva gruppen bestod av 14 studerande, men endast hälften deltog i undervisningen (under 1:a observationsdagen 7 studerande och under 2:a observationsdagen 8 studerande). Denna första grupp som observerades fungerade som pilotobservationsundersökning.

Gruppen undervisades i svenska under 4 dagar från klockan 8.30–14.30 (med halv timmes lunchpaus och några korta raster). Undervisningsdagarna var långa med tanke på att det var fråga om språkundervisning. En stor del av deltagarna i grupp A hade använt engelska i sina arbeten, vilket syntes i att tröskeln för att tala svenska var rätt så låg. Ungefär hälften av deltagarna diskuterade hela tiden på svenska, medan den andra hälften satt mer tyst, och diskuterade då när de blev tillfrågade något eller när grupp- eller pararbete utövades.

Under den sista observationsdagen bestod uppgifterna av skriftliga övningar, pararbete, översättningar av ord och situationer där man förhandlade på svenska. Den sista uppgiften var att göra en företagspresentation i grupp eller ensam. De studerande fick klara och tydliga anvisningar till uppgifterna, och det märktes att de försökte sitt bästa. När de studerande inte förstod något, ställde de frågor till läraren. Kommunikationen skedde väl, och andan i klassen var positiv.

I vissa fall kunde de studerande ha försökt tala mer svenska, men huvudsaken var att kommunikationen skedde i positiv anda. Den sista uppgiften med företagspresentation var mycket lämplig för denna grupp, eftersom tröskeln att tala inte var så hög. En del av de studerande hade svårigheter med orden, och blandade språket ofta med engelska. Deltagarna hjälpte ändå varandra med orden under presentationen, vilket var fint. Modell till uppgiften kunde tas från *Svenska i affärslivet*, som är en webbsida på nätet, där det finns goda företagspresentationstips (Johansson & Lappalainen 2006 [www]). Trots att de studerande ibland blandade engelska och svenska märktes det att de inte brydde sig så mycket över det. Stämningen i klassen var positiv och stödjande.

Mönstret som syntes tydligt i klassen var vikten av diskussion. Tröskeln för tal var inte för hög, och det syntes till exempel i att när deltagarna diskuterade var det ingen som korrigerade fel i talet. Läraren hade en mycket öppen och uppmuntrande attityd till språkundervisningen, vilket tydligt spreds till studerande. Det huvudsakliga var att de studerande försökte tala – på svenska. Borden i rummet var formade som en ring, så att alla kunde se varandra.

Gruppen fick material i form av kompendium *Affärssvenska* (på mässan, produktpresentation, marknadsföring, förhandlingar). Detta kompendium innehöll till exempel diskussioner, fraser, ordlistor, uppgifter med luckor och översättningsuppgifter. Dessutom fick gruppen ett kompendium med termer och övningar. De fick även ett tredje kompendium som innehöll mycket uppgifter i form av hälsningar, telefonfraser och till exempel dialoger. Gruppen började med att göra en rätt så enkel paruppgift med dialog. Det var ett bra sätt att få bort tröskeln för att börja tala. Det var även bra att ta upp de olika hälsningsfraserna, eftersom det verkade som att det var något där gruppen blandade ihop olika ord. Att repetera jobbtitlar och fraser inom marknadsföring och handel var nyttigt för målgruppen. Det verkade som att många hade glömt bort ord och behövde repetition. Även repetition av ordförrådet (kontorsmaterial) var viktigt, eftersom det är sådant som behövs inom handelsbranschen. Under alla uppgifter diskuterade fyra av de studerande nästan hela tiden aktivt, och tre av de studerande var passivare eller tystare.

Viktiga språkanvändningssituationer i industrin är t.ex. samtal, kundkontakter, mässor och förhandlingar. Även e-postmeddelanden och korta manualer samt instruktioner är viktiga att behärska. Att hålla föredrag, diskussioner om leverans och underhåll samt att förhandla anses vara bland det svåraste i situationer med kundkontakter där man bör behärska språket. (Huhta 2001: 69) Kompendiet som användes motsvarade bra dessa behov; endast ordlistorna var lite föråldrade, vilket syntes i att det fanns med sådana verktyg och maskiner som inte används längre. Dessa

ordlistor kunde ha varit nyare. Förhandlingssituationerna i arbetslivet är ungefär likadana som förut, så de föräldrars inte lika fort som ordlistorna.

4.2 Grupp B

Gruppen bestod av 7 närvarande studerande inom social- och hälsovårdsbranschen. Gruppen hade undervisats i engelska veckan innan och således var de bekanta för läraren. Denna undervisning skedde i motsats till grupp A, på kvällstid. Deltagarna var i arbetslivet under dagtid och studerade sina närvårdarstudier inom frivillig utbildning. De flesta hade inte blivit undervisade i svenska sedan grundskolan. Tröskeln till att tala svenska verkade rätt så hög. Under första dagen hördes det viskningar i rummet om hur onödigt svenskundervisningen egentligen var, och det syntes även lite i det passiva deltagandet, att deltagarna inte var riktigt så motiverade som grupp A. Flera nämnde att de kunde ha läst lite ord och fraser på förhand för att underlätta inläringen. Flera trodde att de inte skulle behöva svenska i framtiden, vilket säkert också var en orsak till varför attityden inte var den bästa möjliga i gruppen. Gruppen undervisades i svenska från klockan 16.30–20.00 under tre kvällar (en kväll ersattes med distansuppgifter).

Undervisningsmaterialet som användes var bland annat en finsk-svensk ordlista *Jag är här för dig* av Folktinget, Maija-Leena Matikainens *Ruotsalais-suomalais-ruotsalainen sanasto hoitohenkilökunnalle* och olika kompendier som läraren framställt, till exempel *Svenska för närvårdare*, som innehöll bland annat många ordlistor och fraser som används inom hälsovårdsbranschen. Det problematiska är att mängden fackspråk inom hälsovård är stor, och fraserna är inte lätta att lära sig om språkkunskaperna är svaga. Det märktes att det inte var så lätt för gruppen att ta emot så mycket ny information.

Tidpunkten för undervisningen var klart sämre än grupp A:s, där undervisningen skedde under dagtid. Man kunde inte förvänta sig att grupp B skulle ha haft lika mycket energi som grupp A för inläringen. Undervisningslektionerna var för få för att ordentlig inläring kunde ske. Gruppen skulle ha behövt mer närundervisning i svenska än grupp A. Det blev en känsla av att lektionerna var ett "måste" för många i gruppen, och inte något som de skulle ha velat göra på sin fritid. Läraren hade svårt att aktivera de studerande, eftersom de verkade trötta och omotiverade. Aktiviteten väcktes endast då när de studerande var tvungna att svara på lärarens frågor under uppgifternas gång i tur och ordning.

Det positiva är att det finns mer användbart material att fås för vuxenstudering på svenska inom social- och hälsovårdsbranschen än till exempel inom utrikeshandel där materialet var lite gammalmodigt och ordlistorna var rätt så föråldrade. Social- och hälsovårdsområdet är bland de mest lockande yrkesutbildningarna av alla yrkesutbildningar (Utbildningsstyrelsen 2012 [www]).

4.3 Grupp C

Den tredje gruppen som jag observerade var en grupp studeranden inom restaurangbranschen (arbetskraftspolitisk utbildning). De studerande i klassen var sammanlagt 19 stycken. Dessa studerande hade fått undervisning i engelska veckan innan undervisningen i svenska. Under den första dagen märkte jag att gruppens språkanvändning var rätt så svag. Det var inte många som vågade svara på frågor, och intresset i allmänhet verkade lågt. Det använda materialet bestod av ett kompendium som bestod av restaurangsvenska; ordlistor, diskussioner, översättningsövningar och så vidare. Under den fjärde dagen märkte jag att tröskeln för att tala hade sjunkit lite. De flesta av de studerande talade med låg volym när de behövde svara på någon fråga, men det var lite mer liv i klassen än tidigare. Det syntes även i enkäten att intresset för språket hade börjat vakna lite mot slutet av kursen. Gruppen samlades under fyra förmiddagar, med 6 timmar svenskundervisning/dag. Observationerna gjordes dag 1 och dag 4, som tidigare jag tidigare konstaterat vara en bra rytm i observationsarbetet. Gruppens språkkunskaper var ungefär vid samma nivå som hos grupp B. Aktiviteten under lektionerna var låg, och det var endast några få studerande som verkade engagerade och aktiva under lektionerna.

Restaurangsvenskan (själva materialkompendiet) var ett mycket omfattande material som innehöll mycket ordlistor, översättningsuppgifter och ifyllnadsuppgifter. Menyerna och maträtterna samt kundbetjäning var viktiga att lära sig. Kundbetjäning är en viktig del av arbetet speciellt för servitörer, men även för kocker, så en del av undervisningen spenderades på att lära sig artighets- och hälsnings- samt andra kundbetjäningsfraser. Materialet var främst från en bok som heter *skål och välkommen* som är skriven av Jääskeläinen & Salervo.

Gruppen tittade på videosnitt på YLE:s webbsida (oppiminen.yle.fi/ruotsi/javisst-palvelualan-ruotsia/ravintola-ala). Dessa videosnitt innehöll vanliga kundbetjäningssituationer i restaurang. Vanliga fraser och begrepp där även uttalet kommer fram, ger studerande mer kontakt till verkliga autentiska arbetssituationer. Inom restaurangbranschen har ordlistorna och fraserna (fackspråket) en mycket stor roll. Maträtterna och ingredienserna är många till antalet, och det är en omöjlighet att lära sig alla på målspråket under en kort tid. I undervisningen av restaurangstuderande är det

viktiga att betona vikten av att klara av kundservicesituationer. Maträtterna kan i arbetslivet läras in efter hand när de studerande stöter på nya ingredienser, menyer och så vidare.

4.4 Grupp D

Grupp D bestod av studerande inom försäljningsbranschen (arbetskraftspolitisk utbildning). Kursdeltagarna var ursprungligen 18, men de var 15 stycken under den sista dagen. Medelåldern i gruppen var rätt så låg, och det blev klart under observationen att många i gruppen inte alls var engagerade i att lära sig svenska. I gruppen fanns även 3 studerande med ryska som modersmål. Denna grupp undervisades under dagtid (arbetskraftsutbildning) klockan 8.30–14.30 (6 h), 4 dagar närundervisning.

Materialet som användes var ett kompendium som innehöll många övningar. Materialet var främst från en bok med namnet *Klipp plus* av Halonen, Kaukola och Virrankare. De flesta övningarna var fackspråksorienterade som även i andra ämnen. Den språkliga nivån var ungefär likadan som hos B och C, det vill säga rätt så låg. Även här märkte jag att attityderna mot språket förbättrades lite från första observationsdagen till den sista. Det verkade som att många hade bara svårt att komma i gång med språket. Igen var det bara de som satt längst framme som svarade på lärarens frågor. De som satt längre bak i klassen var rätt så passiva. Uppgifterna gjordes mestadels parvis eller i grupp.

Läraren frågade gruppen vilka slags arbetspraktik platser de studerande hade haft; var de hade praktiserat eller skulle praktisera och om de behövde använda svenska på sin praktikplats. Utbildningarna vid vuxenutbildningscentret är ofta sådana att studerande kan tas in under kursens gång och utbildningsprogrammet sedan skräddarsys så att studeranden får alla de delar av utbildningen som hen behöver, är det ofta så att en del av de studerande redan har varit på praktik och en del har inte varit på praktik. I denna grupp var det även så att en del hade avlagt sin praktik medan en del hade den på hälft och en del hade inte ännu varit och praktiserat. Någon av de som redan hade varit på praktik svarade att han borde kunna svenska eftersom arbetsgivaren var ett svenskt företag. Det var endast två som hade behövt svenska någon gång under sin arbetspraktik.

Det som är kännetecknande för försäljningsbranschen är att arbetsplatserna kan vara nästan vilka slags försäljningsvaror eller tjänster som helst. Det betyder att fackspråket borde vara mycket brett för att det kunde betjäna hela gruppen. Det viktiga med fackspråket i försäljningsbranschen är att gruppen får ett mångsidigt ordförråd inom allmän försäljning och handel, dvs. vanliga kundbetjäningssituationer med t.ex. diskussionsfraser med förhandlingstermer. Kompendiet med

kundserviceövningar motsvarade innehållsmässigt de behoven. Det är en fördel att gruppen undervisas med anknytning till de vanligaste områdena inom försäljning. Man kan till exempel genom att intervjua gruppen få en bild av inom vilka branscher de studerande troligtvis kommer att arbeta (till exempel försäljning av kläder och elektronik).

De vanligaste fraserna inom beklädnadsbranschen t.ex. storlek, färg, modell och så vidare är bra att känna till eftersom kläder säljs nästan överallt, till exempel även inom byggnadsbranschens kedjor. Dessutom hör dessa begrepp även till andra varor. Inga uttalsövningar gjordes under undervisningen, men de studerande fick uppgifter med uttalsövningar från boken *livets puls*.

4.5 Gruppernas språkanvändning

Den första uppgiften under de första lektionerna var att deltagarna fick presentera sig själv och berätta lite om när de sist använt svenska. Diskussionen i grupp A var genast fri och mycket ledig; det verkade som att gruppen hade en bra atmosfär och bra attityd till svenskstudierna. Grupp B, C och D var mycket försiktigare i att presentera sig själv och att komma i gång.

Det fanns skillnader i språknivån i alla grupper, men bäst syntes de i grupp A. Ungefär hälften av deltagarna diskuterade aktivt med varandra, medan den andra hälften lyssnade och iakttog undervisningen. Det mest glädjande var att se den positiva attityden till språkundervisningen under lektionerna. Deltagarna i grupp A hade mest arbetserfarenhet av grupperna, och eftersom många hade behövt använda något främmande språk i sina arbeten vågade de försöka prata svenska och göra misstag i språkanvändningen. Det syntes att gruppen hade motivation att lära sig och att de verkligen försökte göra sitt bästa. Det bör påpekas att grupp A studerade specialyrkesexamen, medan de andra grupperna hade yrkes- eller grundexamen som mål. I undervisningen beaktas även det faktum att de med specialyrkesexamen är oftast längre hunna i arbetslivet.

Det som störde mig lite var att de med svagare språkkunskaper av de studerande i grupp A inte fick så mycket uppmärksamhet, pararbetena borde ha förverkligats så att en studerande med starkare språkkunskaper skulle ha suttit med en med lite svagare språkkunskaper. Det var svårt att hålla sig utanför undervisningen som observatör, eftersom jag skulle ha velat hjälpa den ”svagare” språkgruppen. Det var alltså lite svårt att vara osynlig i hörnan, när jag märkte att en del av studerande behövde hjälp med sina uppgifter. Observationens syfte var inte att bli inblandad i undervisningssituationen.

Grupp B bestod av studerande som nästan alla hade rätt så hög tröskel till användningen av språket. Många hade inte läst svenska på en lång tid; det var självklart att undervisningen var tröttsam, det kom så mycket ny information på en gång. Språkanvändningen var svag, studerande försökte svara när det var deras tur, men det var inte många som var aktiva i klassen. Många talade med låg volym och vågade inte svara på lärarens frågor. Det var svårt att höra vad deltagarna talade sinsemellan under grupp- eller paruppgifterna, när de talade i mun på varandra, men för det mesta användes endast finska i kommunikationen mellan de studerande. När deltagarna i grupp A skrev offertbrev på svenska spenderades det mycket tid för att göra dessa, speciellt de som hade sämre svenska hade stora svårigheter med breven och skulle ha behövt hjälp med dem.

Även Grupp C och D hade hög tröskel till att börja tala. Grupp B och C var rätt så stora, så det var svårare för mig att få grepp om gruppens språkkunskaper. Grupperna var annars också mycket försiktiga med sin språkanvändning. Många hade problem med ordföljden, brister i ordförrådet och använde fel prepositioner. Jag märkte ganska fort att det var ingen idé att fästa uppmärksamhet på grammatiska fel i dessa grupper. Att göra interaktionsforskning över de studerandes output var en svår uppgift på grund av att mängden diskussion på svenska var så liten. Jag försökte ändå uppmärksamma språkanvändningen vid uppgiftslösandet och de andra punkterna i observationsschemat, så gott jag kunde.

4.6 Klassrummet som plats för inläringen

Jag vill lyfta fram några sådana yttre faktorer som jag anser att kan påverka motivationen och andan i klassen samt ofta även de studerandes närvaroprocent under undervisningen. Dessa saker är viktiga att komma ihåg, eftersom alla kurser var lite olika till längden. Även gruppens storlek och klassen där undervisningen sker, kan påverka det hur de studerande till exempel lyssnar på läraren. Dessa faktorer är även sådana som omedvetet kan påverka inläringen, och kommer nödvändigtvis inte fram i enkätundersökningsresultaten.

Undervisningens plats, tid och längd

Undervisningen var mycket intensiv i alla grupper. Kurserna i svenska hålls under en enda vecka. Det är en stor utmaning för de studerande att börja använda ett språk som de kanske inte använt på en lång tid. Det är även ett utmanande arbete för läraren att motivera de studerande till att över huvudtaget orka sitta på lektionerna. Dessutom var undervisningens längd

3–6 timmar/dag, vilket är en lång tid när det gäller att börja med ett språk som varit oanvänt för många under en lång tid. Att orka koncentrera sig på språkundervisningen är ett måste för många av dessa studerande, eftersom de många gånger anser att det är onödigt och att de ändå inte lär sig. Grupp B, som studerade på kvällstid (många arbetade under dagtid), hade den sämsta undervisningstiden av alla grupper, vilket märktes i aktiviteten. Av dem som studerar kvällstid krävs det ännu mer motivation och ork att delta i svenskundervisningen än av dem som studerar under dagtid.

Sittordningen och stämningen i klassen

Under observationen märkte jag ganska fort att det var många som hela tiden skulle ha behövt hjälp av läraren med uppgifterna. Eftersom det i alla grupper fanns en eller flera sådana som kunde lite bättre svenska en majoriteten, märktes det ganska fort att grupp fördelningen hade en viss roll. Sittordningen spelar en viss roll i en klass där språk undervisas. Det kan vara lättare att höra och se om man sitter närmare läraren. Förutom närheten till katedern och läraren kan det spela stor roll om studeranden till exempel sitter bredvid ett fönster, där uppmärksamheten fästs vid något utomstående. Hos vuxna språkinlärare är det oftast ändå så att motivationen för språket kommer inifrån, och inläring sker oftast med hjälp av hög motivation och bra undervisning. (Moilanen 2008: 52). Dessutom kan det vara bra att sitta bredvid en språkkunnig studerande om man själv inte kan språket så bra.

Grupp A satt i en u-formad sittordning, där borden var mitt emot varandra, vilket underlättade kommunikationen och lärarens arbete. Undervisningen skedde i en dataklass, där datorerna ändå var längs väggarna, så de störde inte undervisningen, men när datorer behövdes för att till exempel söka ord och fraser, var de lätt tillgängliga. Det som inte fungerade var att de med lägre språknivå satt i ”gropen” av den u-formade ringen. Det var inget som var planerat, utan deltagarna hade själva valt sina sittplatser. Läraren ändrade inte sittordningen. De som satt mitt emot varandra diskuterade, medan de som satt i ”gropen” diskuterade endast sinsemellan. De hade dessutom längre avstånd till läraren, som gick runt i klassen då när det var dags att göra uppgifterna, men helhetsmässigt var bordsplaceringen inte så bra. Det skulle ha fungerat bättre om de studerande som hade lägre språknivå hade suttit isär mellan studerande med lägre tröskel för att prata svenska och bättre språkkunskaper.

Grupp B satt i bord som var placerade i traditionella rader. Gruppen kändes splittrad och undervisningsarbetet svårt på grund av den stela sittordningen. När den språkliga nivån dessutom var rätt så låg (vilket syntes i att det inte var många som ville yttra sig på svenska förutom då när läraren hade deltagarna att svara på uppgifter i tur och ordning). Tröskeln till att tala svenska verkade alltså mycket hög, och nivån på undervisningsmaterialet var även rätt så hög. Det underlättade inte lärarens arbete att de studerande satt bakom varandra, utan snarare tvärtom.

De som studerande inom restaurangbranschen (Grupp C) satt under den första observationslektionen i en större klass i traditionella rader där de som satt längst bakom satt ganska långt ifrån läraren. Den sista lektionen hölls i en ADB-klass, där datorerna var längs väggarna. Många av de studerande satt med ryggen mot läraren. Grupp A satt i samma klass under sin kurs, men då satt de inte med ryggen mot läraren en lång tid. Eftersom grupp A var mer interaktiv än grupp C, ville de troligtvis sitta mitt emot varandra hellre än med ryggen mot varandra, dessutom hade de mer utrymme att välja sittplats eftersom gruppens storlek var mindre. Kommunikationen skedde mycket lättare när de studerande satt mitt emot varandra.

Grupp D satt under den första lektionen i en klass med fyra bordgrupper, där man tydligt kunde avskilja att bara den bordgrupp som var närmast läraren var aktiv. Den sista lektionen hölls i samma ADB-klass där grupp C undervisades under sista lektionen, då satt de studerande betydligt bättre och läraren kunde ha bättre ögonkontakt med dem. Vuxnas inläring är oftast mycket interaktivt. Då är det opraktiskt att sitta i en klass med borden efter varandra. Vuxenstuderande ifrågasätter saker på grund av att de har erfarenhet och kunskap om saker och de söker ofta samtycke av medmänniskorna. Många givande diskussioner kan utebli om deltagarna inte har ögonkontakt med varandra. Dessutom är den traditionella sittordningen inte naturlig för vuxenstuderande, som vanligtvis diskuterar mittemot varandra i en ring eller u-formad sittordning i konferensutrymmen och dylika. En u-formad sittordning fungerar bättre, eftersom deltagarna då kan se varandra och få en öppen och fri diskussion till stånd.

Interaktionen i klasserna skedde varierande. Grupp A diskuterade aktivare och även dels på svenska. Grupp B, C och D var passiva och försiktiga i att använda svenskan. När de kommunicerade med läraren eller andra studerande skedde det på finska. Kommunikationen i dessa tre grupper förekom på svenska huvudsakligen via lärarens input. De mest aktiva av de studerande satt framme i klassen, medan de som var mindre aktiva satt ofta längst bak i klassen. Man kan tänka att grupp A var aktivare också på grund av att gruppen var mindre, och de var mer ”tvungna” att diskutera, men det märktes även i diskussionerna att de hade mycket arbetserfarenhet och att

tröskeln till att diskutera inte var så hög. Som man ändå kan förstå är det även lättare för läraren att undervisa språket i en grupp med färre studerande, och gruppen fungerar bättre som helhet när den inte är så splittrad.

De mest motiverade av de studerande kunde man rätt så bra skilja åt i klassen. I alla grupper satt de mer motiverade av de studerande oftast i de främre raderna i klassen. De lyssnade aktivt och försökte använda målspråket med att ställa frågor till läraren och genom att delta i diskussioner. Ibland är det bra att läraren byter sittordning i klassen just på grund av detta. Enligt språkläraren är det oftast samma studerande som är aktiva i engelska som även är aktiva under svenskundervisningen. Läraren kan variera de studerandes sittordning för att få mer aktivitet och kommunikation i klassrummet. Det kan hjälpa att en studerande med svagare språkkunskaper sitter bredvid en med starkare språkkunskaper. Även andra yttre faktorer så som utrymmet där undervisningen hålls (belysning, temperatur med mera) kan ibland påverka motivationen.

5 MÅLGRUPPERNAS ÅSIKTER OCH UPPFATTNINGAR OM SVENSKUNDERVISNINGEN

Målgrupperna fyllde i ett frågeformulär (bilaga 1) där det fanns frågor om till exempel hur materialet fungerat under lektionerna och vad de studerande tyckte om kursen. Jag undersökte även bland annat de studerandes ålder och kunskaper i svenska språket för att få fram när de senast hade studerat språket och hur de bedömde sina kunskaper i svenska.

Syftet med de studerandes självvärdering var att kartlägga vad de studerande tyckte att hade gått bra samt vad de själva ansåg att de hade kunnat göra bättre under kursens gång. Jag försökte få svar av alla kursdeltagare, men några av de studerande avslutade kursen tidigare.

De exempel som jag angett i kapitel 5 är autentiska. Exempelen är numrerade och informantens nummer finns inom parentes. Under exemplen har jag fritt översatt den centrala innebörden på de lånade exemplen.

Kartlagda delområden

Undersökningens resultat presenteras med underrubriker som anger kartlagda delområden i undersökningen. De kartlagda delområdena är respondenternas kön, ålder, modersmål och examen, respondenternas språkkunskaper, svenskundervisningen (kursens längd, önskemål angående studier och övningar i svenska, undervisningsmaterialet, materialbehovet, hemuppgifternas betydelse, förväntningar, motivation) och självvärdering (fortsättning till kursen, åsikter och uppfattningar om svenskans nytta och betydelse för framtiden).

5.1 Respondenternas kön, ålder, modersmål och examen

Den första delen av enkäten (se bilaga 1) bestod av frågor som gav bakgrundsinformation om informanternas kön, ålder, modersmål samt examen som informanten avlägger. Med hjälp av informanternas ålder kunde jag utreda när de ungefär senast fått undervisning i svenska i grundskolan. Visserligen hade några av informanterna använt svenska i sitt arbete, men de var så få att det inte hade någon betydelse i min undersökning. Även i intervjun med läraren och i observationen framkom det att de flesta studerande inte hade använt mycket svenska efter grundskolan.

Allt som allt 54 respondenter svarade på frågeformulären. 30 av respondenterna var kvinnor och 24 var män. Medelåldern hos respondenterna var 31 år. 49 av respondenterna hade finska som modersmål, 4 stycken hade ryska som modersmål och 1 hade teckenspråk som modersmål. Eftersom medelåldern var 31 år, kan man anta att de studerande hade fått svenskundervisning för i medeltal 15 år sedan (i grundskolan).

Medelåldern i specialyrkesexamen inom utrikeshandel (grupp A) var 48, i social- och hälsovårdsbranschen (grupp B) 34, i restaurangbranschen (grupp C) 27 och i yrkesexamen i försäljningsbranschen (grupp D) 25. Även om medelåldern i grupperna varierade beroende på bransch, hade det ingen väsentlig betydelse med tanke på hurudant undervisningsmaterialet borde vara. Eftersom motivationen i gruppen med den högsta medelåldern ändå var högst, har det betydelse med tanke på att till exempel fackspråket inom de tekniska branscherna föråldras snabbt med tiden, och att äldre studerande eventuellt behöver mer repetition i fackspråket med sådana ord som har förnyats.

Medelåldern bland respondenterna var 31 år, vilket innebär att de flesta av dem hade studerat i grundskolan enligt läroplanen 1994. I läroplanen 1994 betonas interkulturell kommunikation i viss mån mer än tidigare. Mellan A-språkens och B1 språkens mål för prestationsnivåerna fanns en tydligare skillnad. Att kunna uttrycka sig språkligt blev en viktigare målsättning än tidigare, Tyngdpunkterna i språkundervisningen låg på inlärningsförmågan och självutvärderingen och på att ta ansvar för sin egen inläring. Målsättningen var även att studenterna skulle kunna uppleva språkinläringen meningsfull, minnesvärd och utmanande. (Takala 2003 [www]) Målsättningarna var ändå rätt så oklara 1994, och 2004 när den nya läroplanen kom, blev målsättningarna för svenskundervisningen i grundskolan klarare.

Examen som respondenterna avlade var specialyrkesexamen inom utrikeshandel 6 stycken, närvårdare (social- och hälsovårdsbranschen) 14 stycken, kock eller servitör (restaurangbranschen) 19 stycken och yrkesexamen inom försäljningsbranschen 15 stycken.

5.2 Respondenternas språkkunskaper

Respondenterna fick även svara på frågan där de skulle uppskatta på vilken nivå de ansåg att deras språkkunskaper i svenska var. Tanken var att de själva fick formulera vilka brister och styrkor de hade. Svaren var bland annat följande: medelbra (3 st. likadana svar), dålig (16 st. likadana svar),

svag (10 st. likadana svar), försvarlig (3 st. likadana svar), mycket dålig (2 st. likadana svar), inga alls (1 st.). Andra kommentarer som framkom i svaren, var:

Exempel 1

On päässyt unohtumaan sanat ja passiivilauseet, muuten kyllä muistan rakenteet.

(studerande 53)

(Jag har glömt orden och passivfraserna, annars kommer jag nog ihåg strukturen.)

Exempel 2

Keskustelen, käyn kirjeenvaihtoa ruotsiksi. (studerande 51)

(Jag diskuterar och brevväxlar på svenska.)

Exempel 3

Suullinen tuotto helpompaa kun kirjallinen. (studerande 9)

(Den muntliga produktionen är bättre än den skriftliga.)

Exempel 4

Luetun ymmärtäminen hyvä, samoin kuullun ymmärrys. (studerande 12)

(Bra läs- och hörförståelse.)

Exempel 5

Kielen tuottaminen on ruosteessa, tekstiä ymmärtää hyvin. (studerande 1) (2 likadana svar)

(Språkproduktionen rostig, bra textförståelse.)

Exemplen 1–5 visar de studerandes tankar om sitt eget språkbruk och sina språkkunskaper. Vissa ansåg att de kan skriva bättre, medan någon tycker att det är lättare att producera språket muntligt. Svaren tyder på att båda områdena behöver övas (tal- och skrift). Många studerande är osäkra med sitt uttal. De är rädda att uttala fel, och när de inte kan uttala orden blir det lätt så att de inte alls säger något vilket igen höjer tröskeln för språkanvändningen. Eftersom många verkade ha ett passivt ordförråd, skulle det ha krävt tid av många studerande att börja känna igen fraserna och börja använda dem.

5.3 Svenskundervisningen

Kursens längd

Jag ville ta reda på vad respondenterna ansåg om kursens längd. Den tredje delen av enkäten handlade om svenskundervisningen som de fått vid vuxenutbildningscentret. Svartalternativen var: *längden lagom, för kort och för lång*. Över hälften av respondenterna, 32 stycken ansåg att kursens längd var lagom lång. 21 stycken ansåg att kursen var för kort. Ingen tyckte att kursen hade varit för lång. En respondent hade inte besvarat frågan.

Respondenten kunde ännu komplettera sitt svar med andra kommentarer angående kursens längd och tidsfördelningen under kursen. Under observationen blev det helt klart för mig att kursen var för kort med tanke på den repetition som de studerande skulle ha behövt för att komma igång med fackspråksinläringen. Således ville jag även utreda vad de studerande ansåg om saken. En del av de studerande var omotiverade att studera svenska och ville troligtvis därför svara att kurslängden var lämplig, trots att de skulle ha behövt mer svenskundervisning för att tillräcklig inläring för att långvarigare resultat kunde ha uppnåtts.

För en del var undervisningstakten inte för tät (exempel 6). Det kom även förslag på hur timfördelningen kunde fungera i samband med till exempel engelskundervisningen i exemplen 7–8.

Exempel 6

Sopiva ajan määrään suhteutettuna. (studerande 29)
(Passlig med tanke på längden.)

Exempel 7

Olisi hyvä jos sekä englantia että ruotsia olisi molempia 2 viikkoa, toinen alkuaikana ja toinen kun ollaan oltu jo toppimassakin (Työssäoppimisjakso.) (studerande 9)
(Det skulle vara bra att ha både engelska och svenska i två veckor, den andra i början och den andra under arbetspraktiken.)

Exempel 8

Tunnit voisivat olla limittäin jonkun toisen kurssin kanssa -> Toista aamupäivällä. Toista iltapäivällä. (studerande 48)
(Lektionerna kunde ordnas i samband med någon annan kurs, den andra på förmiddagen och den andra under eftermiddagen.)

Flera tyckte att kursen var för tät, det kom för mycket information på en gång. Mer om undervisningens takt presenteras i exemplen 9–11.

Exempel 9

Vähän ehkä liian tiivis paketti. Olisi parempi jos olisi vaikka vain pari päivää kerrallaan jaettuna eri viikoille. (studerande 13)
(Lite för tätt paket kanske. Det skulle vara bättre att ha undervisningen i endast några dagar i gången uppdelat under olika veckor.)

Exempel 10

Aika tiiviillä tahdilla tuli käytyä asiat läpi, mutta ainakin itselle se riitti. (studerande 47)
(Sakerna behandlades i en rask takt, men personligen räckte det mig.)

Exempel 11

Liian nopea tahti, paljon uutta asiaa joten hankala oppia kaikkea.
(studerande 8) (2 likadana svar)
(För snabb takt, mycket nytt så det är svårt att lära sig allt.)

I exemplen 12–14 syns respondenternas tankar om att de skulle ha önskat en längre kurs.

Exempel 12

Olisin voinut opiskella useamman illan saadakseni varmuutta ja syventääkseni kieltä.

(studerande 3)

(Jag kunde ha studerat flera kvällar för att få mer säkerhet och fördjupning i språket.)

Exempel 13

Huono taito ruotsin kielessä joten pitempi aika olis ollu hyvä. (studerande 24)

(Dåliga kunskaper i svenska, så en längre tid skulle ha varit bra.)

Exempel 14

Hyvät lähtökohdat sai kotiin, liian lyhyt kurssi eli kotona jatkuu. (studerande 31)

(Goda grunder att fortsätta hemma, kursen var för kort så det fortsätter hemma.)

Om timfördelningen sades det att den kunde ha varit delad under en längre tidsperiod i exempel 15:

Exempel 15

Kurssin jaksoitus olisi voinut olla pidemmällä ajalla vaikkakin tuntimäärät olisivat olleet samat. (studerande 50)

(Kursen kunde ha ordnats under en längre tidsperiod trots att timantalet skulle ha varit densamma.)

Önskemål angående studier och övningar i svenska

I språkundervisningen vid vuxenutbildningscentret används olika slags studieformer. Grupperna som undervisas är mycket heterogena och de studerande har olika slags inlärningsstilar och sätt att öva, och lära sig. I det följande presenteras de studieformer som de studerande ansåg lämpa sig bäst av de färdiga svarsalternativen. Respondenten kunde ange fler än ett svarsalternativ.

Tabell 3. Respondenternas (n =122) önskemål angående studier och övningar i svenska

Arbetsform/typ av önskad uppgiftsform	antal svar	svar i %
par- eller grupparbete	57	47 %
självständiga övningsuppgifter	31	25 %
hörförståelseuppgifter	17	14 %
skrivuppgifter	13	11 %
presentationer	2	2 %
inlämningsuppgifter	2	2 %

Svaren visar vilka typer av uppgifter samt arbetsformer respondenterna tycker om att göra under svenskundervisningen. De flesta (47 %) önskade att göra sina uppgifter som par- eller grupparbete. Detta syntes under undervisningen så, att de flesta behövde stöd av sina klasskompisar, och satt i klassen och diskuterade och gjorde uppgiften tillsammans med någon annan i klassen. Tröskeln till att fråga någon kompis hur en uppgift skall lösas eller hur till exempel ett ord skall översättas är mycket lägre än att fråga läraren. I svenskundervisningen är det mycket förståeligt, eftersom språket känns svårt för många och de studerande kan känna sig mycket osäkra när de skall försöka uttala orden på svenska. Självständiga övningsuppgifter önskades av 25 % vilket tyder på att de studerande vill öva sig mycket och känner sig osäkra med sina språkkunskaper. Hörförståelseuppgifter önskades av 14 %, vilket tyder på att de studerande skulle vilja höra mer på språket och på diskussioner på svenska under lektionerna. Andra alternativ som angavs var skrivuppgifter 10 %, presentationer 2 % samt inlämningsuppgifter 2 %. Det angavs även ett tilläggsalternativ: *läraren talar och skriver*. Som undervisningsmetod i språkundervisningen för vuxna är det viktigt att studerande kan se hur läraren formar orden på tavlan medan hen skriver dem. Det var en bra kommentar eftersom det kan vara en viktig inlärningsmetod för många.

Undervisningsmaterialet

Respondenterna fick bedöma vad de tyckte om materialet som användes under kursen. Syftet med detta var att utreda vad de studerande ansåg om det material som de hade tilldelats under kursens gång. De studerande kan inte antas ha så mycket att säga om didaktiska metoder, vilket visar sig i att de flesta endast gav ett kort svar.

Visserligen hade alla grupper fått olika slags undervisningsmaterial i form av kompendier, men innehållsmässigt innehåller kompendierna mycket likadana uppgifter med ungefär lika mycket fackspråk. Respondenterna fick berätta med egna ord vilka för- och nackdelar materialet hade. 11 av de 54 respondenterna ansåg att materialet var tillräckligt mångsidigt, 22 respondenter svarade att materialet var bra och 3 respondenter tyckte att materialet var lämpligt.

En del av respondenterna gillade materialkompendierna medan någon skulle ha velat ha en lärobok. Det kan hända att kompendierna kändes förvirrande eftersom det i några kurser delades ut flera kompendier och tiden för att ägna igenom dessa var så kort. Av exemplen 16–20 kan man få en uppfattning om vad de studerande ansåg om materialet. För en del var det positivt med ett omfattande material, men för en del kunde det kännas att det var för mycket på en gång. Om kompendiet framfördes följande synpunkter:

Exempel 16

Kirja olisi ollut avuksi. Monisteita oli vaikea lukea. Tietokone helpotti sanojen hakua.
(studerande 8)

(En bok skulle ha varit bra. Det var svårt att läsa kopiorna. Datorn fungerade som ordbok.)

Exempel 17

Moniste sopivan tiivis, aikaa oli hieman liian vähän. (studerande 9)

(Kompendiet var tillräckligt kompakt. Lite för kort tid.)

Exempel 18

Paljon tärkeätä materiaalia sai. (studerande 36)

(Man fick mycket viktigt material.)

Exempel 19

Materiaalia oli liikaa. (studerande 40)

(Det var för mycket material.)

Exempel 20

Loistavat monisteet! Paljon infoa. (studerande 31)

(Mycket bra kopior! Mycket information)

I exemplen 21–24 kommenteras kurstexternas ordlistor.

Exempel 21

Sekavaa, olisi saanut olla enemmän apusanastoa yms. (studerande 14)

(Det var lite förvirrande, skulle ha behövt en stödordlista som hjälp.)

Exempel 22

Ihan ok. Voisi olla enempi käännettyä peruskieltä. (studerande 15)

(Helt ok. Man kunde ha mer översatt grundspråk.)

Exempel 23

Voisi olla hieman monipuolisempaa (ammattisanasto). (studerande 30)

(Man kunde använda mångsidigare fackspråksordlistor.)

Exempel 24

Opin uusia sanoja sanastosta paljon. (studerande 10) (3 likadana svar)

(Jag lärde mig nya ord snabbt.)

Eftersom kompendierna innehöll så mycket fackspråk som var nytt för de flesta, var det förvirrande för många studerande. Trots att det knappast är meningen att hela materialet bör inläras på en gång, kan det ändå kännas som en överlägsen uppgift när hela materialet fås på en gång, och kursen endast räcker en vecka. Betydelsen av ordlistor är stor, och orden borde enkelt kunna kopplas till texternas innehåll. Även stödordslistor önskades.

Hemuppgifternas betydelse

Som Kantelinen (1998:109, 1995:26) konstaterat i sina studier, är materialbehovet i svenskundervisningen i vuxenutbildningen stort. En av de största utmaningarna enligt språkläraren vid vuxenutbildningscentret är att hitta ändamålsenligt material för de studerande. En del studerande skulle ha önskat mer material så att de kunde ha studerat mer hemma. Exempelen 25–27 ger även uppfattning om att en del studerande skulle vilja fortsätta studera hemma och hade behov av material till det.

Exempel 25

Voisin opiskella itsekseni hallitsemallani kielen perustaidoilla Ymmärrän tekstiä ja puhuttua kieltä mutta oman puheen muodostaminen on alkuun vaikeaa. (studerande 50)

(Jag kunde studera självständigt med hjälp av de grundkunskaper jag har i språket. Jag förstår texten och det talade språket men att formulera eget har varit svårt i början.)

Exempel 26

Lisää materiaalia itse opiskeluun. (studerande 51)

(Mer material till själva studierna.)

Exempel 27

Hyvä kurssi, täytyy vain itse opetella kotona sanoja sekä ammattisanastoa. (studerande 39)

(3 likadana svar)

(En bra kurs, måste bara lära mig både orden och fackspråket hemma.)

De studerandes förväntningar

Det var även en viktig faktor att se i vilken mån kursen motsvarade de studerandes förväntningar. 45 av respondenterna svarade att kursen motsvarade deras förväntningar och 2 av dem tyckte att kursen inte motsvarade deras förväntningar, 6 respondenter hade ingen åsikt. Motiveringar till svaren syns i exemplen 28–29:

Exempel 28

Olisin kaivannut enemmän asioihin perehtymistä. (studerande 14)

(Jag skulle ha velat ha mer ingående undervisning.)

Exempel 29

Yllätyin positiivisesti, kurssi oli parempi kuin odotin. Paljon hyödyllistä sanastoa jne. (studerande 25)

(Jag blev positivt överraskad, kursen var mycket bättre än jag hade förväntat. Nyttiga ordlistor osv.)

Motivation

Jag ville utforska om kursen hade lett till att motivationen för svenskan hade ökat hos de studerande. Jag antog att de studerande hade en klar åsikt om saken, så frågan kunde besvaras med

färdiga svarsalternativ. 28 av respondenterna svarade att motivationen hade ökat, 13 av respondenterna ansåg att motivationen inte hade ökat. 11 respondenter hade ingen åsikt om saken. Svaren tyder på att de flesta anser att det är nyttigt att de får en kurs med svenska i vuxenutbildningscentret. Ifall respondenten hade svarat att motivationen inte hade ökat, kunde hen motivera sitt svar under frågan. Motiveringarna till svaren var bland annat följande:

Exempel 30

Ruotsin kielen aktiivinen käyttäminen työssä/arjessa on todella vähäistä. (studerande 6)
(Användningen av svenska på jobbet eller i vardagen mycket litet.)

Exempel 31

En koe tarvitsevani jokapäiväisessä elämässä. (studerande 14)
(Jag anser att jag inte behöver det i min vardag.)

Många av de studerande hade attitydproblem eller ansåg sig inte behöva svenskan. Om attitydproblemen och det låga intresset för språket hos en del studerande kan läsas i exemplen 32–36:

Exempel 32

Oma asennevamma, englanti tuntuu luontevammalta. (studerande 2)
(eget attitydproblem, engelskan känns mer naturlig.)

Exempel 33

Ei vaan kiinnostaa. (studerande 20)
(Jag är bara inte intresserad.)

Exempel 34

Kurssi tarpeeton. (studerande 28)
(Kursen var onödig.)

Exempel 35

En halua puhua ruotsia! (studerande 35)
(Jag vill inte tala svenska!)

Exempel 36

Koska en vain pidä ruotsinkielen opiskelusta. (studerande 38) (3 likadana svar)
(Eftersom jag inte gillar att studera svenska.)

I svaren syns att en del har mycket stark åsikt om att de inte gillar svenska eller vill inte lära sig språket. Kursen är ett *måste* för många studerande. Om språket inte behövs i vardagen är det svårt att se nyttan med att lära sig det. Alla vill inte ändra sin åsikt om språkstudierna, det kan vara att dessa studerande inte alls gillar att studera språk eller så kan det vara en gammal attityd som sitter fast. Oberoende av orsaken är det fråga om vuxna människor och det bör respekteras att alla inte vill lära sig språket och då är det inte alltid viktigt att veta varför utan förstå det som en del av

verkligheten. De tidigare erfarenheterna av språket styr motivationen och attityderna, vilket gör att det är svårt att plötsligt bli motiverad när kursen är för omfattande för att täcka behovet.

Många studerande har negativ attityd till språket eller tror att svenskan inte behövs i trakten. Det är inte lärarens uppgift att försöka ändra på vuxenstuderandes attityder. Läraren kan välja sådana uppgifter som motiverar, intresserar och stöder inlärningsprocessen på ett sätt som uppskattar vuxnas inlärnings syften och -målsättningar.

5.4 Självvärdering

De studerande fick ta ställning till vad som hade gått bra under kursen, och vad de ansåg att de klarat av mindre bra. Det kom fram till exempel vad de studerande ansåg vara svårt under kursen. Många hade svårt att koncentrera sig under lektionerna, vilket även kan bero på att mängden information de får under en kort tid är mycket omfattande. De studerande kommenterade sin studieinsats och -framgång bland annat på följande sätt:

Exempel 37

Olla menettämättä hermoja, harjoitella kotona. (studerande 8)
(Försöka att inte tappa nerverna, öva hemma.)

Exempel 38

Olisin voinut olla hieman rauhallisempi ja keskittyä enemmän. (studerande 30)
(Jag kunde ha varit lugnare och koncentrerat mig mer.)

Exempel 39

Olisin voinut harjoitella enemmän. (studerande 11)
(Jag kunde ha övat mer.)

Exempel 40

Olisin voinut keskittyä sekä käyttää hieman enemmän omaa aikaani kielen opiskeluun. (studerande 12) (2 likadana svar)
(Jag kunde ha koncentrerat mig och använda mer egen tid på språkstudierna.)

En del av de studerande skulle ha behövt mer tid och mod för att tala och diskutera under lektionerna.

Exempel 41

Rohkeutta pitäisi saada että uskaltais vaan puhua ja sais harjoitusta. Olen tyytyväinen kuitenkin että ymmärrän tekstiä. (studerande 31)
(Borde få mer mod att tala och öva språket. Jag är ändå nöjd att jag förstår texten.)

Exempel 42

Perehtyä hieman enemmän sanastoon. Hyvin meni se että oppi paljon uutta koska lähtökohta kielitaidossa oli todella heikkoa. (studerande 18)

(Att begrunda mig bättre med ordlistorna. Det gick bra med tanke på att utgångspunkten i språkkunskaperna var mycket svag.)

Exempel 43

On vaikeaa sanoa nyt mitään, silloin kun ei ole tietoa kielestä niin tuntuu että nyt kaikki sekaisin. Mutta kotona sitten pikkuhiljaa kerrataan. (studerande 32)

(Det är svårt att säga något nu, då när man inte kan språket känns det att allt är upp och ner. Men hemma blir det repetition så småningom.)

Exempel 44

Kaikki meni hienosti, tunteja olisi saanut olla enemmän. (studerande 52) (2 likadana svar)

(Allt gick väl, lektionerna kunde ha varit fler.)

I svaren framkom det att det kunde vara till hjälp om de studerande skulle få lite förhandsinformation om kursens innehåll på förhand. Det tar en lång tid för många att smälta ner kursens innehåll. Att börja våga tala är ofta nyckeln till effektiv inläring, och ibland kan det inses då när kursen är förbi. Även mer närundervisning önskades.

Självständiga studier

I svaren kom det tydligt fram, att många respondenter skulle ha behövt läsa mera på orden och fraserna hemma. 6 respondenter angav att de borde ha läst på ordlistorna mer hemma under kursens gång. Dessutom angavs följande svar:

Exempel 45

Itsenäinen opiskelu - siihen olisi kannattanut panostaa. (studerande 9) (3 likadana svar)

(Självständiga studier – man borde ha satsat på det.)

Exempel 46

Olisin voinut tehdä tehtäviä ja lukea sanastoa myös kotona. (studerande 42)

(Jag kunde ha gjort uppgifter och förbättrat ordförrådet även hemma.)

Exempel 47

Vielä harjoitella lauseita kun vaikea se oli. (studerande 4)

(Öva att bilda meningar, svårt var det.)

Exempel 48

Opetella sanastoa paremmin, parityöskentely meni hyvin. (studerande 38)

(Lära mig orden bättre, pararbetet fungerade bra.)

Eftersom en stor del av de studerande sällan använder språket, skulle det vara mycket viktigt att satsa på läsningen då när kursen är i gång. Många av de studerande är passiva eller omotiverade och

anser att det räcker att närvara under lektionen. Behovet av att bli påmind av att studera på egen hand är ett faktum även i vuxenutbildningen. För många kan en liten grej, som att svara muntligt en gång på en fråga på det undervisade språket, ge självförtroende och underlätta sedan tröskeln till att tala språket nästa gång. En del studerande kan märka efteråt att aktiviteten kunde ha varit högre, vilket kan ses i exempel 49.

Exempel 49

Olisin voinut enempi vastailla suullisesti. (studerande 39)
(Jag kunde ha svarat mer på frågor.)

Oberoende av studerandens ålder krävs det en hel del att börja studera på egen hand om man inte alls blir uppmanad att göra det. Det viktiga är att förstå nyttan med språkstudierna för att bli motiverad. Nyttan med de muntliga övningarna bör inte underskattas. Möjligheten till att svara under lektionstid borde ges alla. Då är det bra att de studerande svarar i tur och ordning på frågorna, och om en studerande inte kan svara på frågan eller säga ordet på svenska, kan läraren återkomma till hen senare med en lättare fråga. Om den studerande får ens en liten gnista i sig av att svara rätt, kan det ha betydelse för framtida språkanvändning.

Fortsättning till kursen

En del ville även fortsätta studera språket efter kursen:

Exempel 50

Ainakin olisin voinut kurssin jälkeen jatkaa opiskelua. (studerande 53)
(Jag kunde ha fortsatt med studierna efter kursen)

Exempel 51

Voisi olla toinen kertaustyylinen jakso. (studerande 45)
(Man kunde ordna en tilläggskurs som repetitionskurs.)

Många tyckte att timantalet var för litet, och några skulle ha velat fortsätta studera svenska. Det skulle vara bra om det skulle finnas möjlighet till att delta i en frivillig fortsättningskurs, dit studerande från alla grupper kunde komma. Exempelen 52–55 ger en inblick i vad kursen gav de studerande och vad de skulle ha velat ha mer av.

Exempel 52

Parempi motivaatio opetella ruotsia. (studerande 35)
(Bättre motivation att lära mig svenska.)

Exempel 53

Sain itsestäni enemmän irti mitä odotin. Sain varmuutta ja sanastoa käytäntöön.

(studerande 46)

(Jag fick ut mer av mig själv än jag hade förväntat, jag fick mer självsäkerhet och praktiskt ordförråd.)

Exempel 54

Vaikken hirveesti oppinut. Vika ei ollut opetuksessa vaan oppijassa. (studerande 26)

(Trots att jag inte lärde mig så mycket, var felet inte i undervisningen utan i studeranden.)

Exempel 55

Olin innolla mukana, luin illalla kotona päivällä käytyjä asioita, joten jotakin jäi mieleen.

(studerande 49)

(Jag var ivrigt med på lektionerna och repeterade hemma de saker som vi hade ägnat igenom, så något fastnade nog.)

Svenskundervisningens nytta med tanke på de studerandes utbildning

Svenskundervisningens nytta med tanke på de studerandes utbildning var en viktig synpunkt. Respondenternas svar var mycket mångsidiga. 10 av respondenterna hade angett likadana svar där de angav att svensk kursen inte hade någon nytta för utbildningen eller för respondenternas framtid. I exempel 56–58 syns de studerandes tankar om svenskans nytta i allmänhet.

Exempel 56

Mukava kieli. Suomi on paljon helpompi. (studerande 27)

(Trevligt språk. Finskan är lättare.)

Exempel 57

Kertaus on aina tärkeää. (studerande 7)

(Repetition är alltid viktigt.)

Exempel 58

On hyödyllinen, koska suomessa on paljon suomenruotsalaisia. (studerande 8)

(Det är viktigt, eftersom det finns många finlandssvenskar i Finland.)

Svenskans nytta i jämförelse med engelskans

Många jämförde svenskans nytta med engelskans, eftersom dessa studerande även får en kurs med engelska under sina studier.

Exempel 59

Olishan se hyödyllistä, mutta kauan siinä menisi että se olisi samalla viivalla englannin kieleni kanssa. (studerande 24)

(Det skulle vara nyttigt, men det skulle ta tid innan den skulle vara på lika bra nivå som min engelska.)

Exempel 60

Hyvä osata "perustaso", en usko tarvitsevani. Olisiko enemmän hyötyä käyttää englantia enemmän tunteja ruotsin sijaan, "ei voi tietää". (studerande 2)

(Bra att kunna "grundnivån", tror inte att jag kommer att behöva det. Skulle det vara mer nytta av mer undervisning i engelska istället, "man vet aldrig".)

Exempel 61

Ei ole ikinä ollut vahvin lajini. Englannilla pärjää kyllä Suomessa ja Ruotsissakin.

(studerande 30) (3 likadana svar)

(Det har aldrig varit mitt starkaste ämne. Man klarar sig med engelska i Finland och Sverige.)

När det är samma lärare som undervisar i svenska och engelska har hen möjlighet att vidga de studerandes medvetenhet om betydelsen av språkkunskaperna i båda språken i de branscher som undervisas. Det är viktigt att de studerande även får undervisning i engelska, men eftersom engelskan inte är ett nationalspråk i Finland, är utgångspunkten för engelskundervisningen annorlunda än svenskundervisningens. Engelskan behövs mer för utrikesturismens behov än svenskan, som även behövs för att Finland är ett tvåspråkigt land. Eftersom undersökningen förverkligades i en enspråkig stad, är det inte så viktigt att kunna svenska, men på många orter i Finland kan det vara ett hinder att få arbete, speciellt inom servicebranscherna samt social- och hälsovårdsbranschen, ifall man inte alls förstår eller kan grunderna i svenska.

Den konkreta nyttan av svenskkunskaperna i arbetet

Många av respondenterna insåg vikten av kunskaperna i svenska i arbetslivet, speciellt de som hade behövt använda språket i sitt arbete. Många insåg även nyttan av svenskan ifall kunskaperna i språket skulle vara bättre, och en del hade framtidsplaner där de visste att språket kunde behövas.

Exempel 62

Paljon hyötyä, asiakastilanteet ei tule yllättäen kun on vähän pohjaa (studerande 9)

(Mycket nyttigt, situationerna i kundbetjäningen kommer inte som en överraskning när man har lite grunder)

Exempel 63

Helpottaa tilanteita joissa joudun käyttämään ruotsin kieltä. (studerande 12)

(Det lättar i situationer där jag måste använda svenska.)

Exempel 64

Uskon että hyödyllistä työtäni ja asiakkaita ajatellen. (studerande 46) (3 likadana svar)

(Jag tror det är nyttigt med tanke på mitt jobb och kunderna.)

Exempel 65

Asiakaspalvelussa tarvii niin on hyödyllinen. (studerande 18)

(I kundbetjäningen behöver man språket, så det är nyttigt.)

Exempel 66

Työpaikassani ei oikeastaan tarvitse, yleensä en käytä paljon ruotsinkieltä. (studerande 4)
(I mitt arbete behöver man det inte, ofta använder jag inte mycket svenska.)

Exempel 67

Alalla tarvitsen kieliä. (studerande 17)
(I min bransch behöver man språkkunskaper.)

De vuxnas erfarenheter och medvetenhet av svensk kunskapernas betydelse i det egna arbetet syns i svaren. I svaren syns att det är viktigt att känna till det konkreta behovet, om språkkunskapen behövs eller ej i det egna arbetet. När de studerande vet hurdana språkliga situationer som kan förekomma i deras arbete och på vilken nivå kunskaperna ungefär ligger kan kundbetjäningssituationerna hanteras med kundorienterad fokus.

Möjligheten till arbete utanför trakten

Exempel 68

Hyödyllistä, paremmat työllistymismahdollisuudet jos osaa edes perusteet esim. ruotsinlaivoilla. (studerande 25)
(Nyttigt, bättre chanser att få arbete t.ex. på sverigebåtarna om man kan grunderna.)

Exempel 69

Kyllä se avaisi mahdollisuuden saada paremmin töitä jos hallitsisi kielen. (studerande 30)
(Det skulle ge möjligheten att få bättre jobb om man behärskade språket.)

Exempel 70

On todella hyödyllistä tulevassa ammatissa. Oman alan sanasto helpottaa asiakastilanteissa ja rohkaisee puhumaan. (studerande 44)
(Det är verkligen nyttigt i det blivande yrket. Den egna branschens ordförråd hjälper till i kundbetjäningssituationer och ger mod att tala.)

Exempel 71

No nyt lähden Saksaan töihin, joten olisi pitänyt saksaa lukea. Olen lukenutkin, mutten riittävästi. Ruotsin suhteen en kuitenkaan luovuta, koska olen päässyt niin pitkälle. (studerande 52)
(Nu skall jag jobba i Tyskland, så jag borde ha läst tyska. Jag har läst språket, men inte tillräckligt. Angående svenskan så kommer jag inte att ge upp, eftersom jag har kommit så långt.)

Inom kundservice är det viktigt att förstå vikten av kundens första intryck, hur hen till exempel blir bemött. För många finlandssvenskar är det viktigt att få service på sitt eget språk. Att de studerande inser detta kan vara en förutsättning för många att bli expert inom det studerade ämnet. Det är även viktigt att framhäva nyttan av språkkunskaperna i samband med arbetsmöjligheterna i Finland och utomlands. Många av de studerande i vuxenutbildningen är fortfarande unga, och

eftersom arbetsmarknaderna i trakten inte är så lovande för tillfället, kan det vara skäl för många att utvidga området där man söker arbete.

Svenskans nytta i fristående examina

En del ansåg att den största nyttan var med tanke på fristående examina. Dessa studerande vill ofta ha repetition eller undervisning av ord och fraser i svenska eftersom de tänkte att det möjligtvis testas vid examenstillfället. Det är viktigt att deltagarna vet varför de behöver kursen med tanke på att alla inte är särskilt motiverade att studera svenska:

Exempel 72

Näyttöön hyötyä. (studerande 14) (2 likadana svar)
(Nyttigt med tanke på examenstillfället)

Vikten av att repetera inför fristående examina tas upp under kursens gång, men ansvaret ligger på de studerande. Det är viktigt att de studerande är väl förberedda för eventuellt bevisande av språkkunskaper. För många av respondenterna var det oklart hur språkkunskaperna bevisas vid fristående examina, vilket även kom fram under observationen. För att språkstudierna skulle motivera mer borde deltagarna vara medvetna om varför de studerar språket.

Förberedelse för framtiden

Det fanns även sådana som ansåg att kursen inte hade konkret nytta just nu, men möjligtvis senare i framtiden. Det är viktigt att de studerande även tänker på svenskans nytta på andra orter i Finland. De studerande vet nödvändigtvis inte om att de kan behöva svenska om de flyttar längre bort från trakten. Läraren kan även hänvisa till justitieministeriets lagstiftning om språklagen gällande tvåspråkigheten i Finland och till exempel medborgarens rätt att använda sitt modersmål i kontakt med myndigheter (Valtion säädöstietopankki Finlex 2003 [www]).

Exempel 73

Täällä sitä ei käytetä mutta hyvä kerrata. (studerande 43) (2 likadana svar)
(Här behöver man det inte, men bra med repetition.)

Exempel 74

Hyvä osata peruslauseet mitä ehkä joskus joutuu käyttämään. (studerande 34)
(Bra att kunna grundfraserna, kanske man någon gång behöver dem.)

Exempel 75

Ei välttämättä niin tärkeää omalle kohdalle mutta eipä sitä ikinä tiedä milloin tarvitsee.

(studerande 45)

(Inte nödvändigtvis så viktigt för min egen del, men man vet aldrig när man behöver det.)

Exempel 76

En usko että tuun tarviin ennenku oo kerinny unohtaa sen. (studerande 40)

(Jag tror inte att jag kommer att behöva det innan jag har glömt det.)

Det finns alltid sådana som tycker att en språkkurs inte har någon nytta alls, men ibland kan de vid ett senare tillfälle märka att de kommer ihåg ord, det kommer emot ett tillfälle där de behöver svenska. Det skulle vara bra att fråga de studerande efter till exempel ett år efter kursen om de behövt svenskan i sina yrken, och om svenskkursen varit till nytta i arbetet. Det är även viktigt att läraren berättar om tvåspråkigheten i Finland; trots att många tror att de klarar sig med engelska i Finland, är det inte ett officiellt språk här, och med tanke på arbetsmöjligheterna i Sverige och Norge, att påminna om karriärmöjligheterna där svenskan behövs. Trots att det är viktigt med språkkunskaperna, är det även viktigt att respektera att alla inte kan eller vill inte lära sig språket. Många av de studerande har familj och vet att de inte kommer att flytta från orten eller behöva språket. Svaren tyder på att de som vet till vilken nytta de studerar svenska, är mer motiverade och har större behov av ändamålsenligt undervisningsmaterial än de som inte anser sig ha nytta av språket. I resultaten kan man även se de studerandes olika inlärningssyn och -stilar. Det finns nästan lika många sätt att lära sig som det finns studerande, vilket även gör det svårt att fastställa exakta kriterier för undervisningsmaterialet.

6 INTERVJU MED LÄRAREN

Lärarens roll är ytterst viktig i språkundervisningen, speciellt när gruppen behöver mycket stöd och repetition. För att få fram det som läraren anser vara av vikt i inläringen hos vuxna intervjuades hen med intervjufrågor gällande arbetet vid vuxenutbildningscentret gällande till exempel samarbetet med andra läroverk samt undervisningsmaterialbehovet i svenskundervisningen och även gällande de studerandes språkliga färdigheter och behov. I bilaga 2 finns intervjufrågorna som ställdes till svenskläraren vid vuxenutbildningscentret.

6.1 Språklärarens arbete vid vuxenutbildningscentret

Bakgrund

Språkläraren vid vuxenutbildningscentret arbetar som lärare i engelska och svenska. Hen har en vikarie som även undervisar i dessa språk. Hen har arbetat vid vuxenutbildningscentret i det nuvarande arbetet sedan hösten 1999. Arbetet har ändrats en hel del under åren beroende på nya kursinnehåll och studenterna. Läraren har även arbetat i högstadiet (korta vikarier) och i olika läroverk och företagsutbildning.

Den tid som används för planering av undervisningen beror på kursen i fråga. Nya kurser tar mer tid (1–2 dagar) än sådana som hen hade undervisat tidigare (2–4 timmar). För nya kurser måste läraren göra ny kursmaterial. Gammalt kursmaterial måste även uppdateras med jämna mellanrum. Förutom kurserna i restaurangbranschen, utrikeshandels- och försäljningsbranschen samt social- och hälsovårdsbranschen undervisar språkläraren svenska även inom vissa tekniska branscher.

Samarbete

Samarbete med andra språklärare görs med andra språklärare från andra läroverk och runt om i Finland. Det finns inget samarbete när det gäller att producera material i språkundervisningen, det är mer konversation om läget överlag gällande språkundervisningen och vilka behov vuxenutbildningen har. Det skulle vara en bra idé att starta ett projekt där det skulle utvecklas material i svenska och engelska för dessa behov. Läraren diskuterar vid seminarier och via mejl med sina samarbetspartners, men påpekade att det kunde hända oftare. Tidsbristen är huvudorsaken

till att det inte hinner planeras så mycket samarbete. I lärarens rutiner vid vuxenutbildningscentret ingår mycket administrativa uppgifter som hen bör göra under sin arbetstid.

Undervisningen

När kursen räcker 1 studievecka så är det 4 dagar närundervisning/kurs och 1 dag distansundervisning. En dag motsvarar alltså 7 timmar undervisning. Timfördelningen brukar vara allmänt alltid 7 undervisningstimmar/dag.

Om timfördelningen som läraren själv skulle önska att kurserna hade, ansåg hen att det inte går att ändra så hemskt mycket på för tillfället. Halva dagar kanske skulle vara bäst med tanke på studenterna. Men det är svårt att få det att fungera i praktiken.

Undervisningsmaterialet

Läraren berättade om materialet som används i språkundervisningen vid vuxenutbildningscentret med nedanstående huvudpunkter.

- Materialet är mycket varierande och det ska alltid anknytas till yrket och syftet.
- Det är mycket svårt ibland att hitta bra material för vuxna och för vissa yrken.
- Det material som används är oftast sådant som berör yrket i fråga. Om det finns undervisningsmaterial i form av en bok, används boken.
- Ofta är materialet bristfälligt, eller opassande som helhet till innehållet. Då måste läraren själv göra material eller hämta artiklar från Internet eller andra ställen där ordlistor med fackspråk kan fås.
- Det finns inte mycket yrkeslitteratur i svenska färdigt för alla branscher.
- Från böcker kommer 25 % av materialet, från Internet ungefär 25 % och ungefär 50 % av materialet består av självgjort material.

Behovet av nytt undervisningsmaterial

Behovet av undervisningsmaterialet är konkret. Om vilka slags behov av material i svenska vuxenstuderande har, var lärarens åsikt att de behöver mest yrkesordövningar (fackspråk) inom texter (läsförståelse och skriftliga uppgifter). Dessa behövs det mycket av, samt även tal- och diskussionsövningar. Hörförståelseövningar används inom några branscher. Texter med skriftliga

uppgifter, tal- och diskussionsövningar passar vuxenstuderande bäst. Den viktiga målsättningen är att utvidga och använda yrkesordförrådet i svenska. Övningar som behövs till det är i huvudsak diskussionsövningarna och texterna som hjälper de studerande att expandera ordförrådet. Hörförståelse passar inte till alla branscher, men det kunde finnas mer av dem också. I undervisningen används textförståelse mycket med ordlistor.

I frågan om läraren själv kan skaffa eller göra undervisningsmaterial för att till exempel vid behov se gruppens språkliga fördelning svarade hen att det vid behov går att göra en språktest i början av kursen och sedan fördela gruppen, med olika slags uppgifter (lätta/krävande). I praktiken finns det inte så hemskt mycket tid för det.

Läraren fick även svara på frågan vilket slags undervisningsmaterial hen skulle vilja ha för undervisningen (ifall materialet gjordes som beställningsarbete). Läraren svarade att hen önskade sådant material som passar vuxna och är anknutet till yrket i fråga och med varierande uppgifter. Hen önskade även mer yrkestexter med övningar som ökar ordförråden och diskussionsövningar med både hörförståelse eller videon som berör yrket.

6.2 De studerandes språkliga färdigheter och behov

Den språkliga nivån hos de studerande

Jag frågade språkläraren också hurdana språkkunskaper hen anser att de studerande vid vuxenutbildningscentret har i svenska i muntligt språkbruk. Svaret var, att i allmänhet är det ganska dåligt eftersom svenska inte behövs i området. I skriftligt språkbruk är de studerande bättre än i muntlig fastän de tror att de inte kan någonting. De studerande har vanligen minst tre års grundstudier bakom sig och en del har även andra studier därpå.

De som har fått kursen i svenska tillgodoräknad, dvs. de som inte behöver närvara under undervisningen nu, kan visa intyg på sina språkkunskaper och göra ersättande uppgifter där de visar sina språkkunskaper. Gällande de studerande som deltar i kursen är förhandsinformationen ganska liten. Läraren tyckte att systemet inte alltid fungerar så bra som det borde. Förhandsinformationen är inte alltid tillräcklig och borde utvecklas på något sätt. En förhandstest vore bra, men det kräver resurser av läraren. Läraren tyckte även att de först och främst borde absolut testas vid examenstillfällena i svenska om det tillhör.

En förhandstest har ibland använts, där läraren har haft uppgifter av olika slag. Testen har inte använts nu på länge på grund av tidsbrist. I nivåtesten var den första uppgiften att formulera meningar. Den andra uppgiften i testen har varit att översätta olika (enkla) frågor, som till exempel *Mikä on nimesi?* Den tredje uppgiften har varit att skriva tre meningar om vad som händer, vad som hände förra veckan och vad som kommer att ske nästa vecka. Den fjärde uppgiften var en översättningsuppgift, den femte ett telefonsamtal som skulle översättas och den sista uppgiften var att berätta kort om studerandens bakgrund i språket, åsikt om testen och vad hen önskar att kursen skulle innehålla.

Om det praktiska vid examenstillfället i fristående examina, när de studerandes språkkunskaper testas och bevisas (Vad behöver de studerande kunna i andraspråket vid fristående examina?) ansåg läraren att kunskapsnivån som krävs är inte hög. Den brukar vara 2 (grundnivå) i YKI språktester. Det räcker med att kunna handla situationen på något sätt. I Utbildningsstyrelsens krav (2011 [www]) sägs det under grundnivå 2 till exempel att den studerande bör förstå tydligt och enkelt tal som handlar om vardagliga och bekanta ämnen, samt ha lätt uppfatta korta enkla texter och uppfatta huvudpunkterna i texter som behandlar bekanta ämnesområden. I praktiken testas språken autentiskt och om inte det är möjligt så får de studerande visa sina kunskaper på något sätt, muntlig intervju av evalueraren och även skriftligt ibland.

Fackspråket

Förhållandet mellan svenskundervisningen i fackspråk och vardagsspråk vid vuxenutbildningscentret beror på ändamålet. Vanligen används både fackspråk och vardagsspråk blandat under undervisningen, men det handlar mest om yrkesspråk och om det är officiellt eller inte. När det handlar om att lära sig terminologin i ett nytt ämne är det viktigt för de studerande att kunna olika begrepp inom ämnet i fråga. Orden som används är nya för de flesta studerande. De får ordlistor som innehåller fackspråk och många slags diskussionsövningar där terminologin används i det verkliga arbetet. Ett fungerande sätt att använda språket är att öva sådana praktiska tillfällen där språket används på riktigt. Undervisningsvideon är även ett bra sätt att demonstrera sådana situationer.

Motivering

Jag ville utreda vilka sätt att motivera de studerande hen använder för sina studerande. Lärarens svar var att hen försöker motivera sina studerande på alla möjliga sätt. Läraren försöker till exempel berätta var de kan behöva svenska i sitt yrke och om de söker jobb någon annanstans i Finland eller i Sverige (Norge).

Jag frågade även vilka slags kursuppgifter hen tyckte att motiverar vuxenstuderande mest. Svaret var att det är sådana uppgifter som har att göra med yrket. Läraren svarade att uppgifterna ska vara mycket praktiktäna. Enligt läraren är en del av det viktigaste att sänka tröskeln för att börja använda språket och att försöka motivera de studerande att lära sig svenska, vilket är en krävande men alltså betydelsefull del av arbetet.

I det här kapitlet presenterar jag undersökningresultaten till undersökningsmaterialet som analyseras i kapitel 4–6. Jag presenterar resultaten genom att svara på de 4 forskningsfrågorna. Sedan sammanställer jag resultaten så att jag kan lösa forskningsproblemets huvuddrag.

Den första forskningsfrågan var vad gör vuxnas språkinläring specifik. Svaret på detta i sammanfattad form är: interaktionen, fackspråket, heterogeniteten och självstyrtheten bland de studerande. Många av de studerande i vuxenutbildningscentret har lång arbetserfarenhet, och de speglar sin inläring konstant med det som de tidigare lärt sig. Detta ger läraren möjligheter, men betyder även att de studerandes krav på undervisningen kan vara mycket höga. En del studerande deltar endast för att få sina studiepoäng, men de som har varit länge i arbetslivet är ofta mer kritiska och krävande när det gäller undervisningen. Metoderna och undervisningsmaterialet anknyts med varandra på ett specifikt och spännande sätt i vuxenutbildningen. De studerande börjar ofta självstyrkt leta till exempel efter synonymer och de vill veta vid vilka sammanhang orden används. De har ofta erfarenhet av olika undervisningsmetoder, och vet vilka deras styrkor och svagheter i inläringen är, och således kan de snabbt besluta hur mycket de vill satsa på sin inläring. De ifrågasätter mycket under lektionerna, men ofta kan de inte säga en hel mening på svenska, utan använder mycket lånord från andra språk. Detta gör även språklärares arbete utmanande och intressant.

Den andra forskningsfrågan var vilka saker som påverkar svenskundervisningen i klassen. Det märktes att det var mycket viktigt att de studerande fick stöd av läraren och av varandra under lektionerna. Gruppernas heterogenitet påverkar lärarens arbete och om det är bred skala bland de studerande kan det vara svårt för de som har sämre språkkunskaper att hänga med de som har bättre språkkunskaper. När lektionerna hölls under en veckas tid, blev kursen för tät. Den snabba takten i undervisningen är en negativ faktor med tanke på att tröskeln för att använda språket skulle sjunka. Språkundervisningen borde inte räcka mer än 3 timmar/dag. Mängden information blir för stor när de flesta av de studerande inte varit i kontakt med språket på länge. Som sammanfattning kan man säga att nivån på det undervisade språket, interaktionen i klassen, undervisningstakten (timfördelningen), motivationen och attityderna samt en del yttre faktorer så som sittordningen påverkar undervisningen.

Den tredje forskningsfrågan var vilken typ av material och vilka undervisningsmetoder fungerar i språkundervisningen i vuxenutbildningen med tanke på de studerandes ålder och bakgrund. Att läsa

och diskutera anses idag vara viktigare än att skriva i vuxenutbildningen. Därför har även grammatiken en mindre roll i undervisningen. Eftersom det kan vara en lång tid sedan de vuxna studerat svenska är tröskeln till att börja tala språket igen så hög, att det kan kännas mycket utmanande, till och med nästan omöjligt för en del. Det är mycket svårt att fastställa vilken typ av material som behövs med tanke på de studerandes ålder och bakgrund, eftersom det först och främst är omöjligt för en lärare att utreda alla studerandes språkliga bakgrund i förväg. De studerandes ålderskillnader inom grupperna var rätt så stora, vilket betyder att det var svårt att fastställa materialbehovet med hjälp av medelåldern. I vilken ålder de studerande som undervisas i svenska är, spelar egentligen inte stor roll, det är snarare frågan om när och hur mycket den studerande använt svenska. I resultaten kom det fram att pararbete och olika slags grupparbeten lämpar sig bra för vuxenstuderande, och många studerande tyckte att det var det bästa sättet att arbeta under kursen.

En annan orsak till att undervisningen i vuxenutbildningscentret inte inkluderar grammatik, är att det antas att de vuxna antas ha grundläggande kunskaper i svenska eftersom de fått undervisning i andra- eller tredjespråket i grundskolan. Undervisningen strävar till att ge studerande grundläggande färdigheter i att klara sig på språket främst i kundbetjäningssituationer inom den bransch som studeras. Undervisningen koncentreras även på att ge studerande kunskaper i ordförråd och fraser som används inom branschen i fråga. Det kan konstateras att det viktiga i språkundervisningen är att sänka tröskeln för att de studerande skall våga använda språket.

Traditionell föreläsning som klassundervisning kan uttråka de vuxnas studieintresse snabbt, om det inte uppstår interaktion eller användning av andra metoder som till exempel grupparbete eller självständig informationssökning samtidigt. I vuxnas språkundervisning borde man uppmärksamma även hör- och läsförståelserna. Att anknyta språket till det blivande yrket är ett bra sätt för läraren att få studerande att svenskan verkligen behövs. Läraren kan visa en undervisningsvideo inom branschen som studeras, där svenska används i autentiska arbetssituationer, till exempel när en närvårdare sköter en svensktalande patient på sjukhus eller när en svensktalande kund kommer in på ett café. Det är en viktig del av att få undervisningens syfte att hänga ihop med arbetslivets behov, eftersom språkets användning var mycket avlägset för många. Det finns behov av nyare undervisningsmaterial och även för användning av nya undervisningsmetoder. Resurserna till språkundervisningen är begränsade, så man måste förstå att allt inte går att förändra. Trots det skulle förutom mångsidig fackspråk samt hör- och läsförståelseövningar även mer anknytning till verkliga, autentiska arbetsmiljöer där svenskan används, behövas.

Den fjärde forskningsfrågan var vilka faktorer som påverkar motivationen för svenskan hos målgrupperna och vad läraren kan göra för att öka på intresset för språket. För att interaktion i klassrummet skall ske borde det först uppstå motivation för diskussion. I vuxenutbildningscentret syntes självstyrdheten och målmedvetenheten för det blivande yrket i klassen som en helt klar motivationsfaktor. De studerande ville klara av sina examina och komma ut i arbetslivet. Det kom mycket klart fram i observationen, eftersom de studerande ville veta syftet och orsaken till det som gjordes (hur till exempel språkkunskaper i svenska ska visas under fristående examina). De studerande som var medvetna om behovet av svenskkunskaperna inom sin bransch var motiverade att lära sig språket. Detta syntes både i enkätsvaren och under lektionerna när de studerande fick berätta om sina framtidsplaner. Om de studerandes medvetenhet om sin egen språkinläring kunde man under observationen få den uppfattningen att det var många som underskattade sina språkkunskaper. Dessa studerande hade ofta en ganska negativ attityd till språket, och antog ofta att de inte skulle behöva språket i framtiden. De studerande borde ges tid för att utbyta tankar och idéer om svenskundervisningen och språkets betydelse i arbetslivet. Motivationen kan påverkas negativt på grund av att nivån på uppgifterna inte morsvarar de egna språkkunskaperna samt att antalet närundervisningslektioner är för litet. De studerande får under kursen en kort genomgång av grundskolesvenskan samt en inblick i kundbetjäningssituationer där svenskan kan behövas i det blivande yrket.

De studerande anser att de inte kan språket, de har starka attityder mot språket och en del påverkas av grupptrycket. Motivationen kan även påverkas av att det blir för mycket med språkundervisning på grund av att språkkurserna ordnas efter varandra, det vill säga om engelskan undervisas veckan efter eller veckan innan svenskkursen. För en del inlärare kan det vara bra men för sådana som har svårt med språken kan det vara mindre bra och sänka motivationen när de känner att de inte lär sig någonting av språken eller börjar blanda på dessa. Eftersom de studerande är vuxna kan läraren inte göra så mycket annat än att försöka få de studerande att inse att det inte är språket som är det negativa. Läraren kan försöka hitta gnistan i de studerande som vill lära sig språket men det är ändå de studerande som själv bestämmer om de vill lära sig eller inte.

Forskningsproblemet i denna pro grad avhandling var vilket slags undervisningsmaterial i svenska behövs vid vuxenutbildningscentret. Svaret är att materialet bör innehålla både grunder i svenska (grundnivå) som stärker basordförrådet och fackspråk med ordlistor och olika slags tal- och diskussionsövningar som hjälper den studerande att klara av vardagliga situationer på svenska i fristående examina och senare i de studerandes blivande yrken. Uppgifterna bör kunna förverkligas även som par- eller grupparbete. De borde innehålla rikligt med fackspråk men grundsvenskan

borde vara tillräckligt enkel. Trots att fackspråket kan vara svårt för många är det en väsentlig del av undervisningen. Språket som undervisas borde vara mångsidigt, modernt, och ändamålsenligt. Fackspråket borde inte innehålla sådan terminologi som endast används i Sverige.

Problemet med vuxenutbildningens läroböcker i svenska är att de innehållsmässigt inte gagnar alla de yrkesområden eller arbetsskeden som det blivande yrket fordrar. Enligt språkläraren är det en viktig målsättning att utvidga och använda yrkesordförrådet. Fackspråket i böckerna är inte tillräckligt omfattande för de branscher som undervisas på vuxenstadiet. Ofta kan det även kännas onaturligt för vuxna att läsa stela dialoger ur en lärobok, när naturliga diskussioner kunde fungera bättre. Det svenskspråkiga materialet som användes under lektionerna i social- och hälsovårdsbranschen, restaurangbranschen, inom utrikeshandel samt inom försäljning var rätt så omfattande. Materialkompendierna måste vara till grunderna rätt så enkla och dessutom bör de vara skilda för alla branscher och betjäna de yrken som undervisas och sådana kundbetjäningssituationer som kan uppstå inom dessa branscher. Eftersom tekniken utvecklas snabbt, betyder det att även materialet för de tekniska verktygens och apparaternas del föråldras snabbt, och det måste därför ses över regelbundet. När det inte finns noggranna läroplaner för språkundervisningen i vuxenutbildningscentret, och eftersom studerandenas språkliga nivå och bakgrund i en grupp kan variera avsevärt, är det en svår uppgift att fastställa exakta kriterier för materialet. Således är dessa resultat mer riktlinjer än kriterier. I enkätsvaren syns även att de studerande hade olika åsikter angående undervisningsmaterialet som användes i undervisningen. I svaren kan man tydligt urskilja de studerandes olika inläringssyn. Det går inte att lösa gruppernas inlärningsbehov enbart med hjälp av materialet. Alla studerande är olika och har olika slags behov i inläringen av språket. Lärarens pedagogiska kunskaper har stor betydelse i vilka slags inlärningsresultat som kan nås.

Observationens, intervjuens och enkätundersökningens resultat tyder på att de vuxna lär sig genom erfarenheter, diskussion och utbyte av tankar och kunskap. De vuxnas inläring styrs mest av inre motivation, vilka ofta inte är så stark när det gäller svenskan. De är problemorienterade och vill tillämpa sin inläring direkt i arbetslivet. Tillgängligheten till undervisningsmaterial för vuxna är viktig eftersom de är självstyrda och behöver få information när de har tid att studera. Målsättningarna och tidpunkterna för språkundervisningen ger ofta utrymme för att de studerande kan studera på egen hand. De studerande bör visa sina språkkunskaper i fristående examina i kundbetjäningssituationer. Ofta är det så att fristående examina inte ordnas direkt efter svenskkursen. Då är det bra att materialet finns tillgängligt på nätet till exempel på en lärplattform, där de studerande självständigt kan studera inför examen. Materialkompendierna i pappersform är bra att ha, men det är dyrt att printa all material i pappersform och dessutom är det ganska trist att få

en stor bunt med papper att lära sig inför en kort kurs. Materialet borde innehållsmässigt intressera och uppmåna de vuxna till diskussion på målspråket.

8 DISKUSSION

Det kännetecknande för vuxenstuderande är att de ofta ifrågasätter undervisningens betydelse, och genom sin historia och bakgrund själva kan avgöra hurdan attityd de tar till undervisningen och språket som studeras. Detta är den första fallstudieundersökningen i sitt slag som handlar om undervisningsmaterial i svenska vid ett vuxenutbildningscenter. I detta kapitel diskuteras viktiga iakttagelser som kommit fram i undersökningen. Jag har även gett förslag för fortsatta åtgärder samt idéer för vidare forskning

Gruppers språkliga färdigheter

Det fanns en del skillnader i gruppernas färdigheter. Grupp A var mer aktivt och extrovert än de andra grupperna, troligtvis på grund av att de studerande i grupp A hade längre arbetslivserfarenhet, och där fanns mer utrymme för flexibilitet och användning av olika undervisningsmetoder för läraren. Grupp B, C och D var mer passiva och behövde mer stöd med inläringen. De skulle ha behövt mycket mer tid för att lära sig språket. Många av de studerande hade antagligen ett passivt ordförråd som de inte vågade eller ville använda under kursen. Svenskkunskaperna var rätt så låga i jämförelse med materialets svårighetsgrad och dess mängd. Det var inte lätt att observera gruppernas språkliga färdigheter eftersom mängden av kommunikation på svenska mellan de studerande var rätt så obefintlig och mellan studerande och läraren talades det nästan enbart finska. Eftersom vuxenstuderande oftast har tidigare studie- och arbetserfarenhet, har de ofta redan uppfattat vilka undervisningsmetoder är lämpliga för den egna inläringen. Läraren kan ta emot idéer för språkundervisningen av sina studerande för att förverkliga en trevlig och uppmuntrande inlärningsatmosfär. Detta påverkar motivationen, eftersom de studerande då kan bli delaktiga av sin egen undervisning. Det är mycket viktigt att uppskatta den interaktion som sker på svenska i klassen, och lärarens insats till att sänka tröskeln för språkanvändningen är betydelsefull. Eftersom vuxna människor ofta vill kommunicera och samarbeta, är det en betydelsefull faktor i undervisningen att använda kommunikativa uppgifter och påpeka att det viktigaste är att försöka använda målspråket.

Ibland kan det hända att till exempel anvisningarna för någon elapparat eller meny på en restaurang inte finns att fås på finska, utan enbart på engelska eller svenska. Att behärska fackspråk vid kundbetjäning på andraspråket kan ha en stor inverkan på hur kunden känner att hen blir bemött. Långa essäer eller komplicerade presentationer betjänar inte syftet för

svenskundervisningen i vuxenutbildningscentret. På grund av heterogeniteten i grupperna är det viktigt att undervisningen är studerandecentrerad och att arbetslivets behov inte heller glöms bort. Inom handelsbranschen behövs det mer övningar med anknytning till internationella företag och projekt, medan det i restaurangbranschen behövs anknytning till restaurangvärlden. Närvårdare behöver känna till de mest använda begreppen inom social- och hälsovården på svenska. Det viktigaste är att hitta de rätta redskapen för detta, så att de studerande vill lära sig, och så att de får en konkret och saklig anknytning till de förväntningar och behov som de sedan kommer att ställas inför.

Som jag konstaterat i avsnitt 2.5 inlärningsstrategier och –stilar, kan även vana studerande behöva ledning med sina inlärningsstrategier. Det metakognitiva tänkandet är viktigt i vuxnas inläring också på grund av att vuxenstuderande är mycket självmedvetna, vilket behandlades i avsnitt 2.2 androgogik. Således skulle det vara viktigt att de studerande även använde egna inlärningsdagböcker, tankekartor och gjorde gruppuppgifter så som debatter, reflektiva och aktiverande diskussioner som skulle göra inläringen mer sammanhängande och funktionell.

I vuxenutbildningens språkundervisning har de grammatiska kunskaperna inte så stor roll. Man strävar till att tröskeln att använda språket skall vara så låg som möjligt. De pragmatiska kunskaperna i språkbruket är viktiga eftersom man vill att interaktionen skall ske enkelt och med tanke på att det finns olika slags studerande i klassen. De sociala kunskaperna är viktiga även med tanke på att det kan finnas olika kulturer representerade i klassen. Det är även bra att de studerande blir medvetna om kulturella skillnader.

Förberedelse av undervisning och språkundervisningsmaterial

De studerande har behov av undervisningsmaterial som samtidigt kan ge dem en bild av språket som de kan behöva i sina kommande yrken, men även repetition i grunderna i svenska. För läraren är det viktigt att se på vilken språklig nivå de studerande är, för att undervisningen kan anpassas för gruppens behov. Beaktandet av faktorer som till exempel gruppens heterogenitet; till exempel de studerandes tidigare kunskaper i svenska är viktigt i planeringen av undervisningsmaterial. Den stora utmaningen är även att få deltagarna att försöka tala på målspråket. Endast bra undervisningsmaterial räcker inte, utan språkläraren som undervisar heterogena grupper under en kort tidsperiod utan att hinna lära känna de studerande väl, bör ha bra sociala färdigheter och snabb reaktionsförmåga. Det är inte möjligt att planera undervisningsmaterialet med tanke på de

studerandes medelålder i grupperna eftersom de gamla läroplanen har oklara målsättningar och man kan inte med hjälp av dem räkna ut vad som lärts in och hurudant behov av svenskundervisning finns. Dessutom avviker studerandegrupperna som undervisas vid vuxenutbildningscentret även gällande andra faktorer så som de studerandes arbetserfarenhet från varandra.

En nivåtest skulle vara bra, men den måste vara kort och koncist. Yrkesläraren kunde dela ut testen innan språkkursen börjar, och returnera dem sedan till språkläraren senast en vecka innan svenskkursen börjar. Det skulle även vara bra att ordna en muntlig nivåtest, men eftersom kurserna är så korta finns det inte tid till det. Det ända sättet att bedöma de muntliga språkkunskaperna är att läraren bedömer de studerandes språkliga nivå med en intervjurunda i klassen i början av kursen.

Undervisningens innehåll planeras alltid med tanke på den grupp som undervisas. Ofta kan det vara att verkligheten inte helt som läraren föreställt sig, utan gruppens språkkunskaper är sämre eller bättre än läraren föreställt sig, eller så kan gruppen vara mycket heterogen med tanke på de studerandes ålder och bakgrund. Läraren bör kunna läsa de studerandes kroppsspråk och miner, och snabbt kunna göra beslut över hur gruppen skall undervisas, och hurudan undervisningsmaterial som passar gruppen. Det är viktigt att kunna ändra planen snabbt, ifall gruppen är mycket omotiverad eller om till exempel hälften av gruppen är frånvarande helt plötsligt. Språkläraren bör kunna tolka gruppens färdigheter och behov redan i början av kursen, på grund av kursens längd och syfte. Språklärarens arbetsbörda i vuxenutbildningscentret är mycket stor, och det är inte vem som helst som kan klara av uppgiften. Det krävs en hel del erfarenhet och uppfattning om vilka slags situationer de studerande kan möta i sina blivande yrken när det gäller språket som undervisas. Undervisningens takt var för snabb för många, men med nuvarande lektionsmängd är det svårt att ändra på den. Mängden information som de studerande borde få kännedom om är stor. . Kursen är för kort för att tillräcklig inläring kan ske med tanke på långvariga inlärningsresultat.

Materialkompendierna som användes under lektionerna var mycket omfattande, och det är en enorm utmaning att klara av att lära sig materialet under kursens gång. Materialet borde skickas i förväg till de studerande så att de kunde förbereda sig med lektionerna och förstå vad som förväntas av dem. Problemet med språkundervisningsmaterialet för vuxna är att det inte finns tillräckligt specifikt material, eftersom det finns så många branscher och läromedel i svenska som är konstruerade främst för grundskolan och gymnasiet. Det gäller att planera materialet så att det motsvarar dagens behov även från de studerandes synvinkel och med tanke på kursens gång, så att det blir enkelt att förverkliga. Undervisningsmaterialet planeras med hjälp av tidigare kunskap och

erfarenhet av de grupper och de branscher som undervisats samt med tanke på de krav och behov som ställs av arbetslivet och av Utbildningsstyrelsen.

Språklärarens tid går ut på att förbereda, planera och förverkliga undervisningen. En lärare i vuxenutbildningscentret har även en hel del administrativt arbete på sina axlar. Det stora problemet är att få tiden att räcka till för att skaffa eller planera undervisningsmaterial. Därför skulle det vara viktigt att samarbeta med andra läroverk. Ett gemensamt projekt mellan olika vuxenutbildningscenter och yrkesläroanstalter där material skulle sammanställas och distribueras via ett nätunderlag skulle behövas. Det är olönsamt att alla gör sitt eget material när det kunde utnyttjas och vidareutvecklas av flera olika läroanstalter. Det finns en del material på nätet, men det är bara en mycket liten del som är gratis tillgängligt. Materialet borde vara lätt tillgängligt och bra uppdelat enligt ämne och yrkesområde

Interaktionens betydelse

När kommunikationen nästan enbart sker via läraren, är det en utmaning att fokusera mer på inläringen än undervisningen. Jag märkte ganska fort att det var svårt att få fram hur inläringen skedde utan att fråga det av de studerande själv. De studerande satt oftast ganska tysta och tog emot informationen. Ändring av sittordning kunde ibland ha påverkat aktiviteten. Läraren försökte motivera de studerande att svara på frågor. Lektionerna hade en fri och öppen stämning. Läraren försökte göra atmosfären så positiv och uppmuntrande som möjligt. Det är inte en lätt uppgift att motivera vuxna människor att tala språk som de känner sig osäkra med eller negativa mot. Förändringen av attityder hos vuxna är långsam, men trots att det är frågan om vuxna människor, märkte jag fort under observationen att den inverkan som kommer från klasskompisarnas attityder borde inte underskattas. Då en studerande yttrat sig en gång på språket, sjunker ofta tröskeln direkt, och att se detta ske är mycket belönande för en språklärare. Det är svårt att lära uttalet om de studerande inte konkret får höra hur språket uttalas. Det är viktigt att orden uttalas tillräckligt långsamt och att de studerande får tillräckligt övning för att de kan känna igen ord. Oftast finns det inte tillräckligt med tid för detta, och då är det bra att de studerande själva ser på till exempel TV-program hemma på målspråket. Till exempel Rundradion har bra nätsidor med språkundervisning (oppiminen.yle.fi) som även används i språkundervisningen vid vuxenutbildningscentret. I enkätsvaren fanns det önskemål om hörförståelse under lektionerna, vilket snart kan förverkligas när vuxenutbildningscentret får en egen språkstudio.

Vuxenstuderande har olika bakgrund och erfarenheter vilket ofta gör informationsflödet i klassrummen mångsidigt och intressant. De vuxna använder varandra som resurser i inläringen. För att hitta samhörighet och en passande undervisningstakt bör interaktion ske hela tiden i klassrummet. Endast genom att lyssna, ta emot respons och iaktta sina studerande kan läraren få en helhetsbild över vilken slags undervisning gruppen behöver. Eftersom vuxenstuderande (oftast) studerar helt frivilligt, sker även diskussion och växelverkan av fri vilja, och en spontan och avslappnad atmosfär är ofta kännetecknande för en klass med vuxenstuderande. Med hjälp av växelverkan med läraren och de studerande blir språkinläringen betydelse för studierna i helhet klarare. I arbetslivet blir arbetstagarna uppmanade att använda sina språkkunskaper. För företagen är anställda med språkkunskaper ett bra visitkort att ha, och när det kommer överraskande situationer, till exempel samtal eller kunder från grannlandet, är det viktigt att kunna erbjuda betjäning på målspråket. Fackspråksbehärskan ger en expertisartad bild över kundbetjäningen och företaget. Språkkunskaperna som behövs vid bemötande av kunder är dock annorlunda än kunskaper som behövs vid till exempel skrivande av offertbrev.

Vuxnas språkinlärningsstrategier

I avsnitt 2.1 behandlade jag inläringsteorierna som passar vuxenstuderande. Vad gäller användning av strategier är vuxna individer olika; en del kan till exempel använda flera olika strategier. Som exempel den problembaserade inlärningsstilen kunde anknytas till uppgifter i språkundervisningen där läraren sätter fram föremål och de studerande måste berätta hur de används (på målspråket). Användning av den konstruktivistiska och erfarenhetsbaserade inläringen sker oftast helt naturligt för vuxenstuderande, och de behöver ganska sällan uppmanas att berätta om sina erfarenheter när en livlig diskussion får sin början. Detta kan utnyttjas mer i språkundervisningen, så att man låter gruppen förstå att det är tillåtet att blanda på språken när de berättar om sina erfarenheter. På det sättet kan man sänka tröskeln till att tala. När det gäller språkundervisningen i vuxenutbildningscentret är närundervisningens mängd begränsat till ett litet antal; därför måste undervisningen vara effektiv. Det som undervisas under lektionstid kan alltså endast innefatta en liten del av det språkliga stoff som ska läras in. Det är därför viktigt att det i undervisningen prioriteras centrala saker, och att de studerande är självstyrda och förstår att de även måste studera på egen hand.

Motivation och attityder

Under observationen och i enkätsvaren märkte jag att de fyra studerande, som hade annat modersmål än finska, inte hade sämre motivation för att lära sig svenska än de finskspråkiga trots att de inte hade studerat svenska. En del av finländares attitydproblem beror på att det i grundskoleundervisningen har uppstått en term som heter *tvångssvenska*. Denna negativa tankegång om att det är ett måste att lära sig svenska i Finland är inte lika bekant för utländska studerande. I de delar av Finland där tvåspråkigheten nästan alls inte existerar är det speciellt utmanande för läraren när hen hela tiden måste försöka motivera och försöka nå de studerande med effektiva undervisningsmetoder. När motivationen till svenskan är dålig på grund av tidigare erfarenheter, är det svårt att plötsligt bli motiverad, speciellt när kursen är för tät och omfattande för att täcka behovet.

Förutom vissa undantag framgick det av enkätsvaren att attityderna till svenskan ändå inte var riktigt så negativa som jag hade trott vid observationen av de studerandes diskussioner under lektionerna (speciellt grupp C). Under observationen fick jag en negativare bild av viljan att lära sig språket än vad som framkom i svaren. Detta tyder även på att gruppsycket och de negativa attityderna mot svenskan är starka, och att de studerande vill föra fram sin åsikt om saken. Det var även några som i enkätundersökningen hade svarat att de kunde ha varit aktivare under lektionerna, vilket också berättar om att tröskeln för att tala språket är mycket hög. Även Kantelinen (1995: 108-112) hade påträffat likande resultat i sin undersökning.

Att de studerande inte anser sig kunna svenska särskilt bra kan bekräftas både i enkätresponserna och i lärarens intervju. Under observationen märkte jag att många studerande kunde prata svenska förvånansvärt bra när de övade diskussionsuppgifter sinsemellan, men särskilt unga studerande vågade eller ville inte tala svenska högt under lektionerna. När läraren frågade dem något kunde de ändå yttra sig någorlunda bra, trots att de ibland blandade språket med engelska. I grupp A, där medelåldern var högre, var det tydligt att deltagarna ville lära sig och de diskuterade även ganska fritt sinsemellan på svenska. Den fria och tillåtande stämningen bland de studerande gjorde att de inte brydde sig om de gjorde språkliga fel.

Vuxenstuderande vill lära sig språket med de metoder som de själv känner att de lär sig bäst, de speglar sina erfarenheter i inlärningen och är gärna delaktiga i förverkligandet av sin egen undervisning. Målen för språkundervisningen bör vara realistiska och personliga. När språkundervisningen sker med en gnutta humor i ögat är stämningen öppen och leder ofta till aktiv

diskussion. Med tanke på motivationen är det viktigt att de studerande får göra sådana uppgifter som motsvarar deras kunskapsnivå och kan anknytas till studiebranschen. Om uppgifterna är för svåra, kan det förorsaka irritation och samma sak sker om de är för lätta.

Förslag till fortsatta åtgärder

I detta stycke presenterar jag förslag till fortsatta åtgärder inför sammanställningen av undervisningsmaterial i svenska i vuxenutbildningscentret. När de studerande vågar yttra sig på målspråket får läraren belöning för sitt arbete, eftersom det visar att de fått intresse för språket och att tröskeln för att använda språket vid nästa möjliga tillfälle sannolikt kommer att vara lägre än tidigare. Trots att det redan används goda metoder för att sänka tröskeln för att tala på svenska, finns det åtgärder som kan försnabba steget till bättre kommunikation i klassrummen.

Det första förslaget till fortsatta åtgärder för att underlätta undervisningen skulle jag föreslå ett förhandstest/nivåtest med enkla och praktiska övningar, så som ordluckor, frågor/svar till frågor, samt enkel grammatik så som substantivets bestämdhet och verb böjning i svenska. Denna test skulle ge läraren information om de studerandes språkliga nivå och förbereda de studerande inför kursen. Det skulle vara lättare för läraren att förbereda och planera kursmaterialet med hjälp av uppföljning av testresultaten.

Det andra förslaget är att grupperna indelas i mindre grupper (3–4 studerande/grupp) under undervisningen, där heterogeniteten skulle utnyttjas så att det i alla grupper skulle finnas en eller två med lite starkare kunskaper i svenska eller lägre tröskel till att diskutera på svenska. Enligt resultaten var grupparbetena en önskad studieform, vilket även skulle gynna inläringen och underlätta undervisningen. Det är även viktigt att utreda inlärningsstilarna, och låta grupperna fungera naturligt, så att de studerande kan utnyttja sina starkaste inlärningsmetoder. Övningarna borde även vara roliga, sådana som ger utrymme för kreativitet, humor och utvidgning av språket. Vuxenstuderande reflekterar gärna över sina erfarenheter med varandra vilket kan utnyttjas i svenskundervisningen.

Det tredje förslaget skulle vara ett extramaterial på nätet som de studerande kunde få redan innan kursen för att förbereda sig till kursen och använda även i fortsättning för repetition. Även detta behov kom fram undersökningsresultaten. Extramaterialet som man kunde fortsätta studera borde innehålla ordlistor och övningar och även grammatik där finsktalande ofta gör fel (ordföljd,

deklination, böjning och så vidare), men materialet borde inte vara för komplicerat. Om detta skulle finnas på en läroplattform där de studerande kunde hitta materialet när de vill, kunde intresset för språket väckas utan ”tvång”. Om detta extramaterial inklusive ordlistor skulle finnas färdigt på lärplattformen Moodle, kunde de studerande bekanta sig med dem i förväg, och de negativa attityderna mot den stora mängden av fackspråk som de studerande måste bekanta sig med, kunde vara färre. Flipped classroom –modellen kan vara svår att anpassa som förhandsuppgift för vuxenstuderande som inte läst målspråket på en lång tid, men det är kunde vara en idé för dem som vill fortsätta studera svenska att ha färdig föreläsningmaterial på nätet. Uttalsövningarna kunde vara videoinspelade. Det kunde hjälpa även tröskeln till språkanvändningen att sjunka, eftersom de studerande inte skulle behöva uttala orden för första gången under lektionerna.

Undervisningsmaterialet som de studerande behöver borde vara tillräckligt enkelt och anknytas till yrket som studeras. Förhandsmaterialet borde ha rätt så låg eller högst medelhög nivå för att de studerande inte skulle missa intresset för språket genast. Materialet borde innehålla enkla grundord, många slags olika övningar av autentiska kundbetjäningssituationer, ordlistor med fackspråket som är modernt och roligt (innehåller till exempel bilder av varor, ingredienser, arbetsredskap och så vidare). Man kunde även använda mer hörförståelseövningar och uppgifter med fackspråk, till exempel så att exemplen kunde finnas färdigt på nätet (videon) där de studerande kunde bekanta sig med dem och sedan under lektionen spela upp en situation där en av kunderna är svensktalande kund och den andre betjäna kunden.

Det fjärde förslaget är att de studerande kunde göra övningar som ”rollspel” på svenska i arbetsalarna där de skulle spela upp arbetssituationer (t.ex. närvårdarstuderande kunde ta blodprov av dockor) som skulle ge anknytning till språket i arbetslivet. Ordlistor och termer skulle finnas nära till hands, så att de studerande kunde använda dessa till hjälp vid behov.

Det femte förslaget utgår från tanken att erbjuda studerande möjligheten till en fortsättningskurs i svenska, vilket är en resursfråga. Det är önskvärt att vikten av svensk kunskaperna uppskattas i vuxenstadiet och att de uppfattas som en viktig del av de krav som ställs av samhället och av många arbetsgivare i Finland.

Sammanfattande tankar om forskningen och vidare forskning

Tanken med mina undersökningsmetoder var först att enbart observera grupperna och att intervjua läraren, och således blev tiden för planeringen av enkäten för kort för mig. Jag var redan mitt inne i observationsfasen när jag märkte att jag inte får tillräckligt med information om jag inte intervjuar de studerande. Det var mycket krävande att få fram alla de punkter som jag hade planer att fokusera på, när mängden av kommunikation på svenska var så liten. Jag visste att svarsprocenten och den största nyttan av enkätundersökningen skulle fås om jag delade ut enkäten under den sista lektionen. Jag visste även att respondenterna inte vid det skedet skulle orka svara på ett långt frågeformulär. Därför omfattar enkäten bara två sidor. Innehållsmässigt tycker jag den fungerade bra, men en del av frågorna kunde ha specificerats bättre. Jag var ändå på plats så att respondenterna kunde fråga ifall det fanns något som de undrade på i frågorna. Mängden svar som jag fick på de öppna frågorna överraskade positivt och bekräftade att vuxenstuderande vill ge respons över sin egen inläring. Observationen som metod var ny för mig, och den gav mig en bra uppfattning om svenskundervisningen på vuxenstadiet. Trots att jag inte fick ut så mycket information över de studerande under observationen som jag hade planerat och hoppats på, fick jag kompletterande information med hjälp av enkätundersökningen. Eftersom jag studerade flera grupper, och använde mig av tre olika forskningsmetoder var ämnet inte det lättaste att begränsa, men tack vare metodtriangleringen blev synvinkeln mycket givande.

Observationsanteckningarna, intervjuundersökningen med fem studerandegrupper och intervjun med språkläraren var fungerande angreppssätt och jag kan rekommendera den här typen av metodkombination för motsvarande fallstudieundersökningar. Jag vet inte vilken annan kombination av undersökningsmetoder skulle ha gett mig en mångsidigare bild av målgrupperna. Den teoretiska referensramen gav mig viktig information, stöd och riktlinjer till min undersökning.

Det skulle vara intressant att jämföra undervisningsmaterialet med tyngdpunkt på fackspråket vid två eller flera vuxenutbildningscenter inom en specifik bransch, vilket jag skulle föreslå som mål för fortsatt undersökning. Nu låg koncentrationen på en allmän nivå på fyra olika yrkesinriktningar som undervisades. Det skulle även vara lärorikt att planera och göra undervisningsmaterial för svenskundervisning för en viss bransch i vuxenutbildningen, och förhoppningsvis får jag göra det någon gång i framtiden. Att utveckla ett nätunderlag för vuxenutbildningen där undervisningsmaterial på svenska kunde delas ut bland läroverk skulle även vara en viktig framtida åtgärd. Jag hoppas att denna fallstudieundersökning väcker tankar och idéer gällande vuxnas språkundervisning och undervisningsmaterialbehov.

I denna pro gradu avhandling hade jag som syfte att sammanställa riktlinjer för svenskundervisningen vid ett vuxenutbildningscenter. Delsyftet var att förklara hur kommunikationen i klassrummen fungerar i svenskundervisningen vid vuxenutbildningscentret. Detta gjordes genom att studera språkinläringen, undervisningsmetoderna och växelverkan (interaktion) mellan studerande och mellan studerande och lärare i språkundervisningen (svenska) vid vuxenutbildningscentret. För att de studerande skulle få största möjliga nytta av svenskundervisningen gjorde jag en undersökning som kunde hjälpa läraren att se och få bekräftelse till vilket slags undervisningsmaterial i svenska de studerande vid vuxenutbildningscentret har behov av och vad man bör tänka på vid planeringen av materialet.

Forskningsfrågorna som besvarats i denna studie är följande:

Vad gör vuxnas språkinläring specifik?

Vilka saker påverkar svenskundervisningen i klassen?

Vilken typ av material och vilka undervisningsmetoder fungerar i språkundervisningen i vuxenutbildningen med tanke på de studerandes ålder och bakgrund?

Vilka faktorer påverkar målgruppernas motivation för svenskan och vad kan läraren göra för att öka på intresset för språket?

Med hjälp av mina forskningsfrågor ville jag få svar på mitt forskningsproblem:

Vilket slags undervisningsmaterial i svenska behövs vid vuxenutbildningscentret?

I den kvalitativa undersökningen använde jag tre olika insamlingsmetoder (observationsanteckningar, intervjuundersökning med fem olika studerandegrupper och intervju med språkläraren) för att få ett vitt perspektiv på ämnet. Målgruppen bestod av 5 olika grupper som fick svenskundervisning i vuxenutbildningscentret inom utrikeshandel, social- och hälsovårdsbranschen, restaurangbranschen samt försäljningsbranschen. Dessa branscher valdes eftersom de representerar de branscher där kursen i svenska ingår som en del i utbildningsprogrammet. I den teoretiska delen behandlades språkinläringen hos vuxna (till exempel androgogik, inlärningsstilar och fackspråk) samt vuxenstuderandes interaktion i klassrummet (till exempel läroplanen, svenskundervisningens innehåll och motivationens betydelse).

Följande viktiga synpunkter kom fram i resultaten. 1) Under kursen får de studerande en kort påminnelse av grundskolesvenskan med huvudvikt på yrkesordförrådet och kundbetjäning-

situationer där svenskan kan behövas i det blivande yrket. Antalet närundervisningstimmar under svenskkursen är för litet för att tillräcklig inläring kan ske. Kursen är även för kort med tanke på långvariga inlärningsresultat. 2) En del av de studerande blir frustrerade över att de inte hinner lära sig mycket under kursen, vilket dels beror på dålig motivation och attityder, dels även på att kunskaperna inte motsvarar nivån på övningsuppgifterna. Endast en liten del av de studerande skulle vilja lära sig mer svenska. 3) Kommunikationen på målspråket sker huvudsakligen via lärarens input i klassrummen. 4) De studerande i vuxenutbildningscentret studerar svenska helst i par- eller i gruppform eller med hjälp av självständiga övningsuppgifter. Referensstödet av klasskompisarna är viktigt i svenskundervisningen. 5) Aktiviteten i klassen kan fås genom att ändra på sittordning eller arbetspar. 6) Det är viktigt att de studerande förstår syftet med sina studier och att läraren kan utnyttja de vuxnas självstyrighet i undervisningen. 7) Målet med svenskundervisningen är att: a) öka på yrkesordförrådet (de studerande bör kunna bevisa sina språkkunskaper vid fristående examen) samt b) sänka tröskeln till att börja använda språket. 8) Mer samarbete bland vuxenutbildningsarrangörer som undervisar språk skulle behövas. 9) För att försäkra att motivationen inte sjunker på grund av föråldrad undervisningsmaterial, borde materialen förnyas inom de branscher som undersöktes. 10) Medvetenheten om behovet av språkkunskaperna i det egna arbetet är en viktig motivationsfaktor för vuxna språkinlärare. 11) Det går inte att lösa inlärningsbehoven enbart med hjälp av fungerande undervisningsmaterial i svenskundervisningen.

Till slut tog jag i diskussionsdelen fram synpunkter, så som: 1) Endast få studerande kommer i kontakt med svenskan i sin vardag eller i sitt arbete. 2) Enligt resultaten går det inte att planera undervisningsmaterialet med tanke på de studerandes medelålder i gruppen på grund av de gamla läroplanens oklara målsättningar samt studerandegruppernas heterogenitet. 3) Vid vuxenutbildningscentret har tidigare kunskap angående grupperna och branscherna som undervisats och de krav och behov som ställs av arbetslivet och Utbildningsstyrelsen, betydelse i planeringen av undervisningsmaterialet. 4) I svenskundervisningen bör läraren beakta studerandegruppernas heterogenitet. 5) En förhands/nivåtest skulle underlätta språklärarens arbete.

LITTERATUR

Material

Intervju med språkläraren vid vuxenutbildningscentret. Språklärarens skriftliga svar på intervjufrågor. Bevaras hos skribenten. 6.4.2015.

54 stycken ifyllda frågeformulär av studerande vid vuxenutbildningscentret. Bevaras hos skribenten. Våren 2015.

Tryckta källor

Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3. painos. Jyväskylä: Gummerus.

Bell, J. 2007. Introduktion till forskningsmetodik. 4:e upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Breidbach, S. 2011. Language awareness in teacher education: Cultural-Political and Social-Educational Perspectives. Berlin: Peter Lang.

Chryshokoos, N. 2003. Learners' awareness of their learning. In: James, C. & Garrett, P. (eds.). Language Awareness in the Classroom. Anthony Rowe Ltd.: Eastbourne. s. 148–62.

Hervonen, A. 1999. Muisti, oppimiskyky ja vanheneminen. Teoksessa Kajanto, A. Tuomisto, J.(toim.) Elinikäinen oppiminen. Kansainvalistusseura ja aikuiskasvatuksen tutkimusseura. Saarijärvi: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.–16. painos. Hämeenlinna: Tammi.

Huhta, A. 2010. Lärobok i svenska för ingenjörer – Analys av texter och övningar i flexteknik –svenska för högskolor. Pro gradu avhandling. Uleåborg: Uleåborgs universitet.

Ilomäki, L. 2013. Med kvalitet i fokus – e-läromedlen i undervisning och lärande. Tammerfors: Utbildningsstyrelsen.

Kalaja, P., Alanen, R. & Dufva, H. 2011. Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas. Tampere: Tammerprint.

Kantelinen, R. 1995. Ruotsin kielen opiskelumotivaatio ammatillisessa koulutuksessa. Tutkimus koti- ja laitostalouden opiskelijoiden opiskelumotivaatiosta ja siihen yhteydessä olevista tekijöistä. Kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 21. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Kantelinen, R. 1998. Kieltenopetus ammatillisessa koulutuksessa. Teoksessa Takala, S. & Sajavaara, K. (toim.). Kielikoulutus Suomessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. s. 101–116.

Kantelinen, R. & Kettunen, S. 2004. Ruotsin kielen opiskelumotivaatiosta yleissivistävässä ja ammatillisessa koulutuksessa. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Knowles, M.S. 1980. The modern practice of Adult Education: From Pedagogy to Androgogy. Chicago: Follett Publishing Company.

- Kolb, D.A. 1984. *Experiential learning: experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Kupias, P. 2002. *Oppia opetusmenetelmistä*. Helsinki: Educa Instituutti Oy.
- Laurén, C. & Nordman, M. 1987. *Från kunskapens frukt till Babels torn. En bok om fackspråk*. Stockholm: Liber.
- Laurén, C. 1993. *Fackspråk. Form, innehåll, funktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Martin, M. & Alanen, R. 2011. *Oppijankieli – Kehitystä ja virheitä*. Teoksessa: Kalaja, P., Alanen, R. & Dufva, H. (toim.). *Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas*. Tampere: Tammerprint. 33–41.
- Moilanen, K. 2008. *Kielinavigaattori – käytännön työvälineitä kieltenopetukseen*. Helsinki: WSOY oppimateriaalit Oy.
- Nikula, M. & Kääntä, L. 2011. *Luokkahuonevuorovaikutuksen tutkimus*. Teoksessa: Kalaja, P., Alanen, R. & Dufva, H. (toim.). *Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas*. Tampere: Tammerprint. s. 49–67.
- Pietilä, P. 2014. *Yksilölliset erot kielenoppimisessa*. Teoksessa Pietilä, P. & Lintunen, P. (toim.). *Kuinka kieltä opitaan: opas vieraan kielen opettajalle ja opiskelijalle*. Helsinki: Gaudeamus. s. 45–67.
- Pietilä, P. & Lintunen, P. 2014. *Kuinka kieltä opitaan: opas vieraan kielen opettajalle ja opiskelijalle*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruohotie, P. 2000. *Oppiminen ja ammatillinen kasvu*. Juva: WS Bookwell Oy.
- Salo, O-P. 2011. *Kulttuuri perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Kenen kulttuuria on tarkoitus opiskella?* Teoksessa Hildén, R. & Salo, O-P. (toim.). *Kielikasvatus tänään ja huomenna. Opetussuunnitelmat, kielenopetus ja kielenopettajan arki*. Helsinki: WSOY Pro Oy. s. 41–64.
- Sarajärvi, A & Tuomi J. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus.
- Sundman, M. 2014. *Kuinka kieltä opitaan ja opetetaan*. Teoksessa Pietilä, P. & Lintunen, P. (toim.). *Kuinka kieltä opitaan: opas vieraan kielen opettajalle ja opiskelijalle*. Helsinki: Gaudeamus. s. 114–137.
- Suoranta, J., Kauppila, J., Rekola, H., Salo, P. & Vanhalakka-Ruoho, M. 2012. *Aikuiskasvatuksen risteysasemalla: johdatus aikuiskasvatukseen*. Joensuu: Aducate.
- Södergård, A. 1999. *Varför är svenska inte motiverande? I: Pietilä, P. & Salo, O-P. Multiple Languages – Multiple perspectives. Texts on Language Teaching and Linguistic Research*. Jyväskylä: AFinla Series. s. 246–250.
- Talib, M-T. 2008. *Opettajan hiljainen tieto ja erilaisuuden kohtaaminen*. Teoksessa Toom, A., Onnismaa, J. & Kajanto, A. (toim.). *Hiljainen tieto. Tietämistä, toimimista, taitavuutta. Aikuiskasvatuksen 47. Vuosikirja*. Helsinki: Kansainvalistusseura. s. 149–162.

Tiittula, L. 1993. Suullinen kielitaito: Puhutun kielen ja suullisen viestinnän ominaispiirteitä. Teoksessa Takala, S. (toim.). Suullinen kielitaito ja sen arviointi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. s. 63–76.

Toikkanen, T. 2013. De sociala medierna och nya inlärningsmöjligheter. I: Ilomäki, L. (red.) Med kvalitet i focus – e-läromedlen i undervisning och lärande. Tammerfors: Utbildningsstyrelsen. s. 25–32.

Toom, A. 2008. Hiljainen pedagoginen tietäminen opettajan työssä. Teoksessa Toom, A., Onnismäa, J. & Kajanto, A. (toim.). Hiljainen tieto. Tietämistä, toimimista, taitavuutta. Helsinki: Aikuiskasvatuksen 47. Vuosikirja. Helsinki: Kansainvalistusseura. s. 163–186.

Tuomisto, J. 1999. Elinikäisen oppimisen perusteet – Elinikäisen oppimisen muodot – teoreettiset lähtökohdat ja käytäntö. Teoksessa Kajanto, A. Tuomisto, J.(toim.) Elinikäinen oppiminen. Kansainvalistusseura ja aikuiskasvatuksen tutkimusseura. Saarijärvi: BTJ Kirjastopalvelu Oy. s. 13–48

Elektroniska källor

Aaltio-Marjosola, I. 1999. Casetutkimus metodisena lähestymistapana [online]. Tillgänglig: <http://www.metodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/02_metodiartikkelit/aaltio_case_tutkimus/koste> . Hämtat 12.9.2015.

Björkman, K. 2015. Snacka fackspråk. Lärarnas nyheter [online]. Tillgänglig <<http://www.lararnasnyheter.se/origo/2015/05/11/snacka-facksprak>>. Hämtat 6.9.2015.

Bohman, J. 2005. Chritical Theory [online]. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Tillgänglig < <http://plato.stanford.edu/entries/critical-theory/>>. Hämtat 5.9.2015.

Ellström, P-E. 1996. Livslångt lärande [online]. Tillgänglig <http://www.kultur.gu.se/digitalAssets/1182/1182110_ellstrm.pdf>. Hämtat 30.8.2015.

Hilli, T–P. 2013. Svenska nu – utan tvång. Yrkesstuderandes attityder till och motivation för svenska språket [online]. Uleåborgs universitet. Tillgänglig < <http://herkules.oulu.fi/thesis/nbnfioulu-201302141038.pdf>>. Hämtat 16.8.2015.

Huhta, M. 2001. Oppimisaktiviteetteja teollisuuden kielitarpeisiin. Teoksessa Väyrynen, P. (toim.) Kaikki kieliä oppimaan. Opetusmenetelmiä ammatilliseen kielenopetukseen [online]. Opetushallitus. Tillgänglig < http://www.oph.fi/download/49145_kaikki_kielia_oppimaan.pdf>. Hämtat 16.3.2015.s. 66–99.

Härmälä, M. 2008. Riittääkö ett ögonblick näytöksi merkonomilta edellytetystä kielitaidosta? Kielitaidon arviointi aikuisten näyttötutkinnoissa [online]. Jyväskylän yliopisto. Tillgänglig <<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18900/9789513933401.pdf?sequence>>. Hämtat 14.7.2015.

Jakobsson, G. 2010. Abduktion – en forskningsmetod för psykodynamiska psykoterapeuter [online]. Tillgänglig < http://www.researchgate.net/publication/225284291_Abduktion_-_En_forskningsmetod_fr_psykodynamiska_psykoterapeuter>. Hämtat 31.5.2015.

- Johansson, T. & Lappalainen, P. 2006. Svenska i affärlivet. Företagspresentation [online]. Tillgänglig <http://www.webhotel2.tut.fi/kie/svenska_i_affarslivet/foretagspresentation.html>. Hämtat 28.1.2015.
- Landqvist, H. 2004. Ord och gränser [online]. i: Språkbruk 2/2004. Tidning utgiven av svenska avdelningen vid institutet för de inhemska språken. Helsingfors. Stellatum. Tillgänglig <<http://www.sprakbruk.fi/index.php?mid=2&pid=13&aid=2718>>. Hämtat 13.11.2014.
- Valtion säädöstietopankki Finlex. 2003. Kielilaki 423/2003 [online]. Oikeusministeriö. Tillgänglig <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030423#L2>>. Hämtat 31.8.2015.
- Muikku–Werner, P.& Savolainen, E. 1999. 8.3. Välikielen pragmatiikkaa [online]. Internetix. Tillgänglig <<http://oppimateriaalit.internetix.fi/fi/avoimet/8kieletkirjallisuus/pragmatiikka/valikiel.html>>. Hämtat 24.8.2015.
- Muldrow, K. 2013. A new approach to language instruction – flipping the classroom. The language educator [online]. Tillgänglig <https://www.actfl.org/sites/default/files/pdfs/TLE_pdf/TLE_Nov13_Article.pdf>. Hämtat 24.8.2015.
- Mäkitalo, T. 2014. “Huvudsaken är att man vågar öppna munnen”. Språklärarnas uppfattningar om yrkesinriktad språkundervisning i merkonom- och närvårdarutbildningar [online]. Tammerfors universitet. Tillgänglig <<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96657/gradu07226.pdf?sequence=1>>. Hämtat 6.9.2015.
- Ohlson, M. & Lenngren M. 2002. Fackspråk eller fikonspråk? Om naturvetares språk [online]. Terminologikum TNC. Stockholms universitet. Tillgänglig <<http://www.tnc.se/images/stories/Bokhandel/Fikonsprak.pdf>>. Hämtat 6.9.2015.
- Opetushallitus 1999. Toisen kotimaisen kielen opetuksen kehittämisen suuntaviivoja [online]. Kieltenopetuksen monipuolistamis- ja kehittämishanke KIMMOKE. Helsinki. Tillgänglig <http://www.oph.fi/download/49224_toisen_kotimaisen_kielen_opetuksen_kehittamisen_suuntaviivoja.pdf> Hämtat 25.3.2015.
- Opetushallitus. 2001. Kielenopetuksen monipuolistamis- ja kehittämishanke 1996–2001[online]. KIMMOKE Loppuraportti. Helsinki. Tillgänglig <http://www.oph.fi/download/49155_kimmoke_loppuraportti_2001.pdf>. Hämtat 6.7.2015.
- Opetushallitus. 2004. Tarjoilijan ammattitutkinto[online]. Helsinki. Tillgänglig <http://www.oph.fi/download/111121_tarjoilija_ammattitutkinto.pdf>. Hämtat 1.2.2015.
- Opetushallitus. 2005. Ulkomaankaupan erikoisammattitutkinto [online]. Helsinki. Tillgänglig <http://www.oph.fi/download/111145_ulkomaankauppa_erikoisammattitutkinto.pdf>. Hämtat 11.8.2015.
- Opetushallitus. 2007. TOKI [online]. Helsinki. Tillgänglig <<http://www.oph.fi/hankkeet/toki>>. Hämtat 11.4.2015.

Opetushallitus. 2010. Sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinto [online]. Helsinki. Tillgänglig <http://www.oph.fi/koulutuksen_jarjestaminen/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/ammattilliset_perustutkinnot/sosiaali_terveys_ja_liikunta_ala#sosiaali_ja_terveysala>. Hämtat 1.2.2015.

Opetushallitus 2012. Myynnin ammattitutkinto [online]. Helsinki. Tillgänglig <http://www.oph.fi/download/140496_Myynnin_at_2012_net.pdf>. Hämtat 8.7.2015.

Roothoof, H. 2014. The relationship between adult EFL teachers' oral feedback practices and their beliefs [online]. Tillgänglig <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0346251X14001225>>. Hämtat 12.10.2014.

Routio, P. 2005. Havainnoivat tutkimustavat [online]. Taideteollinen korkeakoulu. Tillgänglig <http://www.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/1362_empiir.html>. Hämtat 10.9.2015.

Sandström, A. 2014. Hur kan läromedel anpassas till vuxenutbildningen? [online]. Skolverket. Tillgänglig <<http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik/tema-laromedel/hur-kan-laromedel-anpassas-till-vuxenutbildningen-1.181774>>. Hämtat 17.1.2015.

Seitamaa-Hakkarainen, P. 1999. Kvalitatiivinen sisällönanalyysi [online]. Tillgänglig <http://www.metodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/02_metodiartikkelit/seitamaa_kvalitatiivinen_sisallon_analyysi/kooste#6>. Hämtat 21.8.2015.

Spetz, J. Tal: språkpolitikens dag 2014 [online]. Tillgänglig <<http://www.sprakochfolkminnen.se/download/18.cbc0f5b1499a212bbf14c5/1418128666683/Tal+Spr%C3%A5kpolitikens+dag+8+dec.pdf>>. Hämtat 6.9.2015.

Stockfors, J. 2011. Att visa och bedöma pedagogisk skicklighet. Råd till sökande, sakkunniga och lärarförslagsnämnder vid SLU [online]. Pedagogisk rapport nr 1. Andra tryckningen. Uppsala: Universitetspedagogiskt centrum. Tillgänglig <https://intern.sl.se/Documents/internwebben/sus-docs/UPC/Dokument/Publikationer/SLU_UPC_Pedagogisk_Rapport_1.pdf>. Hämtat 19.1.2015.

Strangert, B. 2006. Grundbegrepp i vetenskaplig metodik. [online]. Tillgänglig <<http://arborg.se/arkiv/forsoksmetodik2006/grundbegrepp.html>> Hämtat 15.9.2015.

Sverigesradio. 2015. Är utvecklingen av det svenska fackspråket hotad? [online]. Tillgänglig <<http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/456387?programid=411>>. Hämtat 6.9.2015.

Takala, S. 2003. Edu.fi. Suunta selvä 70-luvulta lähtien [online]. Tillgänglig <http://www.edu.fi/lukiokoulutus/toinen_kotimainen_ja_vieraat_kielet/kielten_opetussuunnitelmat>. Hämtat 11.4.2015.

Undervisnings- och kulturministeriet 2015. Läroanstalter som ordnar vuxenutbildning [online]. Tillgänglig <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/aikuiskoulutus_ja_vapaa_sivistystyoe/aikuiskoulutusjaerjestelmae/aikuiskoulutuksen_oppilaitokset/?lang=sv> Hämtat 24.3.2015.

Utbildningsstyrelsen. 2006. Kvalitetskriterier för nätbaserade läromedel. Arbetsgruppsrapport [online]. Helsingfors. Utbildningsstyrelsen. Tillgänglig <http://www.oph.fi/download/47289_kvalinet.pdf>. Hämtat 25.3.2015.

Utbildningsstyrelsen. 2011. Grunderna för allmänna språkexamina 2011 [online]. Föreskrift 24/011/2011. Tillgänglig <http://www.oph.fi/utbildning_och_examen/sprakexamina/allmanna_sprakexamina/beskrivning_av_fardighetsnivaerna> . Hämtat 16.8.2015.

Utbildningsstyrelsen. 2012. Nyhetsbrevet Spektri. Populära branscher och framtida kompetensbehov [online]. Tillgänglig <http://www.oph.fi/aktuellt/nyhetsbrevet_spektri/102/0/populara_branscher_och_framtida_kompetensbehov>. Hämtat 8.7.2015.

Vanninen, H. 2010. Om beaktandet av inlärningsstilar i språkstudier. En kvalitativ fallstudie [online]. Jyväskylän universitet. Tillgänglig <<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/24861/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201008152467.pdf?sequence=1>>. Hämtat 15.7.2015.

Taustakysymykset

1. Sukupuoli

- mies
- nainen

2. Ikä: _____

3. Äidinkieli: _____

4. Tutkinto jota opiskelet: _____

Kielitaito

5. Arvioi ruotsin kielen taitoasi omin sanoin:

Saamasi ruotsin opetus

6. Oliko kurssi mielestäsi:

- sopivan pituinen
- liian lyhyt
- liian pitkä
- muuta kommentoitavaa kurssin pituuteen ja ajankäyttöön liittyen

7. Mitkä työskentelymuodot omasta mielestäsi soveltuvat kurssille parhaiten

(valitse kaksi parasta työskentelymuotoa):

- parityöskentely
- ryhmätyö
- itsenäiset harjoitustehtävät
- kirjoitustehtävät
- kuuntelutehtävät
- esitelmät
- palautustehtävät
- muu, mikä _____

8. Mitä mieltä olet kurssilla käytetystä opetusmateriaalista?

9. Vastasiko kurssin sisältö odotuksiasi?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

Mikäli vastasit kysymykseen ei, mitä olisi voitu tehdä paremmin?

10. Lisäikö kurssi kiinnostustasi ruotsin kieleen?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

Mikäli vastasit kysymykseen ei, kuvaile miksi?

Itsearviointi

11. Mitä olisit itse voinut tehdä paremmin, mikä meni mielestäsi hyvin?

12. Mitä mieltä olet ruotsin opetuksen hyödystä opintojasi ajatellen?

Kiitos vastauksistasi!

Frågor till läraren vid vuxenutbildningscentret

Undervisningen

1. Bakgrund

- a) När började du i ditt nuvarande arbete?
- b) Har arbetet som språklärare på vuxenutbildningscentret ändrat eller varit ungefär likadant under den tiden du arbetat?
- c) Har du undervisat språk i andra skolor, på vilka stadier i så fall?
- d) Hur mycket tid använder du för planering av undervisningen?

2. Lektionerna

- a) Hur mycket är närundervisning/distansundervisning i medeltal/kurs (1 sv.)?
- b) Hurudan brukar timfördelningen vara (antalet undervisningstimmar/dag) under kurserna?
- c) Hurudan timfördelning skulle du själv önska att kurserna hade?

Material

3. Undervisningsmaterialet

- a) Berätta kort om materialet som används i språkundervisningen på xxx
- b) Hur stor del av materialet är från:

- böcker

- internet

- självgjord material

- annat, vad?

4. Behovet av ny undervisningsmaterial

- a). Vilka slags behov av material i svenska har vuxenstuderande på xxx i följande delområden?

- Hörförståelsövningar

- Tal- och diskussionsövningar

- Läsförståelseövningar

- Skrivuppgifter

- b) Vilka metoder av dessa passar vuxenstuderande bäst?
- c) Hurudan material kan du själv skaffa eller göra för att vid behov t.ex. se gruppens språkliga fördelning?
- d) Hurudant undervisningsmaterial skulle du vilja ha för undervisningen (Ifall materialet gjordes som beställningsarbete)?

Den språkliga nivån

5. Språkkunskaperna

Hurudana språkkunskaper anser du att studerandena på xxx har i svenska:

- a) I muntlig språkbruk?
- b) I skriftlig språkbruk?

6. Testandet av språkkunskaper

De som har fått kursen i svenska tillgodoräknad, dvs. de som inte behöver närvara under undervisningen nu, kan visa intyg på sina språkkunskaper samt göra ersättande uppgifter där de visar sina språkkunskaper. Gällande de övriga studerandena är förhandsinformationen ganska liten;

- a) Tycker du att systemet fungerar som sådant eller borde det utvecklas?
- b) Hur i så fall?
- c) Hur fungerar det i praktiken vid examenstillfället i *fristående examen*, när de studerandes språkkunskaper testas och bevisas? (Vad behöver de studerande kunna i andraspråket vid fristående examen?)

Vuxenutbildningen

7. Motivering

- a) Vilka sätt att motivera studerandena använder du för dina studerande?
- b) Vilka slags kursuppgifter tycker du motiverar vuxenstuderandena mest?

8. Utbildningsstyrelsens krav

Hur mycket motsvarar svensk kursernas innehåll de krav som ställs från Utbildningsstyrelsen?

9. Fackspråket

Vad anser du om förhållandet mellan svenskundervisningen i fackspråk och vardagsspråk vid vuxenutbildningscentret?

10. Samarbete

a) Samarbetar du med andra språklärare (andra läroverk osv.)?

b) På vilket sätt i så fall?

11. Annat att tillägga

Tack i förväg!